T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE KKTC FAKTÖRÜ (1983-2015)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Yavuz KURT

KOCAELİ 2017

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE KKTC FAKTÖRÜ (1983-2015)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Yavuz KURT

Danışman: Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

KOCAELİ 2017

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE KKTC FAKTÖRÜ (1983-2015)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Muhammed Yavuz KURT

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 31/05/2017 – 14

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Ayşegül GÖKALP KUTLU

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mert SUNAR

(Jüri, Yüksek Lisans için en az üç, Doktora için en az 5 öğretim üyesi ile oluşur)

KOCAELİ 2017

TEŞEKKÜRLERİMLE

Tez çalışmam sırasında engin birikimiyle yol gösteren tez danışmanım sayın Doç. Dr. Caner SANCAKTAR hocama, bilgi ve tecrübelerini aktarmasının yanında beni akademik çalışmalar yapma konusunda cesaretlendiren sayın Yrd. Doç. Dr. Zafer YILDIRIM hocama, yüksek lisans eğitimim boyunca fikir alışverişi yaptığım sınıf arkadaşlarım Serdar ÖZER'e ve Lal Mohammad LAME'ye, her an yanımda olan ve desteğini esirgemeyen sözlüm Selin GARİP'e, huzurlu ve mutlu bir aile ortamı sunarak başarımın mimarı olan kız kardeşim Mükrime Bilgehan KURT'a ve canım annem Sarıgül DEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Muhammed Yavuz KURT

Mayıs 2017 Kocaeli

Canım Annem

Sarıgül Demir'e…

İÇİNDEKİLER

ÖZET……...v

ABSTRACT……vi

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ……vii

GİRİŞ……...1

BİRİNCİ BÖLÜM……..4

1. KIBRIS SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ……...4

1.1. Kıbrıs Adası'nın Önemi……..4

1.2. Kıbrıs'ta Osmanlı Hakimiyeti……6

1.3. Kıbrıs'ta İngiliz Hakimiyeti……..12

1.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu……...16

1.5. 1964 ve 1967 Krizleri……20

1.6. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı……...25

İKİNCİ BÖLÜM……..34

2. KKTC'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ (1983-2003)……...34

2.1. KKTC'nin Kuruluşu ……...34

2.1.1. Türkiye'nin Yaklaşımı……...45

2.1.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı……47

2.2. Kıbrıs Sorununda Avrupa Birliği Dönemi……..51

2.2.1. GKRY'nin AB'ye Başvurusu……51

2.2.2. Türkiye'nin Yaklaşımı……...56

2.2.3. Yunanistan'ın Yaklaşımı……60

2.3. Kıbrıs'ta Yaşanılan Krizler……..62

2.3.1. Yeşil Hat Delme Krizi……62

2.3.2. Loizidu Davası……65

2.3.3. S-300 Füze Krizi……68

2.4. Diplomatik Görüşmeler……73

2.4.1. Türkiye'nin Yaklaşımı……...82

2.4.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı……84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM……..87

3. KKTC'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ (2004-2015)……...87

3.1. Annan Planı……87

3.1.1. Türkiye'nin Yaklaşımı……...93

3.1.2 Yunanistan'ın Yaklaşımı……95

3.2. 24 Nisan 2004 Referandumu……97

3.2.1.Türkiye'nin Yaklaşımı……99

3.2.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı……..101

3.3. KKTC'ye Uygulanan İzolasyon……..101

3.3.1. Türkiye'nin Yaklaşımı……109

3.3.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı……..110

3.4. Diplomatik Görüşmeler……...112

3.4.1. Türkiye'nin Yaklaşımı……118

3.4.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı……..120

SONUÇ……124

KAYNAKÇA……..129

ÖZGEÇMİŞ……147

ÖZET

TÜRKİYE YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNDE KKTC FAKTÖRÜ (1983-2015)

Kıbrıs Türkleri 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurdu. Bu tarihten itibaren adada iki devlet yer almaya başladı. İki devletli yapı Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde çeşitli gelişmelere neden oldu. Bu çalışmanın amacı KKTC'nin Türkiye-Yunanistan ilişkilerini nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmaktır. Çalışma meydana getirilirken kitaplardan, dergilerden, gazetelerden, raporlardan, resmi kararlardan ve internet kaynaklarından yararlanıldı. Çalışmanın sonucunda iki saptamaya varıldı. Birincisi, KKTC'nin kuruluşundan 2000 yılına kadar Türkiye ve Yunanistan ilişkileri çok gergin geçti. Hatta iki ülke askeri çatışmanın eşiğinden döndü. Yeşil hat krizi, Loizidu davası ve S-300 füze krizi gibi gelişmeler bu gerginliği artırdı. İkinci saptamaya göre ise 2000 yılından itibaren Türkiye-Yunanistan ilişkileri normalleşmeye başladı. İki ülke askeri çatışmadan uzaklaştı. Ancak yine de Kıbrıs konusunda iki ülke fikir birliğine varabilmiş değildir. Türkiye ve Yunanistan Kıbrıs için farklı çözümleri savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türkiye, Yunanistan, KKTC.

ABSTRACT

TRNC FACTOR IN TURKEY-GREECE

RELATIONS (1983-2015)

Turkish Cypriots founded the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983. Since 1983, two states have started to take place in the island. The two-state structure led to various developments in Turkey-Greece relations. The aim of this study is to try to explain how the TRNC has affected Turkey-Greece relations. Books, magazines, reports, resolutions, and internet sources were resorted when creating the study. At the end of the study, two major assessments were made. Firstly, from the establishment of the TRNC until 2000, relations between Turkey and Greece were very stress-filled, moreover, the two countries returned from the brink of military conflict. Developments such as Green line crisis, Loizidu case and S-300 missile crisis increased tension. According to the second assessment, Turkey-Greece relations have began normalization since 2000. The two countries have moved away from a military conflict. However, the two countries have not reached consensus on Cyprus. Turkey and Greece defend different solutions for Cyprus.

Key Words: Cyprus, Turkey, Greece, TRNC.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABAD	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKEL	Emekçi Halkın İlerici Partisi
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
BDH	Barış ve Demokrasi Hareketi
BM	Birleşmiş Milletler
CTP	Cumhuriyetçi Türk Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
EOKA	Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICAO	International Civil Aviation Organization
IMF	International Monetary Fund
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	Kıbrıs Türk Federe Devleti
MGK	Milli Güvenlik Konseyi

NATO	North Atlantic Treaty Organization
PASOK	Panhelenik Sosyalist Hareket
RMMO	Rum Milli Muhafız Ordusu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UBP	Ulusal Birlik Partisi

GİRİŞ

Kıbrıs adası geçmişten günümüze stratejik ve jeopolitik önemiyle devletlerin ilgisini çeken ve kolay kolay vazgeçilemeyen bir kara parçası olmuştur. Bu doğrultuda Türkler de adayla ilgilenmeye başlamıştır. Osmanlı yönetimi hem Akdeniz'in hakimiyetinin sağlanması hem de güney sınırlarının korunması açısından adanın alınmasını gerekli görüyordu. Bu doğrultuda yapılan seferlerin ardından 1571 yılında Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı fethetmiştir. Osmanlı Devleti tarafından siyasi hakimiyet sağlanırken yapılan göçlerle de adaya Türk nüfus yerleşmiştir. Böylece stratejik etkenin yanında Türk nüfusun da adada var olması, günümüze değin Kıbrıs'ın Türk kamuoyunda ve vicdanında yer etmesine, Türk dış politikasında geniş yer tutmasına vesile olmuştur. Kıbrıs benzer şekilde Yunanistan'ın da her zaman yakından ilgilendiği konulardan olmuştur. Adadaki Türk varlığının yanında Rum varlığının bulunması Yunanistan ve Kıbrıs arasında da bağların oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca Yunanistan *Megali İdea* çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunan sınırları içerisine katılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçeveden incelendiğinde Kıbrıs konusu/meselesi, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde en önemli konulardan birini oluşturmaktadır.

1983 yılında KKTC'nin kuruluşuna dek Kıbrıs sorununa baktığımızda 1878'de adada Osmanlı hakimiyeti fiilen ve 1914'te de resmen sona ermiştir. Bu tarihten itibaren 1960 yılına kadar Kıbrıs sömürge statüsünde kalmıştır. 1960'ta Türk ve Rum toplumlarını barış içerisinde bir arada tutmak amacıyla Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde federal bir yapı olan Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti de adadaki çatışma ortamına çözüm olamamış, 1963 yılının sonlarından itibaren Türk tarafına yönelik katliamlar ciddi boyutlara varmıştır. 1964 ve 1967 yıllarında Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Zürih ve Londra antlaşmalarından doğan müdahale yetkisini kullanarak adada barışı tesis etmek istemiş ancak çeşitli sebeplerle bunu gerçekleştirememiştir. 1974 yılında ise Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Makarios'a darbe yapılınca Türkiye, adada anayasal düzenin bozulmasını ve artan katliamları gerekçe göstererek adaya müdahale etmiştir. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulurken, bu devlete ait meclisin aldığı kararla 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.

Bu tarihten itibaren adada iki topluma ait iki devlet yer almaya başlamıştır. KKTC'nin varlığını Türkiye dışında hiçbir devlet tanımamıştır. BM ve bazı devletler Türkiye'nin müdahalesini işgal olarak nitelendirmiştir. Bu sebepten dolayı KKTC'nin meşru olmadığını söylemişler ve KKTC'yi adada sağlanacak çözümün önündeki engel olarak nitelendirmişlerdir.

Yunanistan, Kıbrıs'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin muhatap alınmasını, bunun dışındaki oluşumların (yani KKTC'nin) uluslararası antlaşmaların ihlal edilmesi anlamına geldiğini ifade etmiştir. Türkiye ise I. ve II. Kıbrıs Barış Harekatı arasında yapılan Cenevre görüşmelerinde iki toplumlu yapının kabul edildiğini ve iki devletli yapıda katliamların sona erdiğini belirterek KKTC'nin tanınmasını istemiştir.

Bu açıdan KKTC'nin kurulması, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Kıbrıs bahsine yeni bir boyut getirmiştir. KKTC faktörü iki ülkenin Kıbrıs'a yaklaşımında ve ikili ilişkilerde önemli değişikliklere yol açmıştır. Söz konusu tez çalışmasının amacı, bu değişikliklerin neler olduğunu ve iki ülke ilişkilerini nasıl etkilediğini araştırmaktır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kıbrıs'ın önemi hakkında bilgi verilirken, Kıbrıs'ta Türk hakimiyetinden KKTC'nin kuruluşuna kadar olan dönem kısaca özetlenmiştir. Bu sayede Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs sorununa bakışı hakkında ipuçları verilmiştir.

İkinci bölümde KKTC'nin kuruluşu, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) AB'ye başvurusu ve toplumlar arası görüşmelerle Kıbrıs sorununa çözüm arayışları işlenmiş ve bu başlıklara Türkiye'nin, Yunanistan'ın nasıl baktıkları anlatılmaya çalışılmıştır. Yine ikinci bölümde Yeşil Hat Delme Krizi, Loizidu Davası, S-300 Füze Krizi gibi iki ülkeyi yakından ilgilendiren Kıbrıs olayları/sorunları incelenmiştir.

Üçüncü bölüme, tartışmaları halen süren Annan Planı ile başlanmış, ardından yapılan referandumlarla devam edilmiştir. Kıbrıs Türk tarafı Annan Planı'na "evet" diyerek çözüm yanlısı olduğunu ifade etmiş ve KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasını talep etmiştir. Son olarak ise, Annan Planı'nın ardından yapılan toplumlar arası görüşmelerle üçüncü bölüm tamamlanmıştır. Üçüncü bölümde yer

alan konulara Türkiye'nin ve Yunanistan'ın penceresinden bakılarak ikili ilişkileri nasıl etkilediği anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın oluşturulmasında kitaplardan, süreli yayınlardan, makalelerden ve elektronik kaynaklardan yararlanılmıştır. Bilimsel içerikten yoksun ideolojik olarak hazırlanan yayınlardan/çalışmalardan uzak durularak tarafsız bir anlatımla konuya yaklaşılmaya özen gösterilmiştir

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIBRIS SORUNUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Kıbrıs Adası'nın Önemi

Türkiye'den 40 mil, Yunanistan'dan da 600 mil uzakta olan Kıbrıs adası tarih boyunca stratejik bir avantaja sahip olmuş ve bu özelliğini günümüze kadar korumuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran ulu önder Mustafa Kemal Atatürk de bir tatbikatta *"Efendiler, Kıbrıs'a dikkat ediniz. Kıbrıs düşman elinde olduğu sürece, ikmalinizi yapıp Anavatanı savunamazsınız"* ifadelerini kullanarak Kıbrıs'ın önemini anlatmıştır. Kıbrıs, Soğuk Savaş zamanı da Doğu Akdeniz'in Rus gölüne dönüşmesini istemeyen Batılı devletler için önemli bir mihenk taşı olmuştur. Adanın etrafında yer alan petrol kaynakları ile Hazar havzasındaki petrol ve doğalgazın dünya pazarlarına ulaştırılması açısından Doğu Akdeniz'de geçiş noktası olan Kıbrıs'ın önemi bir kat daha artmıştır. Bunun yanında İsrail'i, Mısır'ı, Suriye'yi ve Süveyş Kanalı'nı kontrol etme açısından önemli bir noktada olan Kıbrıs, her zaman devletlerin ilgisini çekebilmiştir. (Öztürk, 2003: s. 81-83).

Türkiye açısından Kıbrıs'a baktığımızda ilk olarak Türkiye'nin güvenliğinin tesisi bağlamında ada önem arz etmektedir. Başta İskenderun ve Mersin limanları olmak üzere Türkiye'nin güney kıyıları Kıbrıs'tan kontrol edilebilmektedir. Kıbrıs'ın yabancı ve düşman bir devletin elinde olması Türkiye'nin güney sınırlarının korunmasını ciddi ölçüde zorlaştıracaktır. Söz konusu devletin Yunanistan olması durumunda ise Ege adalarıyla birlikte değerlendirildiğinde Türkiye'nin Yunan sınırlarıyla çevrelenmesine neden olacaktır. Bu sebepten dolayı Türkiye'nin güney hattının güvenliği ve Doğu Akdeniz hakimiyeti Kıbrıs'tan geçmektedir.1996-1998 yılları arasında yaşanan S-300 füze krizinde Türkiye'nin sert tepki göstermesi Kıbrıs'ın Türkiye aleyhine kullanıldığında ortaya çıkan güvenlik zafiyetinden kaynaklanmaktadır. (Tamçelik, 2009: s. 285-286).

Bir diğer yandan Orta Asya petrollerinin Türkiye'nin güneyinden geçerek dünyaya ulaştırılması göz önüne alındığında ve Türkiye'nin de ileride önemli enerji geçiş güzergahlarından biri olacağı varsayıldığında bölgenin Kıbrıs aracılığıyla güvenli hale getirilmesi gerekli görülmektedir. Gelişmekte olan Asya ekonomileri Batı ile buluşmasını Akdeniz üzerinden yapacaktır ve bu buluşmada Kıbrıs, önemli

bir merkez konumundadır. Süveyş Kanalı, Ege Denizi'nin güney girişi ve Ortadoğu gibi bölgelere son derece yakın olan ve buraları kontrol edebilen Kıbrıs adası, ileride çıkabilecek çatışmalarda tarafların lehine ya da aleyhine ciddi oranda etki edecektir. Bu açıdan Kıbrıs, *"batmayan bir uçak gemisi"* olarak tabir edilmektedir. Türkiye'nin yer aldığı bölge sıcak çatışmalara ve istikrarsızlığa meyilli bir yapıdadır. Bu açıdan Türkiye'nin güvenliğinin ve çıkarlarının gereği olarak bu uçak gemisinin kontrol edilmesi gerekli bir hal almaktadır. Türkiye'nin güvenlik yaklaşımının yanında Kıbrıs'ta yer alan 250 bin civarındaki Türk vatandaşın varlığı da Kıbrıs sorununda Türkiye'yi aktör haline getirmektedir. Adadaki Türk nüfus, Türkiye ile Kıbrıs arasında tarihi ve kültürel bağların canlı kalmasını sağlamaktadır. Bu yüzden Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerde Türkiye Cumhuriyeti ve Türk kamuoyu etkin bir rol oynamaktadır. (Tamçelik, 2009: s. 291-292).

Yunanistan açısından Kıbrıs'a baktığımızda Türkiye gibi güvenlik endişelerinin ilk sırada yer almadığını görürüz. Yunanistan'ın Kıbrıs'a ilgisi adadaki Rum nüfusun varlığı ve *Megali İdea* ülküsü gereğince Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasından ileri gelmektedir. *Megali İdea* Yunancada "Büyük Fikir", "Büyük Ülkü" anlamına gelmektedir ve 1798'ten itibaren bu amacı güden Yunanlıların emperyalist politikalarının ürünüdür. Buna göre İstanbul'un (Konstantinopolis) merkezi olduğu Bizans-Yunan İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve Doğu Roma İmparatorluğu topraklarının Yunan Krallığı'na katılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda *Megali İdea*'nın hedefleri şunlardır:

(1) Yunan Milleti'nin tam istiklalinin temini,

(2) Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,

(3) Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,

(4) Oniki Ada'nın Yunanistan'a ilhakı,

(5) Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,

(6) Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,

(7) Pontus Rum Hükümeti'nin kurulması,

(8) Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı,

(9) İmroz ve Bozcaada'nın Yunanistan'a ilhakı,

(10) İstanbul'un işgal edilerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun ihyası.

Bu çerçevede incelendiğinde Kıbrıs, Yunanistan için geçmişten gelen bir milli meseledir ve Türkiye, Kıbrıs sorununa yaklaşırken bu tarihi bağları unutmadan soruna yaklaşmalıdır. (Kalelioğlu, 2008: s. 108-109).

Kıbrıs'ın Yunanistan'a dahil edilmesi Yunanistan'ın Doğu Akdeniz ve Ortadoğu bölgesindeki etkinliğini önemli ölçüde artıracaktır. Ayrıca Türkiye'nin güneyini sararak hareket kabiliyetini azaltacak ve stratejik üstünlüğe kavuşacaktır. Girit ve Oniki Ada'nın ardından Kıbrıs'ın da Yunanistan'a geçmesi Türkiye'yi saran hattın tamamlanması ve Megali İdea'nın büyük ölçüde gerçekleştirilerek Türkiye'nin kuşatılması sağlanacaktır. Bu durum Yunanistan'a, ileride Anadolu'ya saldırması durumunda önemli avantajlar sunacaktır. Yunanistan, Doğu Akdeniz'deki deniz ve hava trafiğini kontrol altında tutarak Ortadoğu'da söz sahibi bir ülke konumuna gelebilecektir. Ortadoğu petrollerine daha çok yaklaşılan bu dönemde Türkiye aleyhine bir güç oluşturulabilecektir. Yunanistan'ın adaya füze konuşlandırması durumunda ise Mersin limanı ve İskenderun körfezi silahların gölgesinde kalacaktır. Diğer yandan adadan kalkan uçakların başkent Ankara'ya varması yarım saati bulacaktır. Bu durum ise Türkiye'nin tetikte olmasına ve tedirginliğinin artmasına yol açacaktır. (Tamçelik, 2009: s. 295-297).

Sonuç olarak Kıbrıs'ın genel olarak jeopolitik ve jeostratejik önemi ve Türkiye ile Yunanistan için var olan sosyo-kültürel ve tarihsel önemi, başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere, pek çok devleti cezp etmekte ve adayı uluslararası politikada, özellikle de Akdeniz ve Ortadoğu politikasında, vazgeçilmez bir konuma taşımaktadır.

1.2. Kıbrıs'ta Osmanlı Hakimiyeti

Kıbrıs tarih boyunca çeşitli kavim ve devletlerin hakimiyeti altında kalmıştır. İlk olarak Mısırlıların (M.Ö. 1500-1320) adayı ele geçirdiğini görüyoruz. Ardından Hititler (M.Ö. 1320-1200) ve Fenike Kolonileri (M.Ö. 1200-709) onların devamında da Asurlular (M.Ö. 709-612) adanın kontrolünü sağlamıştır. Bir süre Kıbrıs Krallıkları dönemi (M.Ö. 612-569) yaşandıktan sonra tekrar Mısırlılar (M.Ö. 569-

525) Kıbrıs'ı ele geçirmiştir. İlerleyen zamanlarda Persler (M.Ö. 525-333), Makedonyalılar (M.Ö. 333-294) ve Ptolemler (M.Ö. 294-58) de adayı almak istemişler ve Kıbrıs yeniden el değiştirmek durumunda kalmıştır. Batı Akdeniz'de hakimiyeti ele geçiren Romalılar M.Ö. 58'de Kıbrıs'ı topraklarına kattı ve Akdeniz'de önemli bir güç haline geldi. Romalılar döneminde M.Ö. 46'da Paul ve Barnabas adında iki Hristiyan adaya geldi ve Roma Prokonsülü Sergius Paulas'ın Hristiyan olmasını sağladılar. Bu sayede bir Hristiyan tarafından idare edilen ilk yer Kıbrıs oldu. Roma İmparatorluğu M.S. 395'te Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Kıbrıs coğrafyası itibariyle doğuya yani Bizans İmparatorluğu'na bağlandı. Bizans döneminde Hristiyanlık yayılma imkanı buldu ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi kuruldu. Ayrıca bu dönemde Rumca resmi dil olarak kabul edildi. Bu durumun sonucunda Yunanlılıkla ilgisi olmayan insanlar kendilerini Yunanlı olarak kabul etmeye başladı. Dolayısıyla bugün Kıbrıs'ta nüfusun çoğunluğunu oluşturan Rumların kökenleri bu insanlara dayanmaktadır. M.S. 395'te başlayan Bizans hakimiyeti M.S. 649'da Arapların Kıbrıs'ı ele geçirmesiyle bir süreliğine son buldu. Ancak M.S. 964'te yapılan mücadelenin ardından Bizanslılar adada ikinci kez yönetimi ele geçirdi. Bizanslıların ikinci dönemi 1191 yılına kadar sürdü ve bu tarihte Kıbrıs İngilizlerin topraklarına dahil oldu. 1191 ve 1192 yılları arka arkaya İngilizlerin ve Templer Şövalyelerinin hakimiyetleriyle geçerken 1192-1489 yılları arası Kıbrıs'ta Lüziyanlılar, egemenliğin sahibi oldular. 1489'da ise Osmanlı'dan önce Kıbrıs'a son kez hakim olan Venedikliler adayı ele geçirdi. Venedik hakimiyeti 1571'deki Osmanlı zaferine değin devam etmiştir.(NESA Basın Yayın Organizasyon ve Tic. A.Ş.[NESA], 2001: s. 25; Alasya, 1988: s. 9-11).

Osmanlı Devleti'nin Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika fetihlerinin ardından Kıbrıs adasının alınması bir zorunluluk haline gelmişti. Çünkü bölgedeki deniz ticaret yollarını kullanarak İstanbul, Mısır ve Suriye kıyıları arasında sefer yapan gemiler Malta ve Venedik korsanlarının saldırısına maruz kalıyordu. Tüccarları ve yolcuları bu şekilde tehdit eden korsanlar yeri geldiğinde Kıbrıs'a kaçıyorlar ve burasını üs olarak kullanıyorlardı. Diğer yandan Osmanlı devlet adamları Anadolu'nun güneyi, Suriye ve Mısır'ın düşman saldırısında savunulabilmesi için Kıbrıs'ın alınmasını gerekli görüyorlardı. Ayrıca Kıbrıs'ın Ortodoks halkı Venediklilerce Katolik olmaya zorlanıyor, ağır vergilere ve iş yüküne tabi

tutuluyordu. Bu durumdan bıkan yerel halk İstanbul'a temsilciler yollayarak kendilerinin bu durumdan kurtarılmasını talep ediyordu. Bu gelişmeler üzerine 1570 yılının Mayıs ayında yola çıkan Osmanlı kuvvetleri, uzun süren mücadelelerin ardından 4 Ağustos 1571'de Venedik ordusunu mağlup ederek Kıbrıs'ın fethini tamamlamışlardır. (Uzunçarşılı, 1995: s. 10,13-14; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, [DAGM] 2000: s. 12-13).

Kıbrıs'ın Osmanlı hakimiyetine geçmesinin ardından Anadolu'dan Kıbrıs'a binlerce insan göç etmiştir. Günümüzde adada yer alan Türklerin kökenleri bu göç hareketlerine dayanmaktadır. Osmanlı yönetimi adanın kontrolünü ele aldıktan sonra yerel Ortodoks Rum halka kötü davranmamış, Rumların dini inançlarını yaşayabilmelerini sağlamış ve bu durumdan Ortodokslar memnun kalmışlardır. Gayrimüslimlerin sorunlarına çözüm getiren ve İmparatorluk tebasının yönetilmesini kolaylaştıran Osmanlı'nın klasik modeli olan "Millet Sistemi", Kıbrıs'ta da işletilmiştir. Bu bağlamda 1754 yılında çıkarılan bir fermanla Kıbrıs psikoposları Kıbrıs Hristiyanlarının resmi temsilcisi olma unvanına kavuşmuştur. Bunun yanında Kiliseye Hristiyan halkın eğitilmesi yönünde izin verilerek toplumun özgürlük alanı bir nebze daha genişletilmiştir. (Vatansever, 2012: s. 1491-1492).

Osmanlı idari teşkilatı adada da kurulmaya çalışılmış ve bir Beylerbeylik oluşturulmuştur. 9 Ekim 1571 tarihinde Anadolu'dan Alaiye, Karaman'dan İçel, Zülkadir'den Sis ve Halep'ten Tarsus sancakları Kıbrıs'a bağlanarak idari, askeri, mali vb. kurumların yerleştirilmesine çalışılmıştır. Osmanlı idarecileri, halkın daha rahat yaşaması için suyolları, hanlar, köprüler, cami, çeşme ve yollar yaparken diğer yandan da Baf ve Larnaka kalelerini inşa etmiş, bu sayede adada can ve mal güvenliği garanti altına alınmıştır. Bu eserlerin bir kısmı hala Kıbrıs'ta varlığını korumaktadır. Venedikliler tarafından oluşturulan feodal sistem kaldırılarak halkın toprak sahibi olabilmesi sağlanmıştır. Bunun yanında Rum Ortodoks Kilisesine mal edinebilme imkanı verilmiştir. Ayrıca yine Venedik yönetiminden kalma ağır vergiler kaldırılarak toplumun ekonomik yönden nefes alması sağlanmıştır. (Vatansever, 2012: s. 1492-1493).

Kıbrıs'ta oluşturulan bu huzur ortamı neticesinde 19. yüzyılın başına dek devlet aleyhine bir oluşuma rastlanmamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin gerilemesi, zayıf düşmesi ve Yunan milliyetçiliğinin giderek güçlenmesi/yaygınlaşması Kıbrıs'ı

da etkilemeye başlamıştır. Kapitülasyonların Kıbrıs'ı da kapsamaya başlaması ve Yunan milliyetçiliğinin artan etkisi adada dengelerin değişmesine yol açmıştır. 1821'de Mora'da baş gösteren Yunan isyanında Rum burjuvazisinin ve Ortodoks Kilisesinin etkin rol oynaması bu durumun başlıca nedenlerindendir. 1821'de Kıbrıs Ortodoks Kilisesi, Megali İdea'nın gerçekleştirilmesine yönelik olarak Rumları Osmanlı aleyhine kışkırtmaya başlamıştır. İsyana teşvik eden başpiskopos ile diğer kilise görevlileri ele geçirilmiş ve isyan sona erdirilmiştir. Adada devlet aleyhine yapılan bu ilk isyan Osmanlı yönetimini olumsuz etkilemiş ve şaşırtmıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığını ilanından sonra 1831 yılında Kıbrıs'taki Hristiyanlara Yunan vatandaşı olma serbestisi getirilmiştir. Bu durumun sonucu olarak başta Kilise ve diğer etkili Hristiyanlar kendilerini Yunanistan'ın bir parçası olarak görmeye başlamışlardır. Hristiyanların yanında Müslüman halk Osmanlı Devleti'nin koyduğu vergilerden şikayetçi olmuş ve 18 ile 19. Yüzyıllarda isyan hareketleri başlatmıştır. (Vatansever, 2012: s. 1493-1494).

İngiltere, 19. yüzyıldan uzun bir zaman önce Hindistan ve Akdeniz başta olmak üzere tüm dünya ile ticari faaliyetlere girişti. 1600 yılında I. Elizabeth döneminde *East India Company* kuruldu. Bu şirket zamanla gelişti ve Hindistan'ın üçte ikisini ele geçirdi. İngilizler Hindistan'a 1774 yılında bir vali atadılar. Şirket, Hindistan'ın İngiltere'nin himayesine sokulmasında çok ciddi katkılar yaptı. İngilizler açısından Hindistan, İmparatorluğun mücevheri sayılıyordu. (Akalın, 2011: s.96). İngiltere, ciddi kazanımlar sağladığı Hindistan yolunun güvenli olmasını istiyor, Rusya'nın bölgeye inerek İngiliz çıkarlarına ortak olmasını engellemeyi planlıyor ve özellikle Doğu Akdeniz'de bir deniz üssü ele geçirmeyi hedefliyordu. Bu açıdan Kıbrıs, İngilizler için bulunmaz bir nimetti. Kıbrıs'ın İngilizlere devri sırasında İngiltere Başbakanlığı görevini yürüten Benjamin Disraeli, 1847 yılında yazdığı *Tancred* adlı kitabında Kıbrıs'ın öneminden fazlaca bahsetmiş ve bu adanın İngiltere'ye bağlanması konusunda ısrarcı olmuştur. Disraeli kitabında *"İngilizlerin Kıbrıs'a ihtiyacı vardır ve burasını alacaklardır"* demiş ve bu öngörüsünü, arzusunu 30 yıl sonra bizzat kendisi gerçekleştirmiştir. Disraeli, Kraliçe Victoria'ya, Kıbrıs'ın Batı Asya için bir anahtar olduğundan söz etmiştir. Yine bu bağlamda İngiliz konsolosları, yüksek rütbeli İngiliz subayları da bir deniz üssü olarak Kıbrıs'ın

önemine atıf yapmışlar, Mağusa Limanı'nın bu anlamda ciddi katkı yapacağını belirtmişlerdir. (Gazioğlu, 1960: s. 9-10).

İngiltere'nin Kıbrıs'ı ele geçirebilmesi açısından 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı önemli bir gelişme oldu. Savaş, Balkanlarda ve Doğu Anadolu'da iki cephede meydana geldi. Rus orduları 22 Ocak 1878'de batıda İstanbul ve doğuda da Erzurum önlerine kadar geldiler. Bunun üzerine Osmanlı yönetimi İngiltere'ye başvurarak savaşı durdurması için arabulucuk yapması talebinde bulundu. Ancak İngiltere, ateşkes için Osmanlı Devleti'nin doğrudan Rusya'ya başvurmasını istedi. Bu gelişmeler üzerine padişah II. Abdülhamid, Rus Çarı'na bir telgraf çekerek savaşın durdurulmasını ve ateşkes yapılmasını istedi. 31 Ocak 1878'de Edirne Mütarekesi yapıldı. Bu mütarekeyle savaş sona erdi. Ancak Rusya'nın öne sürdüğü barış koşulları yeni gelişmelere yol açtı. Rusya'nın İstanbul'u ve Boğazları alma ihtimali savaşın sonuna kadar tarafsız kalan İngiltere'yi harekete geçirdi. İlk iş olarak İngiltere, İstanbul'daki yurttaşlarını korumak amacıyla İstanbul Boğazı'na bir savaş filosu göndermeye karar verdi. Rusya da birliklerini Ayastefanos'a sevketti. İngiltere Rusya'ya İstanbul'a girmesi durumunda diplomatik ilişkilerini keseceğini açıkladı. Bunun üzerine Rusya, İstanbul'a girmekten vazgeçti. Bu gelişmelerden sonra 3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması imzalandı. (Uçarol, 2010: s. 375-379).

Ayastefanos Antlaşması'yla ile Rusya, Slavcılık siyaseti açısından büyük bir başarı elde ediyor, Osmanlı topraklarını istediği gibi parçalıyor, Balkanlar ve Doğu Anadolu'ya yerleşiyordu. Osmanlı Devleti ayrıca Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın bağımsızlıklarını tanıyarak bu toprakları da kaybediyordu. Ege Denizi'ne kadar uzanan ve Makedonya'yı içine alan bir Özerk Bulgaristan Prensliği kuruluyor ve böylece başkent İstanbul ile Rumeli arasındaki bağ kopartılıyordu. Bosna Hersek üzerindeki hakimiyet dolaylı olarak Rusya ve Avusturya'ya bırakılırken, Ermeniler üzerinde de Rusya'ya söz hakkı tanınıyordu. Osmanlı'nın Rumeli'den atılmasının önü açılırken, Doğu Anadolu bölgesi yeni sorunlara doğru (Özellikle Ermeni Sorunu) yol alıyordu. Rusya, Bulgaristan aracılığıyla Ege Denizi'ne, Batum, Ardahan, Kars ve Beyazıt'ı alıp Dicle ve Fırat'a tutunmasıyla da Basra Körfezi'ne açılmış oluyordu. Bu sayede Rusya'nın sıcak denizlere inme rüyası gerçeğe dönüşüyordu. (Uçarol, 2010: s.381).

İngiltere, Rusya'nın güneye inmesinden büyük endişe duyuyordu. Çünkü bu durum İngiltere'nin Doğu ticareti ve sömürgeleri açısından büyük bir tehdit demekti. Bu sebepten dolayı İngiltere, Avusturya'nın Ayastefanos Antlaşması'nın maddelerinin uluslararası bir konferansta ele alınıp değiştirilmesi teklifini kabul etti. Bu gelişmeler üzerine Ayastefanos Antlaşması'nda değişiklik yapmak amacıyla Berlin'de bir kongre yapılmasına karar verildi. (Uçarol, 2010: s. 382-383).

İngiliz Başbakan 5 Mayıs 1878'de Kraliçe Victoria'ya gönderdiği yazıda şöyle diyordu:

> "*Eğer Kıbrıs, Bab-ı Ali tarafından Majestenize verilirse ve aynı zamanda, İngiltere Türkiye ile Asya'daki Türk topraklarının Ruslardan korunmasını garanti eden bir savunma anlaşması imzalarsa, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü kesinlikle artacak ve Majestelerinizin Hint İmparatorluğu son derece kuvvetlenecektir. Çünkü böyle bir anlaşma, Türkiye'yi Avrupa'da hayli güçlendirecek ve savaş öncesine oranla, Rusya'ya karşı tümüyle daha kuvvetli bir engel oluşturacaktır."*

Görüldüğü gibi İngiltere çıkarları açısından Kıbrıs'ı istiyor ve bunu yaparken de kuvvet kullanmak yerine diplomasiyi ön plana alıyordu. Bu amaçla 25 Mayıs 1878 gecesi İngiltere'nin Osmanlı Büyükelçisi Layard'a Londra'dan bir telgraf geldi. Telgrafta şu ifadeler yer alıyordu:

> *"Eğer Ruslar Kars, Ardahan ve Batum'u geri vermezlerse veya Türklerden daha başka yerler almak girişiminde bulunurlarsa, İngiltere bu yerlerin silahla korunmasında Türkiye'ye katılacak ve buna karşılık olarak Padişah, ülkesinde reformlar yapmayı vadedecek. İngiltere'nin bu anlaşma çerçevesindeki sorumluluklarını yerine getirebilmesi için Padişah KIBRIS adasını belirli bir icar karşılığında İngiltere'ye devredecek."*

Büyükelçi Layard telgrafı aldıktan sonra Osmanlı yöneticilerine durumu bildirdi. (Gazioğlu, 1997: s. 5). Osmanlı Devleti durumun vahametini göz önünde bulundurarak İngiltere'nin teklifini kabul etti ve 4 Haziran 1878'de *Kıbrıs Antlaşması* imzalandı. İki maddeden oluşan antlaşmaya göre Rusya; Batum, Ardahan ve Kars'ın yanı sıra başka bir Osmanlı toprağına saldırıda bulunursa İngiltere, Osmanlı'nın savunulmasına yardım edecekti. Ayrıca Osmanlı yönetimi,

topraklarında yaşayan Hıristiyan halk için iki devletin öngöreceği ıslahatları gerçekleştirme sözü veriyordu. Son olarak ise, "Osmanlı Devleti'nin savunulmasının kolaylaştırılması" için Kıbrıs'ın yönetimi İngiltere'ye devredildi. Ancak II. Abdülhamit söz konusu antlaşmayı imzalarken *"Hukuk-i Şahaneme asla halel gelmemek şartıyla muahedenameyi tasdik ederim"* kaydının koyulmasını sağlayarak, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki egemenlik hakkından vazgeçmediğini ifade ediyordu. Bu antlaşmaya ek olarak taraflar arasında 1 Temmuz 1878 tarihinde 6 maddeden oluşan yeni bir antlaşma daha imzalandı. Bu antlaşmanın son maddesine göre Rusya, Osmanlı'dan aldığı yerleri Osmanlı'ya geri verecek olursa İngiltere Kıbrıs'ı boşaltacak ve 4 Haziran 1878 Antlaşması sona erecekti. Bu gelişmelerin ardından 11 Temmuz 1878'de İngiliz güçleri adanın kontrolünü Türklerden devralıyor ve Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez savaş yapmadan toprak kaybına uğruyordu. (Armaoğlu, 2010(a): s. 757-759).

1.3. Kıbrıs'ta İngiliz Hakimiyeti

1878 yılında adanın hakimiyetini fiilen kazanan İngiltere 1914 yılının sonlarına kadar adayı tek başına kontrol etti. 1914 yılı geldiğinde ise I. Dünya Savaşı kapıdaydı ve bu durum Kıbrıs'ın geleceği açısından son derece önemli gelişmelerin başlangıcı olmaktaydı. Osmanlı Devleti 29 Ekim 1914'te I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılınca İngiltere bu durumu Kıbrıs'ı işgal etmek için kullanmaktan çekinmedi. 5 Kasım 1914'te Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhak edildiği ilan edildi. İngiltere, Kıbrıs hükümet gazetesinin özel sayısı ile birlikte bir kanun hükmünde kararname (Order in Council) yayınlayarak iki devlet arasındaki savaştan dolayı 1878 ve ilgili diğer anlaşmaların feshedildiğini ve adanın İngiltere topraklarına katıldığını açıkladı. İngiltere bunlara ek olarak adanın statüsünde değişiklikler yaptı. Buna göre Kıbrıs'ta doğan ve hala Kıbrıs'ta yaşayan Osmanlı vatandaşlarını İngiliz tabiiyetine geçirdi. Kıbrıs'ta doğmayan ancak Kıbrıs'ta yaşayanlar ise bir yıl içinde adayı terk edebileceği gibi İngiliz tabiiyetine de girme hakkına sahipti. İngiltere bu tutumuyla devletler hukukunu bir kenara itiyordu. Çünkü bu tek taraflı ilhak 1878 tarihli Osmanlı-İngiltere anlaşmasına aykırıydı. Kıbrıs bir Türk adasıydı ve hukuken Osmanlı'nın parçasıydı. Ancak İngiltere yapılan

antlaşmaları hiçe sayıyor ve 1914 yılı itibariyle adanın Osmanlı Devleti ile olan tüm bağlarını kopartıyordu. (Gazioğlu, 1960: s. 26-27; Çakırbaş, 2004: s. 23).

Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğinde kaldığı yıllarda Rumların adayı Yunanistan'a bağlama (Enosis) amaçları devam ederken Türkler ve Rumlar arasında da çatışmalar meydana geliyordu. Yunanistan'dan gelen öğretmenlerin okullarda Enosis faaliyetlerinde bulunmaları, Kilisenin Rumlar arasındaki ciddi etkisini Enosis lehine bir baskı aracına dönüştürmesi, Yunanistan'dan bu konuyla ilgili provokatörlerin gelmesi ve ayrıca İngiliz yönetiminin Rumlara karşı hoşgörülü yaklaşımı Rum toplumunda Yunanistan'a bağlanma hevesini her geçen gün artırıyordu. Bu amaçla 1895 yılında Lefkoşa'nın Tahtakale bölgesinde Türklere saldırıya uğruyor ve bu durum Türkler tarafından protesto ediliyordu. Yunan ulusal gününü bahane eden Rumlar; Vadili, Vitsala ve Paşaköy'de benzer eylemlerde bulunarak "ilhak" fikrini sokağa taşıyorlardı. Rumların, İngilizlerin yumuşak tavrı nedeniyle artan eylemleri Türkleri tepki koymaya sevk ediyordu. Bu doğrultuda 1911 yılında Lefkoşa, Lefke ve Peristerona'da binlerce Türkün katılımıyla protesto mitingleri düzenleniyordu. Bu mitingler Türklerin Enosis aleyhine gerçekleştirdikleri ilk örgütlü eylemler olarak tarihe geçiyordu. Ancak bu gelişmelere rağmen Rumların saldırıları son bulmuyordu. 1912'de Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'nin yenilgisi Rumları cesaretlendiriyor *"Zito Yunanistan"* sloganları ve Yunan bayraklarıyla yapılan saldırılarda 3 kişi hayatını kaybederken 40 kişi de yaralanıyordu. Ayrıca Türklerin evleri ve dükkanları tahrip ediliyordu. 1915'te İngiltere, Yunanistan'ı kendi yanında savaşa sokmak için Kıbrıs'ı vermek istemesi Rumları Yunanistan'a bağlanma konusunda daha da teşvik etmiştir. Yunan Başbakan Venizelos'un İngilizlerle iyi ilişkiler kurması, Rumların, Yunan yönetimine *"Enosis'i gerçekleştireceğinize olan inancımız tamdır"* ifadeleri yer alan telgraflar çekmelerine sebep oluyordu. 1918'de I. Dünya Savaşı'nın sonunda Paris Barış Konferansı toplanırken Yunanistan Almanya'ya savaş ilan ediyor ve Kıbrıs'ın kendisine verilmesini talep ediyordu. (İsmail, ty.(a): s. 3-6).

Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar arasında gerginlik sürerken diğer yandan İngiliz yönetimiyle ada halkı arasında da hoşnutsuzluk devam ediyordu. Hem Türkler hem de Rumlar İngiliz yönetiminden memnun değildi. Kıbrıs'ın İngilizlerden kurtarılmasını planlayan Rumlar 1931'de Yunan Konsolos Kyrou ve Kitium

piskoposu Nikodemas önderliğinde İngilizlere karşı ayaklandı. İngilizler bu isyanı sert bir şekilde bastırdı. Bir başka isyan hareketi olmaması için de okullarda Türk ve Rum tarihlerinin okunmasına yasak getirdi. Yunan Konsolos Kyrou da İngiliz İmparatorluğu'nun hiçbir yerinde görev almamak üzere adadan çıkarıldı. 1931 isyanından 1950 yılına kadar Kıbrıs'ta dikkate değer bir gelişme yaşanmadı. 1950 yılında Ortodoks Kilisesi ada çapında bir plebisit yapılmasını sağladı. Geniş çaplı propagandaya rağmen Türkler sandığa gitmedi ve bu oylama nüfus sayımından öte bir anlam ifade etmedi. Türkler ve İngilizler plebisit sonuçlarını tanımadı. Bu plebisit Türkiye'de basının ve gençliğin ilgisinin Kıbrıs'a yönelmesini sağladı. 16 Ocak 1950'de İstanbul'da yapılan mitingde plebisit protesto edildi. 16 Şubat 1951'de Yunanistan Başbakanı Sofokles Venizelos'un Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhak edilmesini söylemesi Türkiye'de sert bir şekilde karşılandı. Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü konuyla ilgili yaptığı açıklamada adanın hukuki statüsünde bir değişikliğe ihtiyaç olmadığını, ancak bir değişiklik yapılacaksa bunun Kıbrıs'ın Türkiye'ye geri verilerek sağlanacağını bildirdi. Yunanistan bu açıklamaya direk bir cevap vermekten kaçındı. Ancak Yunanistan Kralı Paul'un 1951 yılında Türkiye'yi ziyaret ettikten sonra "Kıbrıs'ı Yunanistan'a İlhak Cemiyeti"nin onursal başkanlığına getirilmesi Türkiye'ye bir cevap olarak nitelendirildi. Yunanistan 1954 yılında Kıbrıs'ı Birleşmiş Milletler (BM) zeminine taşıdı. BM Siyasi Komisyonu Kıbrıs'ın Genel Kurul'da konuşulmasına müsaade etmedi. Bunun üzerine açıklama yapan Başbakan Menderes, Kıbrıs konusunun kapandığını belirtti. (Olgun, 1991: s. 9-10).

Rumlar, BM Genel Kurulu'ndan istediği sonucu alamayınca Yunan hükümetinden onay alınarak örgütlü eyleme geçmeye karar verdiler. Grivas tarafından kurulan "Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü" (EOKA: Etniki Organosi Kipriaku Agonos) 1 Nisan 1955'te ilk eylemlerini yapmak için harekete geçti. Adada İngiliz polis, asker ve yöneticileri ile "hain" ilan edilen sivil Rumlar silahlı eylemlerin hedefi haline geliyordu. Artan çatışmalar İngiltere'de muhalefetin hükümeti eleştirmesine neden oluyordu. Bu durumu görüşmek üzere İngiliz hükümeti tarafından Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katılımıyla 29 Ağustos 1955'te Londra Konferansı toplandı. Toplantıda İngiltere; NATO ve Bağdat Paktı çerçevesinde üstlendiği görevler açısından adanın tamamını elinde tutması gerektiğini ifade etti. Yunanistan, İngiliz üslerinin varlığının korunması garanti altına

alınarak ada halkına "self determinasyon" hakkının verilmesini talep etti. Türkiye ise, Kıbrıs'ı elinde bulunduran devletin Türkiye'nin batısında yer alan adaları da kontrol ediyorsa, bu durumun Türkiye'nin güvenliğine zarar vereceğinden söz etti. Ayrıca adadaki statükodan memnun olduğunu, herhangi bir değişiklik yapılacaksa en doğru çözümün, *"Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilerek"* gerçekleştirileceği belirtildi. (Fırat, 2011: s. 600-602).

Londra Konferansı'nın bir sonuç alınamayarak dağılmasının ardından Yunanistan, 20 Eylül 1955'te tekrar BM'ye başvurdu ve yine başvurusu kabul edilmedi. Bir diğer yandan EOKA, adada eylemlerde bulunmaya devam ediyordu. 1955-1956 yıllarında 12'si Türk, 96'sı İngiliz ve 108'i Rum olmak üzere 216 kişi EOKA terörüne kurban gitmişti. 542 kişi de yaralanırken, 1196 bombalama olayı gerçekleştirilmişti. Türkiye bu olaylara *"taksim tezini"* benimseyerek tepki gösterdi. Aralık 1956'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) konuşan Başbakan Menderes, Türkiye olarak Kıbrıs'ta çözümün taksimle gerçekleşeceğine inandıklarını ifade etti. Bu gelişme üzerine Türkiye'de taksim lehine gösterilere ve yayınlara ağırlık verildi. Türkiye'nin taksim konusunda ısrarcı olması Yunanistan'ı bir kez daha BM'ye başvurmaya itti. Yunanistan'ın Kıbrıs'ta self determinasyon hakkı talebi 12 Aralık 1957'de Siyasi Komisyon'da kabul edildi. Ancak Türkiye'nin ve İngiltere'nin geniş çaplı girişimleri sonucunda Yunanistan'ın önerisi Genel Kurul'da kabul edilmedi. Böylece Yunanistan BM zemininde bir kez daha kaybetmiş oldu. (Olgun, 1991: s. 11-13).

Kıbrıs'ta tıkanan süreç Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) devreye girmesiyle açılmaya başladı. Yaşanan gelişmeler Soğuk Savaş döneminin yaşandığı bu günlerde Batı Bloku lideri ABD'yi rahatsız ediyor, Türkiye-Yunanistan arasında savaş çıkma ihtimalini artıyor ve bu durum NATO'ya zarar verirken Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ise yararına oluyordu. ABD bu olumsuz gelişmelere son vermek amacıyla iki devlet üzerinde baskı kurdu ve çözüm için ısrarcı oldu. Askeri ve ekonomik yönden Batıya bağlı olan bu iki devletin Batı Bloku lideri ABD'ye direnmeleri söz konusu değildi. İki tarafı aynı anda mutlu etmek söz konusu olmamakla birlikte iki tarafı orta noktada buluşturabilecek bağımsız bir Kıbrıs Devleti üzerinde anlaşmaya varıldı. Aralık 1958'de gerçekleştirilen NATO

toplantısında Yunanistan Enosis'i Türkiye de taksim tezini bıraktığını açıkladı ve böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'ne giden süreç başlamış oldu. (Fırat, 2011: s. 607).

1.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Kıbrıs'ta soruna çözüm olması amacıyla ortak bir devlet kurulmasına karar verildikten sonra 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih'te Türkiye ve Yunanistan Başbakanları, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturacak anlaşmaları belirlemişlerdir. 19 Şubat 1959'da ise Türkiye, Yunanistan, İngiltere ile Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplum liderleri tarafından Zürih'te anlaşmaya varılan noktalar imza altına alınmıştır. Zürih ve Londra anlaşmaları Türkiye, Yunanistan, İngiltere ile Kıbrıs arasında özel bir ilişki tesis etmekteydi. Buna göre (Garanti Anlaşması) adada anayasal düzen ortadan kalkarsa durumu eski haline getirmek için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere gerekli önlemleri almak amacıyla birbirlerine danışacaklardır. Eğer taraflar arasında uzlaşmaya varılamazsa söz konusu üç devletten biri Kıbrıs'a müdahale edebilecektir. Diğer yandan söz konusu anlaşmalar gereği (İttifak Anlaşması) Kıbrıs'ta Yunanistan 950, Türkiye ise 650 kişiden oluşan askeri güç bulundurma imkanına sahip oluyordu. (Armaoğlu, 2010(b): s. 644-645).

Bir diğer anlaşmaya göre (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı) Kıbrıs Cumhuriyeti, başkanlık sistemiyle yönetilen bir cumhuriyet olacaktı. Cumhurbaşkanının Rum olması, Cumhurbaşkanı Yardımcısının ise Türk olmasına karar verilmiştir. Resmi diller Türkçe ve Yunanca olacak, tarafsız biçime ve renge sahip bir bayrak kullanılacaktır. Yürütme yetkisini Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı kullanacaktır. Bunun yanında yedi Rum'dan ve üç Türk'ten oluşturulan Bakanlar Konseyi Cumhurbaşkanına ve Yardımcısına çalışmalarında yardım edecekti. Yedi Rum bakanın seçimi Cumhurbaşkanına bırakılırken, üç Türk bakan da Cumhurbaşkanı Yardımcısının tercihiyle belirlenecekti. Bakanlar Konseyi mutlak çoğunlukla karar alacak ancak Cumhurbaşkanı ve Yardımcısı Konsey kararlarına karşı kesin veto hakkına ve bu kararları geri gönderme imkanına sahip olacaktı. (*Temsilciler Meclisi kanun ve kararlarına karşı kullandığı koşullar dahilinde*). Yunanistan ve Türkiye'nin birlikte taraf olduğu uluslararası oluşumlarda yer almak dışında kalan dışişleri, savunma ve

güvenlik gibi konulardan oluşan kanun ve kararlara karşı Cumhurbaşkanının ya da Yardımcısının kesin veto hakkı bulunacaktı. Yasama yetkisi Temsilciler Meclisinde olacaktır. Mecliste Rumlar % 70 Türkler ise % 30 ağırlıkta olacaktır. Meclise gönderilecek isimleri Rumlar ve Türkler kendi aralarında yapacakları seçimlerde belirleyeceklerdir. Temsilciler Meclisi'nde kanun ve kararlar basit çoğunlukla alınacaktı. (Özersay, 2002: s. 15-16).

Kamu hizmetlerinde % 70 Rum ve % 30 Türk oranı olacak, bu oran kamu kademelerinde uygulanabildiği ölçüde gerçekleştirilmeye çalışılacaktı. Kıbrıs Cumhuriyeti askerleri 2.000 kişiden oluşacak ve ordunun % 60'ı Rumlardan % 40'ı da Türklerden meydana gelecekti. Aynı sayıda emniyet güçleri de ülkede görev yapacak, bu sefer oran % 70 Rum ve % 30 Türk şeklinde belirlenecekti. Adli işlerden sorumlu yüksek mahkemede bir Rum, bir Türk ve bir tarafsız üye yer alacaktı. (Özersay, 2002: s. 16).

Bir diğer maddeye göre Kıbrıs Cumhuriyeti, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını ve anayasasını garanti altına alan bir anlaşma imzalanacaktır. Buna ek olarak Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında askeri ittifak antlaşması yapılacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hiçbir şekilde bir başka devletle birleşmesi mümkün olmayacak, Kıbrıs'ın iki bağımsız yapı şeklinde ayrılması da yasaklanacak ve bu durum tanınacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye *"en çok gözetilen ulus"* muamelesinde bulunacaktı. Son olarak bu anlaşmanın (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı) tüm maddeleri Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın *"Temel Maddeleri"* olacaktır. (Özersay, 2002: s. 17).

Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduktan sonra Cumhurbaşkanlığına Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcılığına ise Fazıl Küçük seçildi. Ancak cumhuriyetin kurulmasından itibaren durumdan hoşnut olmayan Kıbrıs Rum liderliğinin fırsat buldukça Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasını değiştirmeye, Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki etkisini azaltmaya ve Kıbrıslı Türklerin haklarını ihlal etmeye yönelik faaliyetlere giriştiğini görüyoruz. Bunlara ek olarak zaman ilerledikçe adada çatışmaların arttığını, Kıbrıslı Türklerin katliamlara kurban gittiğini ve böylece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelden sarsıldığını söyleyebiliriz. (İsmail, ty(a): s. 49, 51, 56, 159-161).

Anayasal sorunlara baktığımızda yasama yetkisinin kullanılması noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına göre Temsilciler Meclisi 50 üyeden oluşmakta ve bu üyelerin 15'i Türk, 35'i Rum üyelerden seçilmekteydi. Sayısal üstünlüğü her zaman kendi lehine kullanan Rum temsilciler Türklerin taleplerine kulak tıkamakta ve bu durum mecliste tansiyonun yükselmesine sebep olmaktaydı. Hem Bakanlar Kurulunda hem de Temsilciler Meclisinde Türk bölgelerinin yararına çıkacak kararlar ısrarla engellenmiştir. Kıbrıs Türk liderliği ise veto yetkisini kullanarak ya da Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak bu durumları aşmaya çalışmıştır. (İsmail, ty(a): s. 69-70).

Ancak Rumların Anayasa Mahkemesi'ne karşı baskı ve yıldırma politikası gütmesi sıkıntıların daha da artmasına yol açmıştır. Bir Türk, bir Rum ve bir tarafsız hakimin görev yaptığı Anayasa Mahkemesinin başkanlığına Alman anayasa profesörü E. Forsthoff getirilmiştir. Ancak Forsthoff ve yardımcısı; Rumlar ve Makarios tarafından tehditlere, tacizlere ve takip edilmeye varan çirkin muamelelere maruz kalmıştır. Bu durumun sebebi ise Türklerin Anayasa Mahkemesine taşıdığı belediye, ordu gibi önemli konulardır. Öyle ki Makarios belediyeler hakkında mahkemeden karar çıkmadan önce *"alınacak kararın aleyhte olması halinde bu karara uymayacağını"* ifade etmiştir. (İsmail, ty(a): s. 70).

Diğer yandan kamuda % 70'e % 30 oranının uygulanmasında ihtilaflar meydana gelmiştir. Kıbrıs Rum liderliği kamuda söz konusu oranın gerçekleştirilmesine yanaşmadığı gibi, Rum kontenjanına eski EOKA üyelerini yerleştiriyor, böylece Türkler arasında işsizlik ve göç artma eğilimi gösteriyordu. 70/30 oranının uygulanmasına eleştiriler getirildiğinde ise, *"Türkler içinde okumuş insan olmadığı"* cevabı veriliyordu. (İsmail, ty(a): s. 71). Böyle bir yaklaşım içine girilmesinin temel sebebi, devletin tümüyle Rumlara bırakılması ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir Rum devletine dönüşmesine zemin hazırlamaktı.

Ordu ve polis güçlerinin oluşturulmasında da benzer sorunlar yaşanmıştır. Eski EOKA üyelerinin eline silah verilerek güvenlik birimlerine katılması Türklerin güvenliğine gölge düşürüyordu. Ayrıca Türk polisler işten atılırken yerlerine bu militanların yerleştirilmesi kabul edilebilir bir şey değildi. Kıbrıs Anayasasına göre bir bölgede yer alan halk sadece Türklerden meydana geliyorsa orada güvenlikten sorumlu olacak birimde sadece Türkler görev alacaktı. Ancak Kıbrıs Rum liderliği

ordunun küçük gruplara bölünmesini istemiyor ve tek bir noktada konuşlandırılmasını istiyordu. Bu sayede Türk bölgelerinin savunması zayıflatılmış oluyordu. (İsmail, ty(a): s. 71-72).

Belediye hizmetlerinin işletilmesi açısından da Türkler mağdur edilmekteydi. Rum belediye başkanları Türk bölgelerine sınırlı ölçüde hizmet götürüyor ve bu işler de zamanında yapılmıyordu. Türk mahallerinin ve sokaklarının isimleri Rumca olarak yeniden isimlendirilirken, Türk şehitlikleri yıkılıyor ve bu doğrultuda adada Türk varlığı silinmek isteniyordu. (İsmail, ty(a): s. 72-73).

Kıbrıs'ta anayasa ihlalleri ve yukarıda belirtilen çeşitli anlaşmazlıklar devam ederken Cumhurbaşkanı Makarios konuyu bir adım daha öteye taşıdı ve 5 Ağustos 1963'te anayasayı değiştirmek istediğini kamuoyuna duyurdu. 30 Kasım 1963'te 13 maddeden oluşan anayasa değişiklik paketini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük'e sundu. Bu maddeleri Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hükümetleriyle de paylaştı. Makarios'un istediği değişikliklere göre Cumhurbaşkanının ve Yardımcısının bireysel veto hakları kaldırılacaktı. Temsilciler Meclisi'nin Rum Başkanı, Türk Yardımcısı ile meclisin Rum ve Türk vekilleri tek bir seçimle aynı anda belirlenecekti. Ayrıca Temsilciler Meclisi'nde bazı konularda iki ayrı çoğunluk ihtiyacı ortadan kaldırılacaktı. Birleşik belediyelerin kurulması, adaletin tek çatı altında toplanması öngörülürken polis ve asker de birleşerek tek bir güvenlik gücü şekline dönüşecekti. Kamu hizmetinde ve güvenlik gücüne personel seçiminde belirlenecek oranda iki toplumun nüfusu baz alınacaktı. Kamu Hizmet Komisyonunda görev alacak üye sayısı 10'dan 5'e düşürülürken, bu komisyonda kararlar basit çoğunluk ilkesine göre alınacaktı. (Özersay, 2002: s. 69-70).

Görüldüğü üzere Makarios anayasanın önemli noktalarında değişiklikler yaparak Türklerin sahip olduğu hakların kısıtlanmasını sağlamaya çalışmakta, çoğunlukçu ve anti-demokratik bir yapı kurarak adada Rum etkisini olabildiğince artırmaya çalışmaktadır. Makarios'un paketine Kıbrıs Türk liderliğinden önce 6 Aralık 1963'te Türkiye Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin karşı çıktı ve Türkiye olarak kabul etmeyeceklerini bildirdi. Ancak Makarios cevaben Türkiye'den bir yanıt beklemediklerini, sadece "bilgilendirme" amacıyla hareket ettiklerini ve konunun Kıbrıs'ın iç meselesi olduğunu ifade etti. Ancak Makarios'un bu yaklaşımı uluslararası hukukun ve Kıbrıs Anayasası'nın çiğnenmesi anlamına gelmekteydi. Bu

doğrultuda 16 Aralık 1963'te Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük de Makarios'un teklifini reddettiğini açıkladı. (Özersay, 2002: s. 71).

Yunanistan ise yapılan anlaşmalara rağmen Makarios'un teklifine olumlu yanıt veriyor ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel taşlarıyla oynuyordu. Makarios'un hükümet sözcüsü M. Hristodulu, 18 Nisan 1987'de *Agon* gazetesine verdiği röportajda anayasa değişikliği noktasında Yunanistan'ın Makarios'a verdiği desteği şu sözlerle ifade ediyordu:

> *"Başbakan olan Yorgo Papandreu, Anayasanın değiştirilmesini ve anlaşmaların feshedilmesini destekliyordu.* (…) *Papandreu daha 1961'de anlaşmaları ihanet olarak tanımlamıştı ve seçimleri partisi kazanması halinde, alaşmalardan kaynaklanan yönetim şeklini değiştireceğine ilişkin kararını uygulayacağını vurguluyordu. Hatta Başbakanlığa geçildikten sonra Yunan meclisinde yaptığı konuşmada bile Zürih ve Londra Anlaşmalarının bir ulusal suç teşkil ettiğini söylüyordu.* (…) *Papandreu, başbakanlıkta yerini sağlamlaştırdıktan sonra Makarios'a gönderdiği mektuplarda, Kıbrıs halkının bütün haklarını elde etmek için vermekte olduğu mücadeleye tam destek sağlamanın hükümetin kararı olduğunu bildiriyor ve Makarios'un siyasetini destekliyordu."*(İsmail, ty(b): s. 86-87).

Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk liderliğinin karşı çıkmasına rağmen Yunanistan'ın desteğini alan ve anayasa değişikliği konusunda cesaret bulan Rumlar, bununla yetinmiyor söz konusu amaçlarına ulaşmak amacıyla bundan sonra silahlı eylem aşamasına geçiyorlardı.

1.5.1964 ve 1967 Krizleri

Kıbrıslı Rumlar anayasada istedikleri değişiklikleri gerçekleştiremeyince çözüm olarak silaha başvurdular. Kıbrıs Rum liderlerinin bilgisi dahilinde uygulamaya koyulan ve adını 9. Yüzyılda bir Bizans destanından alan *Akritas Planı,* Kıbrıslı Türklerin yok edilmesini ve bu sayede Kıbrıs sorununun çözülmesini öngörüyordu. Bu planın hayata geçirilmesinde EOKA lideri Polikarpos Yorgacis büyük bir rol oynamıştır. 20 Aralık 1963 gecesi Lefkoşa'nın Tahtakale semtinde otomobillerine yapılan silahlı saldırıda iki Türk hayatını kaybetti. 21 Aralık'ta

saldırıyı kınamak için Lefkoşa Türk Lisesi'nde toplanan Türk öğrenciler, EOKA üyelerinin kurşunlarına hedef oldu. Aynı gün içinde Lefkoşa'da bulunan Atatürk heykeli saldırganlar tarafından tahrip edildi. Ertesi gün ise Türkiye Büyükelçiliği ve Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Yardımcısının evi silahlı saldırıya maruz kaldı. 22 Aralık 1963'te Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni oluşturan Garanti anlaşmalarını tanımadığını açıkladı ve bu durum Rum saldırganların cesaret bulmasına neden oldu. Türklerin bir kısmı Rum cinayetlerine kurban giderken bir kısmı da canlarını kurtarmak için başka bölgelere göç etmek zorunda kalıyordu. (Çay, 1989: s. 57, 73-74).

Bunun üzerine 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da saldırıların durması için Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına ortak bir bildiri yayınlandı. Ancak saldırılar hız kesmeden devam etti ve 24 Aralık 1963'te Kumsal bölgesine saldıran Rumlar Kıbrıs Türk Alayı'nda doktor olan Binbaşı Nihat İlhan'ın eşini ve üç çocuğunu hunharca katlettiler. (Çay, 1989: s. 74-75).

Bu gelişmeler üzerine Türkiye, garantörlük hakkını kullanmaya karar verdi. Bu doğrultuda Türk alayı gerekli mevzilere konuşlanırken Türk Hava Kuvvetleri'ne ait savaş uçakları da Lefkoşa üzerinde ihtar uçuşları yapmaya başladı. Türkiye'nin harekete geçtiğini gören Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı Küçük'ü ve Rauf Denktaş'ı arayarak İngiliz Yüksek Komiserliği'nde bir toplantı yapılmasını istedi. Yapılan görüşmelerde *Yeşil Hat* anlaşması imzalandı ve Kıbrıs'ın taksimi konusunda önemli bir adım atılmış oldu. (Çay, 1989: s. 75).

Rumlar bir yanda görüşmeleri devam ettiriyor diğer yanda Ayvasıl Türklerini katlediyor ve toplu mezarlara gömmekten geri durmuyordu. (Çay, 1989: s. 75). Bu arada Türkiye'nin harekete geçmesi İngiltere'nin de dikkatini çekmişti ve 26 Aralık 1963'te İngiliz Yüksek Komiserliği adada güvenliği sağlamak için hazır olduklarını açıkladı ve bu amaçla İngilizler devriye görevine başladı. 13 Ocak 1964'te ise İngiltere'nin isteğiyle Londra'da Türkiye ve Yunanistan'ın katılımıyla bir görüşme gerçekleştirildi ancak bir sonuç elde edilemedi. (Çay, 1989: s. 75-76).

Adada Türklere yönelik saldırılar artarak devam ediyordu. 23 Ocak 1964'te Lefkoşa'da Bayraktar Camii bombalı saldırıya uğradı. Limasol, Baf, Magosa ve

Poli'de yüzlerce Türk öldürülürken binlercesi de yaralandı ve bazıları da evlerini terk etmek zorunda kaldı. (Çay, 1989: s. 76-77).

Bu gelişmelerin ardından Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurdu. Ancak çıkan sonuç Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin aleyhine oldu. 4 Mart 1964 tarihli BM Güvenlik Konseyi kararında Kıbrıs Rum liderliği, *"Kıbrıs Hükümeti"* olarak tanımlanırken Kıbrıslı Türklerin hakları es geçiliyordu. Kıbrıs'ta Rumların saldırılarına son vermemesi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi 16 Mart 1964'te hükümete Kıbrıs'a müdahale etme yetkisi verdi. Bir gün sonra ise BM Barış Gücü kuruldu ve 27 Mart'ta göreve başladı. (Çay, 1989: s. 77-78).

4 Nisan 1964'te ise Zürih ve Londra anlaşmalarının bir parçası olan ittifak anlaşmaları Makarios tarafından feshedildi. Türkiye bu durumu tanımadığını açıklarken Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu, Makarios'u desteklediğini belirtti. (Çay, 1989: s. 78).

Gelişmeler bu şekilde ilerlerken Kıbrıs'ta görev alan BM gücünün faaliyetlerini engellemekten geri durmayan Rum Temsilciler Meclisi, "Milli Muhafız Alayı" kurulması yönünde karar aldı. Türkiye ise bu durumu bardağı taşıran son damla olarak gördü ve Kıbrıs'a müdahale etmeye karar verdi. (Çay, 1989: s. 78).

Müdahale kararının alınmasının ardından Başbakan İnönü, 4 Haziran 1964'te ABD Büyükelçisi Hare'ı çağırarak müdahale hakkında bilgi verdi. Ertesi gün ise Başkan Johnson, Başbakan İnönü'ye konuyla ilgili bir mektup gönderdi. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı George Ball'un *"hayatımda gördüğüm en kaba diplomatik metin"* (Sönmezoğlu, 2006, s. 71-72) dediği mektuba göre; Türkiye ile Yunanistan arasında çıkacak bir savaşın kesinlikle kabul edilemeyeceği ve NATO'ya üye olmakla NATO üyelerinin birbirleriyle savaşmayı reddettiklerini kabul ettiklerinin altı çiziliyordu. Ayrıca Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi SSCB'nin de benzer şekilde bir müdahalesine yol açabilirdi. Böyle bir durumda *"NATO müttefikleri, kendilerinin tam rıza ve muvafakati olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket neticesinde ortaya çıkacak Sovyet müdahalesine karşı Türkiye'yi müdafaa etmek mükellefiyetleri olup olmadığını müzakere etmek fırsatını bulmamış"* olabileceklerdi. (Uslu, 2000: s. 177.)

Bunların yanında iki ülke arasında yapılan askeri anlaşmaya göre, Türkiye aldığı askeri yardımları ancak uzlaşmaya varılan hususlarda kullanabilecekti. Bunun dışında uzlaşmaya konu olmayan durumlarda yardımların kullanılabilmesi için ABD hükümetinden izin alınması gerektiği mektubun bir diğer dikkat çeken yönünü oluşturuyordu.(Uslu, 2000: s. 177-178).

Bu dönemde Türk ordusunun silahlarının büyük oranda ABD menşeili olması durumun vahametini gözler önüne seriyordu. Johnson mektubundan anlaşıldığı üzere Türkiye'nin düşmanının kim olduğuna ABD karar verecekti ve Yunanistan dahi olsa NATO üyesi bir devlet Türkiye'nin menfaatlerine zarar vermiş olsa da Türkiye buna karşı koyamayacaktı. SSCB'nin saldırısı halinde NATO'nun Türkiye'yi savunmada net bir tavır sergileyemeyeceğini belirtmesi de Türkiye'nin güvenlik stratejisini gözden geçirmesine neden oluyordu. Başbakan İnönü cevaben yazdığı mektupta Başkan Johnson'ın tehditkar ifadelerine sakin bir üslupla yaklaşır ve Türkiye'nin hayal kırıklığı yaşadığını iletir. (Uslu, 2000: s. 178-179).

Ardından İnönü 18 Haziran'da Kıbrıs'a müdahale edilmeyeceğini Senato'da resmen ilan eder. Türkiye Batı Bloku üyesi bir devlettir ve Batının lideri ABD'ye rağmen bir askeri harekata girişmesi çok da kolay bir şey değildir. Bu sebepten dolayı Türkiye, istemeyerek de olsa bu harekatı ertelemek zorunda kalmıştır. (Sönmezoğlu, 2006: s. 72-73).

Yunanistan'da 21 Nisan 1967 tarihinde Albay Papadopulos önderliğinde askeri darbe yapıldı. Darbeden sonra Başbakanlığa eski Yargıtay Başsavcısı Konstantin Kolias getirildi. Kolias, Kıbrıs meselesine barışçıl bir çözüm getirme niyetinde olduklarını ifade etti. Ancak 22 Nisan'da açıklanan hükümet programında *"Kıbrıs'taki azınlık haklarının dikkate alınması suretiyle, Enosis'i barışçı müzakerelerle sağlama gayesi gütmekteyiz"* denilmekte ve Yunanistan'ın Kıbrıs'a olan yaklaşımı bir kez daha anlaşılmaktaydı. (Armaoğlu, 2010(b): s. 948-949).

Temmuz ayından itibaren Yunanistan'ın Kıbrıs'ta Enosis darbesi yapacağına dair söylentilerin artmasına üzerine Türk dışişleri ve Türk hükümet yetkilileri böyle bir duruma asla müsaade etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Bu gelişmelerin üzerine Yunanistan'ın isteğiyle iki tarafın yetkilileri 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de de Dedeağaç'ta bir araya gelerek Türk-Yunan ilişkilerine

dair tüm konuları ele alacakları toplantılar gerçekleştirmiştir. Görüşmeler esasen Keşan'da tamamlanmış Dedeağaç'taki temaslar formaliteden öteye geçememiştir. Çünkü Yunanistan Keşan görüşmelerinde Türkiye'den Enosis'e razı olmasını istemiş ve buna karşılık olarak da Türkiye'ye Batı Trakya sınırlarında bazı ödünler vereceğini bildirmiştir. Türkiye ise bu teklifi müzakere dahi etmeden reddetmiş ve görüşmeler sonuçsuz kalmıştır. (Armaoğlu, 2010(b): s. 950-951).

Türkiye'nin kararlı tutumuna rağmen tansiyonun yükselmesine izin vermeyeceklerini söyleyen Yunan Cuntası bunun aksine Enosis faaliyetlerine girişmekten geri durmadı. Öyle ki 21 Ekim'de Kıbrıs'ı ziyareti sırasında açıklama yapan Yunanistan Başbakan Yardımcısı ve Savunma Bakanı General Spandidakis,*"Kıbrıs meselesine, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesinden başka bir çözüm yolu bulunamaz"* diyerek bu durumu ifade ediyordu. (Armaoğlu, 2010(b): s. 953).

Gelişmeler bu yönde ilerlerken 15 Kasım 1967'de Kıbrıslı Rumlar ve Grivas'ın öncülüğünü yaptığı Rum Milli Muhafız Kuvvetleri, Boğaziçi ve Geçitkale köylerinde bulunan Türklere saldırılarda bulunmaya başladılar. Bu durum Enosis'e en büyük engel olan Türklerin yok edilmesine yönelik bir girişimdi. (Armaoğlu, 2010(b): s. 953). Türkiye bu duruma sessiz kalmadı ve TBMM'de yapılan oylamada 435 milletvekilin 432'sinin oyuyla hükümete Kıbrıs'a müdahale etme yetkisi verildi. (Armaoğlu, 2010(b): s. 953).

Kıbrıs'ta gerilim giderek tırmanırken Türkiye, Yunanistan'a bir nota gönderdi ve çeşitli isteklerde bulundu. Yunanistan'ın bunları reddetmesi halinde ise adaya müdahale edeceğini bildirdi. Türkiye'nin istekleri şunlardı: (1) 1960 tarihli İttifak Antlaşması'na aykırı şekilde Kıbrıs'a yerleştirilen Yunan askerlerinin adadan çıkarılması, (2) General Grivas'ın adadan uzaklaştırılması, (3) Ulusal Muhafızlar'ın tümüyle kaldırılması, (4) Kıbrıslı Türklere bulundukları bölgelerde yerel yönetim ve polis kurumlarını oluşturma yetkisinin verilmesi, (5) Çatışmaların olduğu bölgelerde tarafların ayrılmasının sağlanması, (6) BM Barış Gücü'nün genişletilmesi, (7) Kıbrıslı Türklere saldırılardan dolayı uğradıkları can ve mal kaybı nedeniyle tazminat ödenmesi. (Sönmezoğlu, 2006: s. 240-241).

Türkiye'nin adaya müdahale etme olasılığının güçlü olması ABD'yi konuya müdahil olmaya itti ve eski Savunma Bakan Yardımcısı Cyrus Vance taraflarla temaslarda bulunmak üzere görevlendirildi. Ayrıca ABD'nin çabalarıyla NATO Genel Sekreteri Manlio Brosi de iki tarafla görüşmek üzere yola çıktı. Vance yaptığı görüşmelerde iki ülke ordusunun ABD'ye olan bağlılığını diplomatik bir silah olarak kullandı ve bunda da başarı sağladı. Ancak görüşmelerde baskının yoğunlaştığı taraf Yunanistan oldu. Çünkü 1964 yılındaki krizde Türkiye'ye sert bir tepki gösteren ABD, iki ülke ilişkilerini ciddi anlamda sarsmıştı. Üstelik Yunanistan'da askeri yönetim işbaşındaydı ve bu yönetim uluslararası arenada destekten yoksundu. Dolayısıyla bu krizde Türkiye'den yana tavır almak ABD için daha faydalı olacaktı. Yapılan görüşmelerin ardından 30 Kasım 1967'de Yunanistan, Türkiye'nin taleplerinin neredeyse tamamını kabul etti ve Kıbrıs'ta bir kriz daha savaşa dönüşmeden atlatılmış oldu. (Sönmezoğlu, 2006: s. 241-243).

1967 krizinde bir önemli gelişme de 29 Aralık'ta gerçekleşmiştir. Kıbrıs Türk liderliği 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın maddeleri tam anlamıyla uygulanana kadar Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi"ni kurduğunu duyurdu. Bununla birlikte 19 maddeden ibaret olan anayasa niteliği taşıyan *Temel Kurallar* da bu kurumun parçası olarak ilan edildi. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin Başkanlığına Fazıl Küçük ve Başkan Yardımcılığına Rauf Denktaş getirildi. Ancak Kıbrıs Rum liderliği yaptığı açıklamada bu oluşumun yasal olmadığını ifade etti. BM Genel Sekreteri ve Yunanistan da bunun doğru bir tercih olmadığını bildirdi. Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi, 5 Temmuz 1970'de yapılan seçimlerin ardından ismini Kıbrıs Türk Yönetimi olarak değiştirdi. (Özersay, 2002: s. 89; Olgun, 1991: s. 30).

1.6. 1974 Kıbrıs Barış Harekatı

Kıbrıs sorununda 1970'lere gelindiğinde Cumhurbaşkanı ve Başpiskopos olan Makarios ile EOKA lideri Grivas arasında aynı amaca farklı yollarla ulaşmaktan kaynaklanan sorunların olduğu görülmektedir. Makarios ve Grivas'ın zıtlaşması Kıbrıs'ın bir girdabın içine doğru sürüklenmesine neden olacaktır. Grivas, Enosis'in zaman kaybetmeden derhal gerçekleştirilmesini isterken Makarios, öncelikle Kıbrıslı Türkleri ekonomik alanda çökertmeyi ve direnişlerini kırmayı dolayısıyla Enosis'i zamana yayarak hayata geçirmeyi planlamaktadır. (Keser, ty: s. 418).

Enosis'e ulaşma noktasında ortaya çıkan bu yöntem farklılığı adanın geleceğini bambaşka bir noktaya doğru götürmeye başlayacaktır. Kıbrıs'ta ilkin EOKA ve daha sonra da EOKA-B ile pek çok kişiyi öldüren Grivas, Yunan Cuntası tarafından destekleniyordu. Üstelik Yunan Cuntası EOKA-B'ye, Makarios'a karşı mücadele edilmesi emri vermiştir. Hal böyle iken Makarios ve Yunanistan'ın arası iyiden iyiye açılıyordu. Bu arada gizlice Kıbrıs'a dönen Grivas kurduğu EOKA-B örgütü ile ve Yunan cuntasının direktifleri doğrultusunda Enosis yanlısı Rumları bir araya topladı. Rum Milli Muhafız Ordusu'ndaki (RMMO) Yunanlı subaylardan ve Yunan Alayı'ndaki personellerden gerekli desteği alarak "Milli Cephe" adında yeni bir örgüt kurdu. EOKA-B'nin ve Milli Cephe'nin temel amacı, kendilerinin yaklaşımıyla, Megali İdea'ya ihanet eden Makarios'u ortadan kaldırmak ve Kıbrıs'ta Yunanistan'ın kontrolünde yeni bir anlayış inşa etmekti. Grivas tarafından yönetilen iki örgütlenme de Yunan subayların her türlü desteğini alarak Kıbrıs'ta cinayet, sabotaj ve kundaklama gibi terör eylemlerine başladı. (Keser, ty: s. 418-419).

Makarios'un İçişleri Bakanı Yorgacis bu eylemlerden nasibini almıştır. Yunanistan'dan gelen baskılara dayanamayıp istifa eden Yorgacis, Makarios'a karşı yürütülen eylemlerde rol almaya başlar ve Makarios'a karşı düzenlenen bir suikast girişiminde de parmağı vardır. Suikastın başarısız olması üzerine Yunan cuntası hakkında çok fazla bilgisi olmasından dolayı yaşamına son verilir. Ancak terör eylemleri son bulmaz ve 8 Mart 1970'de Makarios'un helikopterine ateş açılır. (Keser, ty: s. 419).

Yunanistan ve Makarios arasında devam eden çatışmalar bu şekilde sürüp giderken 1974 yılına gelindiğinde iki tarafın arasındaki sorunlar çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. 2 Temmuz 1974'te Yunanistan Cumhurbaşkanı General Gizikis'e Makarios'tan bir mektup geldi. Bu mektupta Makarios, EOKA-B'yi *"kanunsuz ve cani"* olarak tanımladı. Ulusal Muhafız Alayı'nda çalışan 650 subayın da görevine son verilmesini istedi. Makarios, EOKA-B'nin illegal eylemler yürüttüğünü, RMMO'nun EOKA-B'ye silah ve personel desteğinde bulunduğunu, Yunan subayların bu duruma aracılık ettiğini, buna ek olarak Yunan subayların kendisine karşı propaganda yaptığını ve tüm bu olayların Yunanistan tarafından finanse edildiğini ifade etti. Bu durumun Kıbrıs'ı bir iç savaşa sürüklediğinin altını çizen Makarios, adada görevli Yunan subayların derhal geri çekilmesini istedi. Bunların

yanında RMMO'da görevli 20.000 askerin 10.000'e indirilmesini, 24 aylık askerlik süresinin de 12 aya çekilmesini istediğini belirtti. *"Ben Yunanistan'ın Kıbrıs'a atanmış bir valisi değilim. Şu anda Kıbrıs'ın değil tüm Elenlerin de yegane meşru lideriyim. Bana buna göre muamele ediniz."* (Keser, ty: s. 427) diyen Makarios 650 subayın geri çekilmesinde başarılı oldu. (Keser, ty: s. 427).

Makarios'un mektubunun ardından 5 Temmuz 1974'te *Haravgi* adlı bir yayın organı, 20 Temmuz 1974'ten önce Yunan subayların bir darbe gerçekleştireceklerini, Türkiye ve Yunanistan'ın garantör ülke sıfatını kullanıp adaya müdahalesini önlemek amacıyla da durumu bir iç mesele olarak yansıtacaklarını içeren bir iddiada bulundu. (Keser, ty: s. 428).

Bu iddianın gerçek olduğu kısa bir süre sonra anlaşıldı ve Yunanistan darbeyi gerçekleştirmek için 14 Temmuz'da Tuğgeneral Mihail Georgitsiz önderliğinde bir grup subayı Lefkoşa'ya yolladı. Makarios'un güvenlik güçlerinin aldığı tedbirlerin sıklığı dolayısıyla darbenin gündüz saatlerinde yapılması kararlaştırıldı. Bunun üzerine 15 Temmuz'da saat 08.00'de *"Makarios Hastaneye Girdi"* mesajıyla Afrodit-3 Harekatı başladı. Gün içerisinde RMMO tarafından Makarios yanlısı olarak bilinen devlet daireleri ve karargahlar işgale uğradı. Yapılan açıklamada Makarios'un öldürüldüğü, Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'nin kurulduğu bildirildi. Cumhurbaşkanlığı makamına da Nikos Sampson getirildi. Makarios ise saldırının yapıldığı anda çıkan kargaşadan yararlanarak dini kıyafetlerini üzerinden atıp iki muhafızının eşliğinde önce Trodos Dağları'na ardından da Baf'a kaçıp saklandı. (Keser, ty: s. 429-432).

Devrik Cumhurbaşkanı 17 Temmuz'da yaptığı açıklamada şu ifadeleri kulladı: *"…Hayattayım. Beni devirmeye kalkışanlar ancak Lefkoşa Radyosu'nu elde edip yalan üstüne yalan yayınlamayı başardılar. Bu caniler geçici güçlerle Yunan Cuntası olup milletin bölünmesini istemektedirler. Fakat başarısızlığa uğradılar, özgürlük galip gelecektir."* (Keser, ty: s. 432).

Darbenin ardından Makarios'un saklandığı Baf dışındaki tüm bölgeler Sampson'un askerleri tarafından ele geçirilir. Darbeye Yunan güçlerinin katılması, Türk düşmanlığıyla tanınan Nikos Sampson'un Başkanlığa getirilmesi ve Kıbrıslı Türklere *"Sıra size de gelecek"* şeklinde tehditler savrulması Enosis ihtimalini

kuvvetlendiriyordu. Sınır kapılarında ve geçiş noktalarında Türklere yönelik kötü muamele devam ederken Rumlara yönelik şiddet de artıyordu. Kıbrıs'ta Makarios taraftarı olarak bilinenler veya solcu olanlar EOKA-B üyelerince yakalanıyor ve neresi olduğu bilinmeyen yerlere götürülüyorlardı. (Keser, ty: s. 432).

Yunanistan, Kıbrıs'ta meydana gelen darbenin Kıbrıs'ın iç meselesi olduğunu belirtirken Türkiye, anayasal düzenin ortadan kalktığını ve gayrimeşru bir yapının oluşturulduğunu bildiriyordu. Başbakan Bülent Ecevit, 15 Temmuz gecesi yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında darbenin, Enosis anlamına geldiğini açıklarken, mevcut durumda Türkiye'nin orta ve güneydoğu bölgelerinin Yunan uçaklarının tehdidine maruz kaldığını ve Türkiye'nin güvenliğine gölge düşüreceğini belirtmiştir. Diğer yandan Kıbrıs Türklerinin baskı ve katliam tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını ifade etmiştir. (Çakmak, 2012: s. 682).

Türkiye adada meşru olmayan bir yapıya müsaade etmemek ve Kıbrıslı Türklerin güvenliğini sağlamak için adaya müdahaleye etmeyi gerekli görüyordu. Ancak müdahaleden önce uluslararası hukuk yükümlülüklerin yerine getirilmesi için konuyu İngiltere ile görüşmeye karar verdi. Başbakan Ecevit, 17 Temmuz'da İngiltere Başbakanı Wilson ve Dışişleri Bakanı Callaghan ile Londra'da bir araya geldi. Ecevit, Rumların da güvenliğinin sağlanması için adaya ortak müdahalede bulunmayı ve Kıbrıs'ta yer alan İngiliz üslerinin Türkiye'ye açılmasını istedi. İngiliz yöneticiler ise Yunanistan'ın da katılacağı üçlü bir konferansla konuyu ele almayı teklif etti. Ecevit ise Yunanistan'ın darbede büyük etkisinin olduğunu bu sebeple garantör ülke sıfatını kaybettiğini belirtti. İngiltere, ortak harekata ve üslerin Türkiye'ye açılması taleplerini kabul etmedi. (Çakmak, 2012: s. 682).

Görüşmelerden bir sonuç elde edilememesi üzerine 18 Temmuz gecesi Ankara'ya dönen Ecevit, harekat planları üzerinde çalışmaya başladı. 20 Temmuz sabahı Türk birlikleri Kıbrıs'a doğru yola çıktı ve Başbakan Ecevit Türkiye'nin, 1959 tarihinde imzalanan Garanti Antlaşması'na dayanarak Kıbrıs'a müdahale ettiğini duyurdu. *Barış Harekatı* adı verilen operasyonu Ecevit şu sözlerle ifade ediyordu: *"Biz savaş için değil, barış için ve yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için adaya gidiyoruz."*. (Çakmak, 2012: s. 682-684).

Türk askerleri Yunanistan tarafından ağır silahlarla ve mühimmatla takviye edilen Rum kuvvetleriyle mücadele ederken İnönü (Sinde), Magosa, Erenköy (Koccino), Larnaka ve Limasol bölgelerinde Türklerin Rum askerlerince toplu katliamlara maruz kaldığı bildiriliyordu. (İsmail 1988 ve Oberling 1982'den Aktaran Çakmak, 2012: s. 684). Yunanistan Türkiye'ye savaş ilan edilmesi için hazırlıklara başlamıştı. (Çakmak, 2012: s. 684). BM Güvenlik Konseyi 20 Temmuz'da ateşkes ilan edilmesini ve Türk-Yunan dahil tüm yabancı güçlerin adadan çıkmasını öngören 353 sayılı kararı ilan etti. (UN Security Council Resolution 353, 20.07.1974). Türkiye ateşkesin Türkiye ve Yunanistan hükümetleri tarafından eş zamanlı ilan edilmesi ve işgale uğramış Türk bölgelerinin boşaltılması şartıyla mümkün olabileceğini belirtti. Ancak Türkiye BM kararına uymayan bir devlet olmak istemiyordu ve birliklerin güvenliği sağlandıktan sonra 22 Temmuz'da ateşkese uymayı kabul etti. Ateşkes ilan edildiğinde Türk kuvvetleri adanın % 7'sinde kontrolü sağlamış bulunuyordu. (Çakmak, 2012: s. 684-685).

Bu gelişmeler yaşanırken Kıbrıs ve Yunanistan'da iktidar değişiklikleri meydana geldi. Sampson istifa ederek yerini Glafkos Klerides'e bıraktı. Yunanistan'da ise Türkiye'ye savaş ilan edemeyeceğini anlayan askeri cunta, kendi içindeki anlaşmazlıklarla da mücadele edemedi ve kamuoyunun baskısıyla idareyi sivil yönetime bıraktı. (Çakmak, 2012: s. 685).

Ateşkesin sağlanmasından sonra Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları 353 sayılı Güvenlik Konseyi kararı doğrultusunda 25-30 Temmuz tarihleri arasında Cenevre'de toplandılar. Görüşmeler başladığı sırada Türk kuvvetlerinin yavaşça da olsa ilerlemeye devam etmesi anlaşmazlık çıkmasına neden oldu. Dışişleri Bakanı Turan Güneş, *"Hala pek çok Türk köyü tehdit altında, onların güvenliği sağlanana kadar Türk birlikleri durmayacak"* diyerek eleştirilere cevap verdi. (Çakmak, 2012: s. 686). Yunanistan Dışişleri Bakanı Mavros ise, Türk kuvvetlerinin ateşkes ilan edildiğinde bulunduğu pozisyona geri dönmelerini aksi halde konferansı terk edeceklerini belirtti. Arabulucuların uğraşları sonunda taraflar ikna edildi ve bir anlaşma imzalandı. (Çakmak, 2012: s. 686).

Cenevre Protokolü adı verilen bu metin, bir ateşkes antlaşmasından öte anlamlar taşıyor, Kıbrıs'ın yeni statüsü için bir başlangıç teşkil ediyordu. Protokolün 1. Maddesi 1960 anlaşmalarının yürürlükte olduğunu kabul ediyor ve Türkiye'nin

müdahalesinin meşru olduğunu kabul ediyordu. 2. Maddede tarafların 30 Temmuz 1974 tarihi itibariyle elinde bulunan bölgelerin dışına çıkmaması gerektiği kabul edilmiştir. Bu sayede 22 Temmuz-30 Temmuz 1974 arası Türk birliklerince elde edilen toprakların durumu yasal bir zemine kavuşmuş oluyordu. 3. Maddede BM Barış Gücü'nün alacağı tedbirler açıklanırken, 4. Madde Kıbrıs'taki yabancı askerlerin geri çekilmesini konu alıyordu. Türk askerleri adadan kademeli olarak geri çekilecekti ancak bunun sağlanması için Kıbrıs'ta kalıcı ve adil bir çözümün tesis edilmesi, karşılıklı güven ve barışın mutlak suretle sağlanması gerekiyordu. 5. Maddede ise görüşmelerin devamı için 8 Ağustos 1974 tarihinde tekrar bir araya gelinmesine, anayasa ile ilgili konularda Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumu temsilcilerinin de katılmalarına karar verilmiştir. (Fırat, 2011: s. 744-746). Ayrıca

> *"Görüşülecek anayasal sorunlar arasında 1960 Anayasasının Cumhurbaşkanı Yardımcısına tanıdığı görevleri deruhte etmesi suretiyle anayasal meşruiyete derhal dönülmesi yer alacaktır. Bakanlar, Kıbrıs Cumhuriyetinde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut bulunduğunu not etmişlerdir. Bu durumdan çıkarılabilecek sonuçlara halel gelmemek üzere, (...) , adı geçen yönetimlerin mevcut bulunması sonucu doğan sonuçları gelecek toplantılarda gözden geçirme konusunda anlaşmışlardır."* (Fırat, 2011: s. 746).

şeklinde bir ifade 5. Maddede yer almıştır. Bu madde sayesinde Kıbrıs'ta Türk ve Rum olmak üzere iki özerk yapının var olduğu kabul ediliyor ve garantör devletler, Kıbrıs Türk yönetiminin özerk olduğunu uluslararası bir anlaşmayla onaylamış oluyordu.

Türkiye ikinci konferansa diplomatik bir avantajla giderken Yunanistan'da olumsuz bir hava sezilmekteydi. Başbakan Karamanlis'in iktidarı sağlam temeller üzerine oturmuş değildi. Kıbrıs sorununda ordunun veya kamuoyunun tepkisini çekecek bir durum yaşandığında iktidarı cuntaya kaptıracağını düşünüyordu. Diğer yandan sağ gruplar Karamanlis'ten memnun olmadıklarını ifade ediyorlardı. Kıbrıs Rum liderliğinde ise Klerides, düzensiz birlikleri kontrol etmekte zorlanıyordu. Makarios da yeniden olaylara dahil olmaya başlamış ve gelişmelere uzaktan etki etme çabasına girişmişti. (Çakmak, 2012: s. 686).

Bu şartlar altında gidilen İkinci Cenevre Konferansı'na Türk ve Rum toplum liderleri Denktaş ile Klerides de katıldı. Başbakan Ecevit, Türkiye heyeti konferansa katılmadan önce heyet başkanı Turan Güneş'e istenildiği gibi bir sonuç çıkmazsa ikinci müdahalenin yapılacağını bildirdi. Çünkü Türk ordusu yapılan çıkarmaların neticesinde 40.000'i bulmuştu. Bu kadar askerin dar bir bölgede beklemesi güvenlik açığına neden oluyordu. Bir de askerlerin bulunduğu alanın etrafı RMMO tarafından mayınlanmıştı. Olası bir saldırıda ordunun hareket etme yeteneği düşük olacağından ciddi kayıplar vermesi muhtemeldi. Ayrıca Türk askerlerinin kontrolü dışında kalan Türk yerleşim bölgelerinde Rum tehlikesi devam ediyordu. Bu sebepten dolayı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), hükümete harekata devam edelim ya da anlaşma imzalayın şeklinde beyanatlarda bulunuyordu. Ecevit de bu durumu göz önüne alarak en hızlı şekilde anlaşma imzalanmasına ya da harekata devam edilmesine karar vermeyi arzu ediyordu. (Fırat, 2011: s. 747; Çakmak, 2012: s. 687).

Türkiye, İkinci Cenevre Konferansı'nda görüşünü bildirdi. Buna göre; yetkileri sınırlı bir merkezi hükümet ve iki federe devlet kurulacak ancak yetkilerin çoğunluğu federe devletlere bırakılacaktı. Türk heyeti, Rum ve Türk toplumlarının bir arada yaşadığı zaman Rumların Türklere zarar verdiğini, barışı sağlamak için coğrafi açıdan ayrı olan federal devlet yapısının kurulmasına inandıklarını belirtti. (Fırat, 2011: s. 747; Çakmak, 2012: s. 687).

Yunan heyeti ise, Türk askerlerinin ilerlemesinin durdurulmasını ve ateşkes kurallarına herkesin uymasını istiyordu. Rum lider Klerides, iki topluma güven vermek amacıyla anayasa yeniden ele alınabilir görüşünü savunuyordu. Bu amaçla Rum ve Türk köylerinde yöneticilerin Rumlardan ve Türklerden seçilmesini, karma köylerde de çoğunluğu oluşturan taraftan idarecilerin belirlenmesi tavsiye ediyordu. (Fırat, 2011: s. 747; Çakmak, 2012: s. 687).

Tarafların anlaşmaya varmaları zor görünüyordu. Bu arada İngiltere Dışişleri Bakanı, Turan Güneş'in önerdiği kantonal çözüm projesini açıkladı. Bu plana göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nde 6 kantonlu özerk bir Türk bölgesi oluşturulacaktı. Bu kantonlar adanın % 34'ünde kurulmuş olacaktı. Yöneticilerinin tamamı Türklerden oluşacaktı. Anlaşma sağlanması halinde söz konusu topraklarda yer alan Rum ve Yunan kuvvetler 48 saat içerisinde bu bölgeyi boşaltacaklardı. (Fırat, 2011: s. 747).

Mavrov ve Klerides teklifi müzakere etmek için 36 saat süre istediler. Dışişleri Bakanı Güneş bu durumu kabul etmedi ve Mavrov'la Klerides'in tam yetkiye sahip olduğunu, dolayısıyla işi yokuşa sürdüğünü belirtti. Görüşmelerin tıkanmasının ardından 14 Ağustos saat 02.20'de taraflar toplantıdan ayrıldı. (Fırat, 2011: s. 747).

Aynı gün saat 04.19'da Türk birlikleri İkinci Kıbrıs Harekatı'na başladı. Üç gün süren mücadelenin ardından Türk ordusu adanın % 38'inde kontrolü ele geçirdi. İkinci müdahale süresince Rum kuvvetleri Taşkent, Terazi (Zigi), Atlılar, Muratağa ve Sandallar köylerine girerek pek çok sivil Türkü öldürmüş ve toplu mezarlara gömmüştür. Bunun yanında geri çekilirken Türk yerleşim birimlerini de ateşe vermişlerdir. (Çakmak, 2012: s. 688). Taşkent'e yapılan saldırıdan sağ olarak kurtulmayı başaran Kıbrıslı Türk Suat Hüseyin Kafadar yaşadıklarını şöyle anlatıyordu: "*(...) Uyarı yapmaksızın aniden üzerimize otomatik silahlarla ateş açtılar. Ben birkaç yerimden yaralanarak yere düştüm. Bilincim açıktı ve Rumların, cesetlerin arasında yürüyerek öldüklerinden emin olmak için kafalarına sıktıklarının farkındaydım. Bana dokunmadan yanımdan geçtiler. Bir süre sonra çekip gittiklerinde cesetlerin arasından kendimi çıkarmayı başardım. (...) Daha sonra öğrendim ki Taşkent katliamından hayatta kalmayı başaran tek kişi benmişim*." (Gibbons, 1997: s. 489).

Magosa'ya 15 kilometre uzaklıkta yer alan Atlılar köyünde ise 57 Kıbrıs Türkünün cansız bedenleri bulunmuştur. Ali adlı bir köylünün Rumların öldürdükleri Türklerin cesetlerinin bir tarlada gömülü olduğunu söylemesi üzerine toprağı kazmaya başlayan TSK, yapılan katliamı gözler önüne sermiştir. (Milliyet, 21.08.1974: s. 1). Yine Magosa'ya bağlı Muratağa ve Sandallar köylerinde de çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan 88 kişinin öldürülüp yakıldığı ve bir çukura gömüldüğü BM görevlileri ve yabancı basının şahitliğinde ortaya çıkarılmıştır. (Milliyet, 02.09.1974: s. 1).

İkinci Harekatın ardından Yunanistan ve İngiltere BM Güvenlik Konseyi'ni toplantıya çağırdı. 14 Ağustos'ta alınan 357 sayılı kararla taraflar ateşkese davet edildi. Devam eden iki gün boyunca Güvenlik Konseyi ateşkes isteğini tekrarladığı ve yabancı kuvvetlerin adadan çekilmesini öngördüğü 358, 359 ve 360 sayılı kararları ilan etti. (Çakmak, 2012: s. 688).

Bu çağrıların ardından 16 Ağustos'ta harekat sona erdi. Uluslararası kamuoyu Türkiye'nin ikinci harekata girişmesini sert bir dille eleştirdi. Türkiye'nin ilk müdahalesi Yunan Cuntasının Makarios'u devirdiği ve Enosis'e yaklaştığı bir zamanda gerçekleştiği için meşru görülürken, ikinci müdahale işgal olarak tanımlandı. Yunanistan'da yeniden demokrasiye dönülmesi, Türkiye'nin diplomatik görüşmeler devam ederken operasyona kalkışması ve Kıbrıs'ın fiilen ikiye ayrılarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tamamen ortadan kalkmış olması bu eleştirilerin temel nedenlerindendi. (Fırat, 2011: s. 748).

Türkiye cephesinden yapılan açıklamada ise, 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Protokolü'nde iki toplumlu, iki özerk yapının tanındığını ve ortaya çıkan yeni durumun Türkiye'nin tek başına karar verdiği bir eylem olmadığı bildiriliyordu. Konuyla ilgili olarak BM Genel Kurulu da 1 Kasım 1974'te 3212 sayılı kararını kabul etti. Buna göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi istenirken, tüm yabancı askerlerin geri çekilmesi, göçmenlerin evlerine dönmesi için de gerekli tedbirlerin alınması isteniyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarının eşitlik ilkesi temelinde anayasa çalışmaları yürütmesi ve BM Genel Sekreteri'nin bu görüşmelere iştirak etmesi öngörülüyordu. Türkiye göçmenlerin geri dönmesine ve Türk askerin adadan çıkmasına yanaşmıyordu, ancak Kıbrıs'ta eşit iki toplumdan bahsedilmesi olumlu karşılanıyordu. (Fırat, 2011: s. 748; UN General Assembly Resolution 3212, 01.11.1974).

Türkiye'nin 1974 müdahalesi hem Türk dış politikasını hem de Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin seyrini önemli ölçüde değiştirmiştir. Kore Savaşı'ndan sonra ilk kez yurt dışına asker gönderen Türkiye, bu müdahalesiyle başta ABD olmak üzere Batılı müttefikleriyle sorunlar yaşamış ve bu sorunlar günümüze kadar devam etmiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde ise Ege sorunu birincil öncelik arz ederken, 1974 sonrasında Kıbrıs başlığı ikili ilişkileri etkileyen en önemli konuların başında gelmeye başlamıştır. Yunanistan güvenlik stratejisini doğudan gelebilecek bir tehlike üzerine inşa etmiş ve Ege adalarını silahlandırmaya koyulmuştur. Türkiye ise tam tersine batıdan tehdit edildiğini öne sürerek İzmir'de Dördüncü Ordu'nun kurulmasını sağlamıştır. (Fırat, 2011: s. 749).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KKTC'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ (1983-2003)

2. 1. KKTC'nin Kuruluşu

Kıbrıs'ta çözüm adına yapılan toplumlar arası görüşmeler 6 Eylül 1974'te Denktaş ve Klerides arasında tekrar başladı ancak bu süreç Aralık ayında Makarios'un adaya dönmesiyle kesintiye uğradı. (Tamçelik, 2013: s. 740).

Makarios, dönüşünden önce Cezayir, Mısır, Yugoslavya ve ABD ziyaretlerinde bulunmuş, 1 Ekim'de New York'ta BM Genel Kurulu'nda konuşma yapmış ve ABD Dışişleri Bakanı Kissinger ile temaslarda bulunmuştur. Makarios bu görüşmede bölgesel federasyon fikrine eskisi kadar muhalefet etmemekteydi. Kıbrıs'a döndüğünde binlerce Rum tarafından coşkulu bir şekilde karşılanan Makarios, Denktaş ile müzakerelerin sürdürülmesi amacıyla Klerides'i görevlendirdi ve 19 Aralık'ta görüşmeler tekrar başladı. İki tarafın da üzerinde durduğu başlıca konu, oluşturulacak yeni yapıda merkezi hükümetin yetkilerinin ne ölçüde olacağıydı. Kıbrıs Rum liderliği güçlü merkezi hükümet ve pek çok bölgesel federasyon fikrini savunuyor, Kıbrıs Türk liderliği ise zayıf bir merkezi hükümete karşın coğrafi bir federasyon tezini benimsiyordu. Müzakereler bu şekilde devam ederken 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kurulması görüşmeleri sonlandırmıştır. (Örnek ve Ververi, 2016: s. 155).

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Yürütme Kurulu ile Yasama Meclisi'nin aldığı kararla kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Başkanlığına oy birliğiyle Rauf Denktaş seçilmiştir. Kıbrıs Türk tarafınca yapılan açıklamada:

> *"Kıbrıs'ta Otonom Türk Yönetimi Yürütme Kurulu ve Meclisi birleşik olarak yaptıkları toplantıda, 1960 Anayasasının Türk toplumuna tanıdığı hakların kullanılmasının, Kıbrıslı Rumlar tarafından devamlı olarak engellenmesi, yıllarca tehdit ve baskı altında can ve mal güvenliklerini sağlamak amacıyla Ada'nın çeşitli yerlerinde her türlü iktisadi olanaklardan mahrum bırakılarak, sırf hayatlarını idame gayesiyle dayanılmaz şartlar altında yaşamaya mecbur edilmeleri, 1963, 1967 ve 1974 yıllarında kendilerinin de kurucusu oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son*

vermek teşebbüs ve tekliflerine, ağır fedekarlıklara katlanarak direnme zorunda bırakılmaları sonunda, devletin kuruluşunda ortakları olan Rum toplumu ile bir arada yaşamalarına olanak kalmadığına ve iki tarafa da huzur, güvenlik ve sürekli barış sağlayacak tek yolun, yanyana, fakat ayrı bölgelerde kendi iç bünyelerini oluşturmak olduğuna kani olarak, Bağımsız Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin kurulması yolunda, yukarıdaki esaslardan esinlenen makul tekliflerinin Rum toplumu tarafından şimdiye kadar karşılık görmediği ve Türk toplumunun sosyal ve ekonomik yaşamını süratle yeni ve sağlıklı bir düzene kavuşturma zorunluluğunu dikkate alarak, Kıbrıs'ın bağımsızlığına yönelebilecek her türlü girişimlere ve Ada'nın taksim veya ilhakına kesinlikle karşı çıkmak hususundaki inanç ve azimlerini teyit ederek, Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin bağlantısızlık statüsünün gereğine inanarak ve Ada'nın hiç bir yabancı amaca alet edilmemesi yolundaki azim ve kararlılıklarını belirterek ve bir an evvel kendi bölgelerinde müstakbel bağımsız, federal Cumhuriyete götürücü yasal düzenlemeleri oluşturma zorunluğunu hissederek, nihai gayelerinin iki bölgeli coğrafi esasa dayalı federasyon bünyesi içinde, Kıbrıslı Rum toplumu ile birleşme olduğunu tekrarlayarak, temel maddeleri milletlerarası andlaşmalarla tesbit edilen 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasının aynı yolda milletlerarası hukuka uygun biçimde Kıbrıs Federal Cumhuriyeti Anayasası olarak değiştirilmesine ve Federal Cumhuriyetin kurulmasına değin Türk bölgesindeki Otonom Türk Yönetiminin demokrasi, insan hakları, sosyal adalet, hukukun üstünlüğü ilkelerine ve layık ve federe devlet esasına göre düzenlenmesini ve bu amaçla Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Meclisinin üyeleri saptanacak diğer üyelerle birlikte 50 üyeli bir Kurucu Meclis haline getirilerek bu Meclisin, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanının başkanlığında yasama görevini de yapması kararlaştırılmıştır." ifadeleri yer almıştır. (Milliyet, 14.02.1975: s.10).

Kıbrıs Türk tarafı, geçmiş tecrübelerden yola çıkarak kendilerine Anayasa tarafından verilen hakların kullanılmasına izin verilmemesi bir yana can ve mal güvenliklerinin Rumlar tarafından tehdit edildiğinden söz etmektedir. Bu doğrultuda farklı coğrafyalarda ancak tek çatı altında oluşturulacak bir federal yapının nihai çözüm olacağı savunulmaktadır. Ayrıca Kıbrıs'ın taksim veya ilhak politikalarına

alet edilmesine izin verilmeyeceği, ileride Kıbrıs Rumları ile birleşmenin öngörüldüğü (iki bölgeli federasyon şartıyla) ve KTFD'de demokrasi, insan hakları, sosyal adalet gibi önemli değerlerin esas alınacağı bildiride dikkat çeken noktaları oluşturmaktaydı.

KTFD Başkanı seçilen Denktaş, 13 Şubat günü yaptığı açıklamada Türkiye'nin yardımlarına ve çabalarına değindikten sonra şu sözleri sarf etmiştir: *"(...) Bu kararı yanlış tefsir etmesinler. Biz Kıbrıs'ın bağımsızlığı için bu adımı atmak zorunda kaldık. Rumlar bize tekliflerinde bir yandan federatif sistemi önerirken, öte yandan da Türk Toplumu'nu eski durumuna düşürmek için her çabayı harcıyorlar. Son teklifleri de bunu öngörüyor. (...)".* (Milliyet, 14.02.1975: s. 10).

Denktaş'a göre KTFD'nin kurulmasında Makarios faktörü etkili olmuştu ve onun kışkırtıcı ifadeleri müzakereler üzerinde olumsuz bir havanın hakim olmasına neden olmuştu. Federal çözüm önceden kabul edilmişti ve KTFD de federal devletin Türk tarafını temsil etmekteydi. (Borowiec, 2000: s. 125).

Kıbrıs Rum liderliği ise KTFD'nin kurulmasının ardından BM Güvenlik Konseyi'ne başvurarak konseyin derhal toplanması talebinde bulunmuştur. Bunun yanında Rumlar, BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'a başvurarak Ankara-Adana-Ercan hava seferlerinin uluslararası havacılık kurallarına aykırı olduğu gerekçesiyle durdurulmasını istemiştir. (Milliyet, 14.02.1975: s. 7).

Rum tarafının başvurusunu inceleyen BM Güvenlik Konseyi 12 Mart 1975'te 367 sayılı kararını ilan etti. Bu kararda KTFD'nin ilanı esefle karşılanmış, bu ilanın geri alınması çağrısında bulunulmuş, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi istenmiştir. Ayrıca Kıbrıs toplum liderlerinin BM Genel Sekreteri'nin gözetiminde yeniden görüşmelere başlaması tavsiye edilmiştir. (UN Security Council Resolution 367, 12.03.1975).

Bu gelişmelerin ardından BM Genel Sekreteri Waldheim görüşmelerde arabuluculuk yapması için Perez de Cuellar'ı görevlendirdi. Viyana'da yapılan ilk iki görüşmede (28 Nisan-3 Mayıs 1975 ve 5-7 Haziran 1975) bir sonuç elde edilemedi. Üçüncü görüşmede (31 Temmuz-2Ağustos 1975) Denktaş ve Klerides bir uzlaşmaya vardı. Buna göre kuzeyde yaşayan Kıbrıslı Rumlar güneye ve güneyde yaşayan Türkler de kuzeye geçebilecekti. Dördüncü (8-10 Eylül 1975) ve beşinci (17-21

Şubat 1926) Viyana görüşmelerinden ise kayda değer bir sonuç çıkmadı. (Hoffmeister, 2006: s. 61).

27 Ocak 1977'de Makarios ve Denktaş 1963'ün zorlu zamanlarının ardından ilk kez bir araya geldi ve çözüm için görüşmelere başladı. 12 Şubat 1977'de *Dört İlke* olarak adlandırılan bir anlaşma imzalandı. Bu metne göre (1) Kıbrıs bağımsız, bağlantısız ve iki toplumlu bir federal cumhuriyet olmalıydı, (2) Her toplumun yönetimindeki topraklar; ekonomik yeterlilik, toprak verimliliği ve mülkiyet esasları ışığında görüşülmeliydi, (3) Seyahat, yerleşme özgürlüğü ve mülkiyet hakkı gibi temel sorunlar müzakereye açıktır. Bunların görüşülmesi sırasında iki toplumlu federal sistem ve Türk toplumu yönünden çıkabilecek güçlükler de dikkate alınacaktır. (4) Federal hükümetin görev ve yetkileri devletin birliğini ve iki toplumlu yapısını onaylamış olacaktır. (Hoffmeister, 2006: s. 62).

Bu aşamada Kıbrıs Türklerine ait bir topraktan bahsedilmesi ve Kıbrıs'ın bir federasyon altında birleşeceğinin kabul edilmesi Rumların açısından önemli bir strateji değişikliğine işaret etmektedir. Ayrıca Enosis'in ve Taksim'in de bir kenara bırakıldığı, çözümün bunların dışında arandığı görülmektedir. (Örnek ve Ververi, 2016: s. 159).

1977'den sonra dikkati çeken bir diğer anlaşma 19 Mayıs 1979'da Denktaş ve Rum toplum lideri Kyprianu arasında imzalanmıştır. *On Nokta Anlaşması* olarak adlandırılan metne göre (1) Toplumlar arası görüşmelere 15 Haziran 1979'da devam edilecektir, (2) Görüşmeler 12 Şubat 1977 tarihli Makarios-Denktaş anlaşması ve BM'nin Kıbrıs'la ilgili aldığı kararlar çerçevesinde yürütülecektir, (3) Cumhuriyetin tüm vatandaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir, (4) Görüşmeler tüm toprak ve anayasal ilkeleri ele alacaktır, (5) Maraş'la ilgili bir anlaşmaya varılırsa diğer bölgelerde de anlaşması sağlanması beklenmeden Maraş'ın açılması sağlanacaktır, (6) Görüşmelerin gidişatını olumsuz yönde etkileyecek fiillerden kaçınılacak ayrıca iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan şartlara dönüşü destekleyecek şekilde özel bir çaba gösterilecektir, (7) Kıbrıs'ın silahsızlandırılması öngörülmekte ve bu konuyla ilgili tartışmaların yapılacağı belirtilmektedir, (8) Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı bir başka ülke ile kısmen ya da tamamen bütünleşmesine karşı garanti altına alınacaktır, (9) Toplumlar arası görüşmeler süreklilik arz edecek ve herhangi bir gecikmeden

kaçınılacaktır, (10) Toplumlar arası görüşmeler Lefkoşa'da gerçekleştirilecektir. (Richmond, 1998: Appendix 6)

On İlke Anlaşması'nın belirttiği şekilde görüşmeler 15 Haziran'da BM Genel Sekreteri Yardımcısı Perez de Cuellar'ın başkanlığında yapıldı. Kıbrıs Türk liderliği 1977 Denktaş-Makarios anlaşmasını ve dolayısıyla iki kesimlilik, Kıbrıs Türklerinin güvenliği gibi konuları öne çıkarmış ve Rumların da bu başlıkları kabul etmesini istemiştir. Ancak Rum tarafı görüşmelerde öncelik verilmesi gereken konuların bunlar olmadığını belirtmiş bunun üzerine görüşmeler ertelenmiştir. (Tamçelik, 2013: s. 743).

Görüşmelerin ertelenmesinin ardından Kıbrıs Rum liderliğinin sorunu uluslararası arenaya taşıması da görüşmelerin seyrini olumsuz etkilemiştir. Oysaki 1979 anlaşmasına göre toplumlar arası görüşmelerin sonucunu tehlikeye atacak tüm yaklaşımlardan kaçınılması gerekiyordu. Ancak Rum tarafı Kıbrıs meselesini Haziran 1979'da Kolombo, Ağustos 1979'da Losaka ve Eylül 1979'da Havana'da yapılan Bağlantısızlar Konferanslarına taşımıştır. (Tamçelik, 2013: s. 743-744).

Devamında ise BM Genel Kuruluna başvuran Rumlar 20 Kasım 1979 tarihli 34/30 sayılı BM Genel Kurulu kararının alınmasını sağlamışlardır. Bu karara göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliği, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü savunulmuş ve BM Genel Kurulunun 3212 sayılı kararı ile BM Güvenlik Konseyi'nin 365 sayılı kararının uygulanması talep edilmiştir. Bunun yanında tüm yabancı kuvvetlerin adadan çekilmesi öngörülmüştür. (Tamçelik, 2013: s. 744).

1983 yılından itibaren Kıbrıs Rum liderliğinin Kıbrıs'ı uluslararasılaştırma çabası Kıbrıs Türk liderliğinin tepkisini çekmiş ve görüşmelerin aleyhine sonuçlar doğurmuştur. Bu çabaların neticesinde BM Genel Kurulu 13 Mayıs 1983'te 37/253 sayılı kararı almıştır. (Tamçelik, 2013: s. 745).

Bu karara göre Genel Kurulunun 3212 sayılı kararında yer alan hususlar tekrarlanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adanın tamamında etkin egemenlik ve kontrol hakkı olduğu ifade edilmiştir. Adanın topyekün askerden arındırılmasına destek verilirken işgalci güçlerin de adadan ayrılması isteniyordu. Ayrıca güç kullanılarak oluşturulan fiili durumun Kıbrıs'ta çözüme engel olmasına izin verilmemesi isteniyordu. (Doğan, 2012: s. 15).

Bu kararla Türkiye, Kıbrıs'ta işgalci konumuna düşüyor, adada tek topluma vurgu yapılıyor ve Kıbrıs Türk toplumu azınlık durumuna düşüyordu. Bu doğrultuda Kıbrıs Türklerinin self determinasyon hakkı da inkar edilmiş oluyordu. (Bostancı, 2015: s. 328).

KTFD Başkanı Rauf Denktaş konuyla ilgili yaptığı konuşmada Kyprianu ve Yunanistan'ın aynı tavrı sürdürmeleri durumunda bu yaklaşımın "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti"nin tavanını oluşturacağını belirtmiş ve BM kararının gölgesinde müzakere masasına oturmayacağını söylemiştir. Denktaş'a göre Kyprianu, Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini zor durumda bırakmaya çalışmaktaydı. Ancak bu duruma boyun eğmeyeceklerini ifade etmiştir. (Bostancı, 2015: s. 329).

Denktaş'ın açıklamalarının ardından 17 Haziran 1983'te KTFD Meclisi Kıbrıs Türk toplumunun kendi kendini yönetme hakkı olduğuna dair bir kararı onaylamıştır. Bakanlar Kurulu'nun da onayını alan metinde Kıbrıs Türklerinin Rumlarla eşit şekilde sahip oldukları temel hak ve özgürlükleri korumakta kararlı oldukları belirtilmiştir. Ayrıca Kıbrıs Türklerinin kendi kaderlerini kendileri belirme hakkına vurgu yapılırken bu durumun çözüm için eşit şartlarda müzakere yapmaya engel olmadığı ifade edilmiştir. (Bostancı, 2015: s. 331).

Bunun yanında KTFD'nin Hukuki ve Siyasi İşler Başkanı Fuat Veziroğlu Temmuz 1983'te yaptığı açıklamada yılın sonunu geçmeden bağımsız bir devlet ilanı yapılacağı düşüncesinde olduğunu belirtmiştir. (Bostancı, 2015: s. 332).

Bu gelişmelerin ardından beklenen durum gerçekleşmiş ve 15 Kasım 1983'te KTFD Meclisi bağımsızlık bildirisini ve kararını oybirliğiyle kabul ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kurulduğunu ilan etmiştir. (Milliyet, 16.11.1983: s. 3). Bağımsızlık bildirisinde şu ifadeler yer almıştır:

> *"Kıbrıs Türk halkının özgür iradesini temsil eden, doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamalarına inanan, bu inanç içinde, Kıbrıs Türk Halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan, ırk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden, Kıbrıs'ta, Doğu Akdeniz'de, Orta- Doğu'da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, huzur ve*

güven içinde yaşama ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan, aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmanın mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sımsıkı bağlı bulunan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığının bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözümlenmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan, iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşmacı bir politika ile çözümlenebileceğine inanan ve bu amaçla müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan Meclisimiz, Kıbrıs Türk Halkı adına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve 'bağımsızlık bildirisini' onaylar." (KKTC'nin Kuruluş Bildirgesi, KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs ile ilgili Belgeler).

Bildiride toplumlar arası görüşmeleri topyekün reddetmeyen ve bağımsız bir devlet kurulmasına rağmen iki toplum arasındaki sorunları eşit düzeyde yapılacak görüşmelerle barışçı ve adil bir şekilde yürütmeyi benimseyen bir tavrın ortaya konulması dikkat çekici bir noktaydı. Bağımsızlık bildirisinin ardından KKTC'nin ilkeleri de ilan edildi. Buna göre:

"1) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler ilkelerine bağlıdır. 2) Bağlantısızlık dışında bir dış politika izlenmeyecektir. 3) İki büyük devletle ve bütün ülkelerle ilişkilerinde, Doğu Akdeniz'de barış ve istikrarın ve dengenin korunmasını daima ön planda tutacak ve hiçbir askeri bloka katılmayacaktır. 4) Bütün ülkelerle dostane ilişkiler kurmayı amaçlamakta ve egemenlik alanında hiçbir ülke aleyhinde, hiçbir düşmanca faaliyete izin vermemeye kararlıdır. 5) Tesis, garanti ve ittifak anlaşmalarına bağlıdır. 6) İslam ülkeleri, bağlantısız ülkeler ve İngiliz Uluslar Topluluğuyla kabil olan en yakın bağları ve ilişkileri kurmaya çalışacaktır. 7) Dünyada, Akdeniz'de ve yakın bölgemizde barışın hüküm sürmesine hizmet edecektir. 8) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmasını engellemez, aksine bir

federasyonun kuruluşu için gerekli ön koşulları tamamlayarak, bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka bir devletle birleşmeyecektir. 9) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, iki halk arasındaki sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir yaklaşımla çözülmesi için BM Genel Sekreteri'nin gözetimi altında müzakerelerin yürütülmesinden yanadır. 10) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Rum kesiminin Türk halkını yeniden yabancı bir devletin tahakkümüne sokmayı amaçlayan ENOSİS hayalini kesinlikle terk etmesini, iki toplumu yaklaştıracak iyi niyet adımlarının derhal atılmasını bekler". (Uçarol, 2010: s. 987-988).

KKTC'nin ilkeleri incelendiğinde BM'nin kurallarına saygılı, herhangi bir ülkeye karşı düşmanlık beslemeyen, barıştan yana olan ve diplomatik ilişkilerini geliştirmek isteyen bir devlet profili görülmektedir. Diğer yandan adada iki toplum olarak BM gözetiminde görüşmelere devam edilmesinin önerilmesi ve Enosis-Taksim politikalarının birlikte reddedilmesi önemli bir ayrıntıdır.

KKTC'nin ilanının ardından açıklama yapan Denktaş: *"(...) Korkunç bir Bizans oyunu karşısında 20 yıldır bekleyen halkımızın bu adımı atması kaçınılmazdı. Halkımızın bugün gösterdiği birliğin devamını dilerim. Anavatandan destek, anlayış ve tanınma bekliyoruz. Bu yolda üzerimize düşen görevi içtenlikle yapacağımız hususunda dünyaya ve anavatana söz veriyoruz. (...)"* diyerek ilandan duyduğu memnuniyeti dile getiriyordu. (Milliyet, 16.11.1983: s. 3).

Denktaş ayrıca BM Genel Sekreterine bir mektup yazarak KKTC'nin kurulmasının Kıbrıs görüşmelerine engel teşkil etmeyeceğini tam tersine federal bir zeminde iki toplum arasında kurulacak birlikteliğe yardımcı olacağını ifade etmiştir. (Örnek ve Ververi, 2016: s. 168).

KKTC'nin ilanına Rum kesimi ve Yunanistan'dan tepki geleceği beklenebilirdi. Ancak 1960 anlaşmalarında garantör ülke sıfatıyla yer alan İngiltere'nin tavrı tahmin edilenden daha uzaktır. İngiltere bağımsızlık kararını kınarken İngiliz Dışişleri'nden bir yetkili hükümetinin yaklaşımını şu sözlerle aktarıyordu:

"Biz sadece bir tek Kıbrıs devleti tanırız, o da Spiros Kipriyanu'nun başkanlığındaki Kıbrıs Cumhuriyeti'dir. Bağımsızlık ilanı, 1960 garanti anlaşması ile bağdaşmaz ve adadaki soruna barışçı bir çözüm getirilmesi yolundaki girişimleri olumsuz yönde etkiler. İngiltere, anlaşmanın verdiği sorumluluklara bağlı olarak, Yunan ve Türk hükümetlerini en kısa zamanda görüşmeye çağırır." (Milliyet, 16.11.1983: s. 3).

İngiltere'nin haricinde de KKTC'nin ilanına tepkiler gelmeye devam ediyordu. Hollanda kararı tanımayacaklarını bildirirken Federal Almanya yönetimi de çözüm için endişe duyduklarını ve Kıbrıs'ın bütünlüğünden yana olduklarını belirtti. Yugoslavya da benzer bir açıklama yaparak söz konusu ilanın BM Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarına aykırılık teşkil ettiğinden bahsetti. (Milliyet, 16.11.1983: s. 3).

BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar konuyla ilgili yaptığı açıklamada Kıbrıs'ta ilan edilen bağımsızlık kararından derin üzüntü duyduğunu belirtmiş ve bu kararın BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla uyuşmadığını söylemiştir. (Erol, 2015: s. 309).

ABD yönetimi de bağımsızlık kararına karşı çıktı, bağımsızlık ilanının gözden geçirilmesini talep etti ve Türkiye ile Yunanistan'a sağduyu çağrısında bulundu. (Milliyet, 16.11.1983: s. 4).

Dönemin önemli güçlerinden biri olan SSCB de KKTC'nin ilanından rahatsızdı. Sovyet yetkililer adaya askeri müdahale yapılmasına karşı olduklarını ve adada iki toplumun da yasal haklarının korunması gerektiğini ayrıca Kıbrıs'ın toprak bütünlüğünün korunması fikrinde olduklarını ifade ettiler. (Milliyet, 17.11.1983: s. 5).

Kıbrıs Rum Yönetimi KKTC'nin ilanına çok sert tepki gösterdi. Kyprianu yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullandı:

"Bu girişimin hükümsüz kılınması için her şey yapılmalıdır. Duruma müsaade edilemez. Eğer edilirse tüm dünya için korkunç bir emsal yaratılmış olur. Bu kurallara hoşgörü gösterilemeyeceğini ve hangi devlet olursa olsun, bir devletin şartlarını bütün dünya cemiyetine empoze edemeyeceğini

uluslararası kuruluşların göstermesi zamanı gelmiştir. Bize gelince, biz 'işgalin' sonuçlarını veya yasadışı yönetiminin yapacağı herhangi bir girişimi hiçbir zaman kabul etmeyeceğiz". (Milliyet, 17.11.1983: s. 4).

Kyprianu'nun bu açıklamasının ardından Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum kesiminin ve İngiltere'nin çabaları neticesinde BM Güvenlik Konseyi, 541 sayılı kararı ilan etmiştir. (Sönmezoğlu, 2006: s. 415).

BM Güvenlik Konseyi, 541 sayılı kararda KKTC'nin ilan edilmesinden memnun olmadığını, bu durumu yasadışı olarak tanımladığını ve geri çekilmesi gerektiğini belirtmiştir. Diğer yandan BM Güvenlik Konseyi'nin daha önceden Kıbrıs'la ilgili aldığı 365 (1974) ve 367 (1975) sayılı kararların acil ve etkili bir şekilde uygulanmasını istemiştir. Bunların yanında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne, egemenliğine saygı duyulması isteniyordu. Adada Kıbrıs Cumhuriyeti haricinde başka bir devletin tanınmasına müsaade edilmiyordu. Kararın alınmasında Pakistan karşı oy kullanıyor Ürdün çekimser kalıyor ve kalan 13 üyenin onay vermesiyle 541 sayılı karar kabul ediliyordu. (UN Security Council Resolution 541, 18.11.1983).

Bu sonuçla Kyprianu'nun uluslararası kuruluşlara yaptığı çağrı en yüksek seviyeden karşılık bulmuş oluyordu. Özellikle KKTC'nin tanınmamasına yapılan vurgu ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek taraf olarak muhatap alınması Rumlar için büyük bir siyasi avantaj olurken Türkler açısından da aynı oranda hayal kırıklığına neden olan bir gelişmeydi.

541 sayılı kararın ardından BM'de bir konuşma yapan Denktaş bu duruma sert tepki göstermiştir.

"Tam 20 yıldır bu Türk toplumu öldürülüyor, eziliyor ve hırpalanıyordu. Kıbrıs'ın yüzde iki oranındaki bir parçasına sıkıştırılmıştık. Sizlere yardım etmeniz için yalvardık, neredeydiniz? (...) Biz öldürülürken, ezilirken, garantörler neredeydiler. Çöp tenekesine attığınız garanti andlaşmasının şimdi mi farkına vardınız? (...) Biz ne yaptık da böylesine hepiniz üzerimize geliyorsunuz? Neden dünya ayaklanıyor? Hakkımızı korumaktan başka ne yaptık? (...) Artık yeter. Benim halkım kendi hakkını kendisi kararlaştırır. Buna da kimse karışamaz. Siz bizi Rumlara tabi bir

toplum yapmak istiyorsunuz. Buna ne hakkınız vardır, ne de gücünüz. (...) Şunu çok iyi bilin ki, Kıbrıs'ın Helenleştirilmesine izin vermeyeceğiz. Zira Kıbrıs'ta onlar kadar bizim de hakkımız vardır. (...) Kıbrıs'ı sadece Rum toplumunun temsil edeceğini söylediğiniz sürece bir sonuç alamazsınız. (...) Çin ve Doğu Almanya'yı 20 yıl süreyle tanımadınız. Bakın bugün aramızda oturuyorlar. Biz de bekleriz…" (Milliyet, 20.11.1983: s. 7).

KKTC yönetimi BM'den aldığı olumsuz karara rağmen Rum yönetimiyle yapılan görüşmeleri sonlandırmadı. Bu amaçla KKTC Meclisi 15 Mart 1984 tarihinde 6 sayılı kararı kabul etti. Bu karara göre *"Kıbrıs'ta barışın, ikili görüşmeler yoluyla sağlanabileceğini adil ve kalıcı çözümün ancak eşit statüde iki toplumun ortaklığına dayalı iki kesimli bir federasyon oluşturulmasıyla gerçekleşebileceğini"* savunulmakta ve çözüm lehine tavır ortaya koyulmaktaydı. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar: 15 Mart 1984 Tarihli Karar).

Benzer şekilde KKTC Meclisi 15 Mart 1985 tarihinde de KKTC Anayasasının kabulü halinde eşit iki halkın federasyon çatısı altında yeni bir ortaklık kurmalarına engel olacak herhangi bir durumun söz konusu olmadığına dair kararı kabul etmiştir. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar: 15 Mart 1985 Tarihli Karar).

Bu gelişmelerin ardından 5 Mayıs 1985'te yapılan referandumun ardından KKTC Anayasası Kıbrıs Türklerinin % 70.18 oyunu alarak kabul edilmiştir. 9 Haziran'da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ise bağımsız aday Rauf Denktaş oyların % 71'ini alarak yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir. (NESA, 2001: s. 192).

KKTC'nin Rumlara ve uluslararası arenaya karşı göstermiş olduğu barışçıl yaklaşım maalesef BM tarafından aynı şekilde cevaplanmamıştır. 11 Mayıs 1984'te BM Güvenlik Konseyi 550 sayılı kararını açıklamıştır. Buna göre 541 (1983) sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı yeniden onaylanırken bu kararın acil ve etkili şekilde uygulanması isteniyordu. KKTC ve Türkiye arasında gerçekleştirilen büyükelçi ataması ayrılıkçı bir hareket olarak tanımlanmış, kınanmış ve yasa dışı ilan edilmiştir. Bu atamanın geri alınması istenirken diğer devletlere KKTC'nin

tanınmaması ve KKTC'ye destek verilmemesi çağrısında bulunulmuştur. (UN Security Council Resolution 550, 11.05.1984).

2.1.1. Türkiye'nin Yaklaşımı

KKTC'nin kurulduğu 1983 yılında Türkiye'de askeri yönetim işbaşında bulunuyordu. 12 Eylül 1980 tarihinde *Bayrak Harekatı* adıyla başlayan müdahalenin ardından ordu, tüm yurtta kontrolü ele geçirdi. Darbeyi gerçekleştiren askerler Milli Güvenlik Konseyi'ni (MGK) kurdular ve MGK'nin başına da Genelkurmay Başkanı Kenan Evren geçti. MGK organı aracılığıyla yönetilen ülkede alınan kararlar ve uygulanması istenen kurallar *"Bildiri"* ve *"Karar"* isimleriyle adlandırılıp numaralandırılıyordu. (Tanör, 2014: s. 30-31).

12 Eylül'de yayınlanan 1 numaralı bildiriye göre devletin varlığına ve bağımsızlığına yönelik saldırıların arttığı, devlet kurumlarının işleyemez hale geldiği, ülkenin iç savaşın eşiğine getirildiği konularına değiniliyor ve bu sebeple TSK'nin ülke yönetimine el koyduğu bildiriliyordu. Aynı bildiride parlamento ve hükümetin feshedildiği, milletvekili dokunulmazlıklarının kaldırıldığı, sokağa ve yurt dışına çıkmanın yasaklandığı ilan ediliyordu. (Tanör, 2014: s. 31).

Türkiye'de darbeden sonra ilk seçimler 6 Kasım 1983'te yapıldı. Hükümetin TBMM'den güvenoyu alıp göreve başlaması ise 24 Aralık 1983'ü buldu. (Tanör, 2014: s. 61-62). Dolayısıyla KKTC'nin kuruluşuna giden süreçte ve kurulmasının hemen ardından yaşanan gelişmelerde Türkiye'de sivil bir yönetim mevcut değildi.

Kenan Evren'in başında bulunduğu askeri yönetimin Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'ta bağımsız bir Türk devleti kurma yolundaki çabalarına destek vereceği bizzat Evren tarafından ifade ediliyordu. *"Bu noktaya gelindikten sonra, bağımsızlık ilanından geri dönüş beklemek olanaksız. Denktaş'ın bu konuşmaları ve halkın gösterileri sonrasında başta ABD olmak üzere, İngiltere, Almanya gibi ülkelerden üzerimize baskı geleceği kuşkusuz. Onlara vereceğimiz cevap; self-determinasyon haklarını kullanıyorlar. Denktaş, bizim telkinlerimizi dinlemiyor şeklinde olacaktır."* diyen Evren işin başından Türkiye'nin yaklaşımını özetliyordu. (Bostancı, 2015: s. 335).

KTFD'nin kuruluşundaki gibi KKTC'nin kuruluşunda da devleti yalnızca Türkiye tanıdı. (Taylor & Francis Group, 2004: s. 256). İlanın ardından Cumhurbaşkanı Evren ve Başbakan Bülend Ulusu; Rauf Denktaş'a kutlama mesajı gönderdiler ve Evren, Kıbrıs Türk halkına her türlü yardımı yapacağını belirtti. Evren, 1980 yılından itibaren artan barış çabalarının istenilen sonucu vermediğini söylerken, bu süreci heba eden karşı tarafın bu sefer Kıbrıs Türklerinin barış çağrısına olumlu yanıt vermeye davet etti. (Milliyet, 17.11.1983: s. 7).

Konuyla ilgili olarak basın toplantısı düzenleyen Dışişleri Bakanı İlter Türkmen

> *"(...) Dokuz yıldır müzakerelerde bir sonuca varılamamış olmasından Kıbrıs Türk tarafını sorumlu tutmak olanaksızdır. 1960'ta Kıbrıs Devleti'nin kurulmasına temel teşkil eden esasları ve Birleşmiş Milletler Yasası'na hakim olan prensipler ışığında Kıbrıs Türk halkının Kıbrıs Rum halkı gibi kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu tartışılamaz, müzakerelerin iki toplum arasında cereyan etmesinin uluslararası camia tarafından kabul edilmesi de bu görüşü teyid eden önemli bir unsurdur. Kıbrıs Türk halkı kendi kaderini tayin hakkına dayanarak ve milli iradesi ile bağımsızlığını ilan etmiştir. Bunu yaparken barışçı ve uzlaşıcı tutumunu özellikle vurgulamakta, bağımsızlığın Kıbrıs adasında, ebedi bir bölünme anlamına gelmediğini ve Kıbrıs'ta Rumlarla federasyon kurma dışında başka herhangi bir devletle birleşmemeye kararlı olduğunu belirtmektedir, bu tutumu ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetimi altında toplumlar arası müzakerelerin devam etmesi isteğini önemle ve memnuniyetle kaydediyoruz. (...) Belirttiğim bu noktaları göz önünde tutan hükümetimiz, bugün öğleden sonra yaptığı ayrıntılı bir değerlendirme sonucunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya karar vermiştir (...)"*

diyerek Türkiye'nin tutumunu belirtmiştir. (Milliyet, 16.11.1983: s. 4)

Bunun yanında KKTC'nin kuruluş zamanlaması hakkında gelen bir soruyu yanıtlayan İlter bu zamanlamanın Türkiye'nin inisiyatifi olmadığını ve Denktaş'ın bu zamanlamayı yaparken hangi kanaate vararak bunu gerçekleştirdiğini ise bilmediğini ifade etmiştir. (Milliyet, 16.11.1983: s. 4).

KKTC'nin kuruluş zamanlaması ile ilgili bir açıklama yapan Denktaş;

"Şimdiye kadar Türkiye, Kıbrıs'taki bütün gelişmelerden sorumlu tutuldu. Bizim yüzümüzden zaman zaman Türkiye cezalandırıldı. Biz Ankara'da yeni hükümetin gene bizim yüzümüzden cezalandırılmasını yaratacak durumları ortaya çıkmaması için bu zamanı seçtik. Aksi halde yeni hükümet bizden Kıbrıs meselesinin seyrini daha iyi anlamak için zaman isteyecek ve bu arada bizim Rumların istediği şatlarla görüşme masasına oturmamız için baskılar yoğunlaşacaktı."

diyerek neden bu zamanın seçildiğini ve neyi amaçladıklarını anlatmıştır. (Milliyet, 16.11.1983: s. 4).

Türkiye'nin KKTC'nin ilanına verdiği destekle ilgili olarak Rauf Denktaş'ın hukuki statüsü de unutulmamalıdır. Türkiye, Kıbrıs konusunda Denktaş olmadan yol almanın zor olacağı kanaatindeydi. KTFD Cumhurbaşkanlığı görevine iki kez seçilen Denktaş, anayasa gereği üçüncü kez cumhurbaşkanı olamayacaktı. KKTC'nin kuruluşuyla birlikte bu durum ortadan kalkıyor ve Denktaş, Kıbrıs Türk liderliği görevine devam ediyordu. (Erol, 2015: s. 305).

Türkiye ile KKTC arasındaki diplomatik ilişkiler 17 Nisan 1984'te başlamıştır. KKTC'nin Ankara Büyükelçisi Peker Turgut, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e güven mektubunu sunmuştur. Aynı şekilde Türkiye'nin KKTC Büyükelçisi İnal Batu da Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a güven mektubunu iletmiştir. (Bostancı, 2015: s. 348-349). Ancak hatırlanacağı gibi BM Güvenlik Konseyi Türkiye ile KKTC arasında yapılan elçi değişimine 550 sayılı kararıyla çok sert tepki göstermişti.

2.1.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı

1974'te Karamanlis'in liderliğinde demokrasiye dönen Yunanistan 1981 yılına değin Yeni Demokrasi Partisi'yle iç ve dış siyasetini güçlendirmeyi başardı. İç politikada tüm partiler siyasal sistemde yer almış, 1974'te yapılan referandumla monarşiye son verilmiş 1974 ve 1977 seçimleriyle de özgür ve demokratik bir Yunanistan yolunda adımlar atılmıştır. (Fırat, 2001: s. 103).

Bu sürecin devamında ise 1 Ocak 1981 itibariyle Yunanistan, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyesi oluyor ve hem siyasal hem de ekonomik anlamda önemli bir adım atmış oluyordu. (Yunanistan'ın AB Öyküsü, http://arsiv.ntv.com.tr/news/82833.asp).

Böylece Türkiye'nin 1980 askeri darbesiyle demokrasisine darbe aldığı bir dönemde Yunanistan hem siyasal sistemini düzenliyor hem de AET üyesi olarak ileride Türkiye ile yaşayabileceği sorunlarda Türkiye'yi sıkıştırmak için AET kozunu elde etmiş oluyordu.

18 Ekim 1981 tarihinde yapılan seçimlerde Andreas Papandreou'nun liderliğindeki PASOK (Panhellinion Sosialistiku Kinema: Panhelenik Sosyalist Hareket) geçerli oyların % 48'ini alarak iktidara geldi. (The Parliament: The Political System: Elections, http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/#Per-3).

Başbakan Papandreou, iktidara geldikten sonra Yunanistan'ın ulusal güvenlik konularını gözden geçirmeye başladı. Bu bağlamda ülkedeki Amerikan üsleri, ülkenin NATO üyeliği daha da ileri gidilerek AET üyeliği sorgulanmaya başlanmıştır. İktidarın yeni bir yaklaşım içine girdiği bu dönemde Türkiye ve Kıbrıs sorunu da bu yeni durumdan etkilenmiştir. Karamanlis'in Kıbrıs politikası terk edilmiş ve Kıbrıs'a ulusal bir mesele gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Papandreou, Kıbrıs'ta yapılan diplomatik görüşmelere güven duymuyordu ve Kıbrıs'a istila ve işgal çerçevesinden bakıyordu. Bu doğrultuda Türkiye, Kıbrıs'ta saldırgan ülke statüsündeydi. Dolayısıyla Kıbrıs sorunu uluslararası arenada ele alınmalıydı. Yunan Başbakanın bu yaklaşımı Kıbrıs Rum liderliğinden de hemen karşılık buluyor ve benimseniyordu. (Michael, 2009: s. 80).

Papandreou'nun Kıbrıs sorunu ve Türkiye hakkındaki görüşleri KKTC'nin ilanıyla beraber kendisini bir kez daha göstermiş ve beklentileri boşa çıkarmamıştır. Bu doğrultuda Yunanistan ilk olarak 16 Kasım 1983 tarihinde Türkiye'ye protesto notası göndermiştir. (Vatansever, 2012: s. 1518).

Bangladeş, KKTC'nin ilanının ardından KKTC'yi tanımış ancak bir süre sonra ABD'nin baskısıyla ve BM'nin ilgili kararları gereğince bu kararını geri çekmek zorunda kalmıştı. (Northern Cyprus,

https://en.wikipedia.org/wiki/Northern_Cyprus). Bangladeş kararını geri almadan evvel Yunanistan, Bangladeş ile diplomatik ilişkileri sonlandırdığını duyurdu. (Erol, 2015: s. 309).

Bu gelişmelerle yetinmeyen Yunanistan; Kıbrıs Rum liderliği ve İngiltere ile anlaşarak konuyu BM Güvenlik Konseyi'ne taşımıştır. Üç devletin Güvenlik Konseyi'ne ilettiği metinde şu ifadeler yer almıştır:

> *"Kıbrıs Türk makamlarının Kıbrıs'ı bölmeye kalkışan bildirisini kınıyor, bu bildirinin geri alınmasını istiyor, Ada'daki yabancı askerlerin geri çekilmesini öngören daha önceki BM kararlarının uygulanmasını talep ediyor, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'ta erken çözüm sağlayacak bir biçimde toplumlar arası görüşmeleri başlatacak girişimler yapmaya ve bunları Ada'daki iki toplum ve Türkiye ile Yunanistan hükümetleri nezdinde oluşturmaya, bütün devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye ve Ada'da Kıbrıs Cumhuriyeti dışında başka bir hükümeti tanımamaya çağırıyoruz."* (Bostancı, 2015: s. 344).

Yunan Başbakan yaptığı açıklamalarda ise;

> *"İlan edilen yasa dışı 'Denktaş Devleti' ve bunun Türk hükümetince de doğrudan doğruya tanınmış olması, BM'de şimdiye değin alınan tüm karar ve varolan anlaşmaların ihlalini oluşturmuştur. Aynı zamanda Akdeniz'in güney doğusunda hassas bir bölgenin barışı için tehlikeli ve kabul edilemez durumlar yaratılmıştır. (...) Yunanistan, garantör bir devlet olarak BM kararları çerçevesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin korunması, bağımsızlığı ve egemenliği yolunda tüm önlemleri almaktadır. Yasa dışı ve keyfi olarak yapılan bu davranış halihazırda uluslararası karşı tepkiler doğurmuş olup daha da doruklaşacaktır, çünkü uluslararası topluluğun böyle olayları kabul etmesi olanaksızdır. Türkiye, uluslararası düzeyde açıkta kalmaktadır. (...)"* (Milliyet, 16.11.1983: s. 4)

diyerek Yunanistan'ın tavrını bir kez daha ortaya koyuyordu.

Yunanistan'ın, KKTC'nin ilanına yönelik sert ve aktif politikası uluslararası toplum tarafından bir nebze de endişe ile izleniyordu. Çünkü Başbakan Papandreuo'nun Türkiye'ye ve Kıbrıs Türklerine yönelik misilleme yapması beklentisi oluşmuştu. Muhtemel senaryolar arasında Kıbrıs Rumlarına silah desteği sağlanarak Kıbrıs'taki Türk askerleriyle karşı karşıya gelinmesi, cezalandırıcı tedbir olarak iki taraf arasındaki elektrik- su bağlantısının ve atık su borularının kesilmesi gibi başlıklar bulunmaktaydı. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 541 sayılı karar ve AET ile ABD'nin KKTC'nin tanınmamasına yönelik gerçekleştirdiği diplomatik faaliyetler Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı bu tür önlemler almasına ve iki tarafın cepheleşmeye varan bir duruma gelmesine engel oldu. Diğer yandan adada bir hareketlilik gözlenmedi. Kıbrıs'a ek Yunan askerleri yollanmadı. Yunan hükümeti Kıbrıslı Rumları, Kıbrıslı Türklere misilleme yapmak için kışkırtmaya çalışmadı. (Loizides, 2015: s. 49, Table 3.1).

Ancak ilerleyen yıllarda ortaya çıkan belgeler Yunanistan'ın KKTC'nin ilanına karşı askeri bir müdahalede bulunma isteğinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. 2015 yılında gizliliği kaldırılan İngiliz belgelerine göre KKTC'nin ilanından birkaç saat sonra Yunan hükümeti, Kıbrıs Rum liderliğine ordu gönderme teklifinde bulunmuştu. (Greece Offered Military Support To Cyprus In 1983-Reports, http://famagusta-gazette.com/greece-offered-military-support-to-cyprus-in-reports-p28726-69.htm).

Türk basınında da çıkan habere göre 17 Kasım 1983 tarihinde İngiltere temaslarında bulunan Kyprianu, dönemin Başbakanı Margaret Thatcher ile bir görüşme yaptı. Görüşmenin tutanaklarında yer alan ifadelere göre Rum lider Kyrianu, Yunan hükümeti ile yaptığı görüşmelerden bahsetti. KKTC'nin ilanıyla şok olduklarını ve aldatıldıklarını aktaran Kyprianu, Yunanistan'ın görüşünü şu sözlerle anlattı: *"Türkiye ile diplomatik ilişkileri kesmeyi ciddiyetle düşünüyoruz. Eğer Kıbrıs Rum tarafı isterse, Yunan hükümeti Kıbrıs'a ordu göndermeye hazır".* (Yunanistan KKTC İlan Edilince Adaya Asker Göndermek İstedi, http://www.hurriyet.com.tr/yunanistan-kktc-ilan-edilince-adaya-asker-gondermek-istedi-27874130). İngiliz Başbakan, bu sözler karşısında bunun çok büyük bir karar olacağını ifade etti ve askeri müdahalenin tehlikelerinden kaçınılması gerektiği tavsiyesinde bulundu. (Greece Offered To Send Troops In 1983 After TRNC

Declared, http://cyprus-mail.com/2015/07/07/greece-offered-to-send-troops-in-1983-after-trnc-declared/).

2.2. Kıbrıs Sorununda Avrupa Birliği Dönemi

2.2.1. GKRY'nin AB'ye Başvurusu

Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsız bir devlet olmasının ardından 1962 yılında AET'ye ortaklık anlaşması için başvuruda bulunmuştur. (Mor, 2008: s. 988). Kıbrıs'ın AET üyesi olmak istemesindeki sebepler ekonomik temellidir. İngiltere'nin AET üyesi olması Kıbrıs Cumhuriyeti'ni olumsuz etkileyecekti. Çünkü Kıbrıs bir tarım ülkesiydi ve ihraç edilen tarım ürünlerinin % 70'ini İngiltere satın alıyordu. Tarım ürünlerinin gümrüklü bir şekilde İngiltere'ye gönderilmesi Kıbrıs ekonomisini ciddi şekilde etkileyecekti. Bu yüzden Kıbrıs Cumhuriyeti, AET üyeliğini önemsiyordu. (Demir, 2005: s. 354).

1963 yılında toplumlar arası çatışmaların başlaması AET sürecinde Kıbrıslı Türklerin devre dışı kalmasına neden oldu ve görüşmeler tek taraflı olarak devam ettirildi. Bu gelişmelerin ardından 1972 yılında AET ile Kıbrıs Cumhuriyeti arasında 1 Ocak 1973 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Buna göre 1977'ye kadar birinci ve devam eden beş yıl boyunca ikinci aşama belirlenmiş bu aşamalar süresince Kıbrıs Cumhuriyeti ile AET arasındaki ekonomik engellerin kaldırılması ve Gümrük Birliği kararının alınması öngörülmüştür. (Mor, 2008: s. 988).

Rumlar 1959-1960 anlaşmalarına aykırı olarak tek taraflı şekilde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni AET üyesi yapacak hukuki işlemleri başlatmıştır. Çünkü kurucu anlaşmalar gereği Kıbrıs Türkleri devletin iki eşit kurucu toplumundan biridir. Bu nedenle Rumların tüm Kıbrıs adına anlaşmalara imza atıp yükümlülük altına girmesi hukuken yanlıştır. Ancak yine de söz konusu anlaşma yürürlüğe konmuş ve AET o yıllarda Kıbrıs konusunda tarafsızlığına gölge düşürmüştür. (Mor, 2008: s. 988).

Rauf Denktaş, bu anlaşmanın Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasasına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Anayasanın 50. Maddesine dikkat çeken Denktaş, Temsilciler Meclisinin aldığı kararlarda Cumhurbaşkanının ve Cumhurbaşkanı

Yardımcısının ayrı ayrı ya da birlikte veto hakkı olduğunu, uluslararası anlaşmaların, sözleşmelerin ve anlaşma akitlerinin de veto kapsamında yer aldığını belirtmiştir. AET üyeliğine karşı olmadıklarını söyleyen Denktaş, AET yolculuğunda tamamen dışarıda bırakılmalarının meşru ve hukuki olmayacağını aktarmıştır. (Mor, 2008: s. 988-989).

Türkiye'nin 1974 yılında adaya müdahale etmesi ve ardından yaşanan gelişmeler ekonomik anlamda istenilen sonuçların alınamamasına neden oldu ve ikinci beş yıllık aşamanın başlaması 1987 yılını buldu. 1987'de Gümrük Birliği kararı ile ikinci aşama başlamış ve Gümrük Birliğinin oluşturulması takvime bağlanmıştır. (Mor, 2008: s. 989).

25-26 Haziran 1990 tarihleri arasında Dublin'de yapılan Avrupa Konseyi zirvesinden sonra ilan edilen bildiride *"Kıbrıs sorunu Türkiye-AET ilişkilerini etkiler"* ifadesi yer almıştır. (Declaration On Cyprus, http://www.europarl.europa.eu/summits/dublin/du2_en.pdf). Bu gelişmeden çok kısa bir süre sonra Rum tarafı Temmuz 1990'da "tüm ada adına" AET üyeliğine başvurmuştur. (Engert, 2010: s. 56).

Rumların AET üyeliğine başvurmasının ardında bazı siyasi çıkarlar bulunmaktadır. Buna göre (1) AET üyesi olarak oy hakkına sahip olacak olan Rumlar, Yunanistan ile beraber hareket ederek topluluğu kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilecektir, (2) Rumların *"Kıbrıs hükümeti ve devleti"* sloganı daha da etkili hale gelecektir, (3) Kıbrıs sorununa çözüm bulmak için yapılan görüşmelerde AET'nin desteği alınacak ve 1974 yılı öncesine dönme noktasında avantaj elde edilecektir, (4) "Tüm ada adına" üye olunarak Kıbrıslı Türklerin azınlık durumuna düşmesi sağlanacak ve asimile olmalarına zemin hazırlanacaktır, (5) AET yardımlarıyla güçlenen Rumlar, ambargolar sayesinde KKTC'ye olan baskısını arttıracaktır, (6) İş imkanları, kırmızı pasaport, gelecek garantisi gibi unsurlarla Kıbrıs Türklerinin kafası karıştırılacak milli birlik ve beraberlik duyguları zayıflatılacak Türkiye ile olan ilişkileri zedelenecektir, (7) Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından arayış içerisinde olan Yunanistan'ı Kıbrıs'a doğru çekerek Türkiye'yi güneyinden çevrelemek, (8) AET üyesi olunmasıyla beraber Türkiye'nin AET üyesi bir ülkenin topraklarını işgal etmiş durumda görülecek olması Rumların AET üyeliğinden beklediği kazanımlardır. (Keser, 2013: s. 468).

Kıbrıs Rum liderliğinin AET üyeliği başvurusunun ardından 12 Temmuz 1990'da KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş konuyla ilgili bir muhtıra yayınladı ve bu muhtırayı 16 Temmuz 1990'da Avrupa Toplulukları Konseyi Dönem Başkanı de Michelis'e ulaştırdı. Denktaş muhtırasında Rum kesiminin başvurusuna neden karşı olduğunu siyasi ve hukuki nedenleriyle anlatmıştır. Rumların tek başına Kıbrıs'ın tamamını temsil etme yetkisinin olmadığını belirtmiştir. Bu gerekçeyle Konsey'in Rumların başvurusuna karşı herhangi bir işlem yapmamasını istemiştir. Denktaş'a göre Komisyon'un görüşü alınacaksa sadece başvurunun yasal ya da yasal olmadığı şeklinde bir değerlendirme yapılmalıydı. Denktaş, Kıbrıs Türk tarafı olarak AET üyeliğine soğuk bakmadıklarını ancak toplumlar arası görüşmeler nihayete ermeden üyelik aşamasına geçilmesini doğru bulmadıklarını kaydetti. (Fırat, 1998: s. 262).

Bu gelişmelerin ardından AET Bakanlar Konseyi, 17 Eylül 1990'da aldığı kararla Rum başvurusunu normal prosedür içerisinde değerlendirdi ve Komisyon'a sevketti. (Vassiliou, 2010: s. 271).

30 Haziran 1993'te Avrupa Komisyonu Rum başvurusuna olumlu yanıt verdi. Komisyon, Rum tarafının başvurusunun yasal olduğunu belirtirken Kıbrıs'ın Avrupalı kimliğine vurgu yaptı ve bu konuda herhangi bir şüphe olmadığını belirtti. Komisyon'un raporuna göre Kıbrıs coğrafi pozisyonu gereği iki bin yıldır Avrupa medeniyetinin ve kültürünün kaynağında olduğu, Avrupai değerlerin Kıbrıs halkınca da paylaşıldığı bu yüzden Kıbrıs'ın Avrupa içerisinde yer almasına engel bir durumun olmadığı belirtildi. (Engert, 2010: s. 56).

Komisyon'un raporu doğrultusunda AET Bakanlar Konseyi 19 Ekim 1993'te Kıbrıs'ın üyeliğine olumlu yaklaştığını bildirmiş ve Kıbrıs ile tam üyelik görüşmelerinin 1995 yılında başlanmasına karar vermiştir. (Demir, 2005: s. 356).

24 Haziran 1994 tarihinde Korfu'da yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde alınan karar gereği Kıbrıs ve Malta'nın genişleme programına alındığı ve AB üyeliğine kabul edilecek ülkeler arasında Kıbrıs ve Malta'nın öncelikli olduğu ifade edilmiştir. (European Council At Corfu 24-25 June 1994 Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/cor1_en.htm).

Rumların AB (Avrupa Birliği) yolunda ciddi adımlar atması Kıbrıs Türk liderliğinin konuyla ilgili strateji değişikliğine gitmesine yol açtı. KKTC Meclisi

aldığı kararda şu başlıklara yer verdi: (1) Kıbrıs Türkleri 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortağıdır, egemenlik haklarından hiçbir zaman vazgeçmemiştir ve Rumların meşru Kıbrıs hükümeti olduğu görüşünü de kabul etmemiştir, (2) Rum tarafının girişimleri karşısında Kıbrıs Türklerinin temel hak ve özgürlüklerini korumak, Kıbrıs Rum liderliğinin sahte bir unvan altında Kıbrıs'ı AB üyesi yapmasını engellemek amacıyla gerekli önlemler alınacaktır ve Rum-Yunan ikilisinin aldıkları askeri önlemlerin benzerinin KKTC ile Türkiye arasında da alınması kaçınılmaz bir zorunluluktur, (3) Ekonomik alanda KKTC ile Türkiye arasında tüm kısıtlayıcı önlemlerin kaldırılması ve ekonomik entegrasyonun tamamlanması için gerekli girişimler süratle başlatılmalıdır, (4) Saptanacak yeni parametreler öngörüldüğünden KKTC Meclisi'nin daha önce aldığı federasyonu tek çözüm şekli olarak gören kararlar yürürlükten kaldırılmıştır. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar: 28 Ağustos 1994 Tarihli Karar).

Kıbrıs Türk liderliği bu kararla Rumların tüm ada adına yürüttüğü sürece karşı çıkıyor ve kendilerinin de ada üzerinde söz sahibi olduğunu belirtiyordu. Diğer yandan Rumların girişimlerini Türkiye ile yakınlaşarak tepki göstermiş oluyor hatta uzun süredir devam ettirdiği çözüm için federasyon tezini bir kenara bırakıyordu. Kıbrıs Türk tarafının AB konusunda yaptığı muhalefete rağmen Rumların girişimleri meyvelerini veriyordu. Bu doğrultuda 15-16 Aralık 1995 tarihinde Madrid'te yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde Rum tarafı ile katılım müzakerelerinin 1996 yılında yapılacak olan hükümetler arası konferansın sonuçlanmasından itibaren 6 ay sonra başlayacaktır kararı alındı. (Madrid European Council 15 And 16 December 1995 Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/mad1_en.htm).

16 Temmuz 1997 tarihinde AB Komisyonu *Gündem 2000* adlı raporunu açıkladı. Bu rapora göre Türkiye dışında tüm aday ülkelerle üyelik müzakerelerinin başlatılması tavsiye ediliyordu. Kopenhag kriterlerini yerine getirme başarısına göre ilk aşamada Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile ikinci aşamada ise Bulgaristan, Romanya, Letonya, Litvanya ve Slovakya ile müzakerelerin başlaması öngörülüyordu. (Demirkıran vd, 2010: s. 59).

Avrupa Konseyi'nin 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'ta gerçekleştirdiği zirvesinde Gündem 2000 raporu ve genişleme süreci önemli bir yer tutmuştur. Buna göre Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Kıbrıs Rum Kesiminin içinde olduğu birinci grupla üyelik müzakerelerinin Nisan 1998 tarihinde başlanmasına karar verilmiştir. Bulgaristan, Romanya, Letonya, Litvanya ve Slovakya'nın içinde olduğu ikinci grup ülkeleriyle de ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi ancak üyelik müzakerelerine başlamak için bir süre beklenmesi öngörülmüştür. (Demirkıran vd, 2010: s. 59).

Lüksemburg zirvesinde alınan kararlar uygulamaya koyuldu ve beş aday ülke ile birlikte Kıbrıs'la da katılım müzakerelerine başlandı. Tarama sürecinin ardından Birlik ve aday ülkeler topluluk müktesebatına uyum sağlamak amacıyla çalışmalarda bulundular. Bu doğrultuda esas müzakereler Kasım 1998'de taranan konular dahilinde başlatıldı. (Friis, 2002: s. 27).

10-11 Aralık 1999 tarihleri arasında Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde alınan kararlarda Rum kesimi ile ilgili başlıklarda bulunmaktaydı. Buna göre Konsey, Kıbrıs'ta diplomatik görüşmelere destek vermekteydi ve siyasal anlamda bir çözümün Kıbrıs'ın AB üyeliğini kolaylaştıracağı belirtiliyordu. Ancak çözümün sağlanamaması durumunda ise Konseyin, çözümü beklemeden Kıbrıs'ı AB üyeliğine kabul edebileceği ifade edilmiştir. (Helsinki European Council 10 And 11 December 1999 Presidency Conclusions, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm).

AB'nin Kıbrıs sorununa üyelik süreci üzerinden müdahil olması ve KKTC ile Türkiye'nin politikalarına aykırı bir tutum içerisine girmesinin çeşitli siyasi ve ekonomik nedenleri bulunmaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından galip Batı Bloku içerisinde ABD, AB ve Japonya arasında rekabet hızla artmaktaydı. Yükselen bu rekabet ortamında daha güçlü bir şekilde yer almak isteyen AB, 1993 tarihli Maastricht Antlaşması ile yeniden bir yapılanma içerisine girmiş ve geleceğin Avrupa Birleşik Devletlerinin temelini atmıştır. (Özarslan, 2007: s. 113-114).

Bu stratejiye uygun olarak Ortadoğu'nun hemen yanında bulunan ve Asya'nın Batı kapısı üzerinde bulunan Kıbrıs, AB için önem arz etmekteydi. Kıbrıs, AB için Doğu Akdeniz'de ileri karakol görevi görebilirdi. Karadeniz-Akdeniz, Akdeniz-Kızıldeniz, Kızıldeniz-Hint Okyanusu geçiş güzergahlarında yer almasıyla

birlikte Kerkük-Yumurtalık ve Bakü-Ceyhan boru hatlarının çıkış noktasında bulunmasından dolayı ada, stratejik öneme sahipti. Türkiye, Suriye, İran, Irak, Suudi Arabistan ve İsrail gibi ülkeleri gözetleme şansı olması açısından bu önem bir kat daha artmaktaydı. Diğer yandan Karadeniz limanlarından yapılan ticaret de hesaba katıldığında Kıbrıs'ın AB için cazibesi artmaktaydı. (Özarslan, 2007: s. 114).

Kıbrıs'ın AB'ye üye olması durumunda enerjisinin % 80'ine yakınını Ortadoğu ve Akdeniz üzerinden temin eden Avrupa denizlerde hakimiyet sağlama konusunda önemli bir avantaj elde etmiş olacaktı. Bu açıdan değerlendirdiğimizde AB, Kıbrıs'ta çözümün tarafı olmak amacıyla değil uluslararası arenada kendi menfaatlerini artırmak gayesiyle Kıbrıs'ın AB üyeliğine olumlu yaklaşmakta ve bu doğrultuda politikalar üretmektedir. (Özarslan, 2007: s. 114-115).

2.2.2. Türkiye'nin Yaklaşımı

Türkiye, Rumların AET üyesi olmak için yaptığı başvuruya olumsuz yaklaşmaktadır. Dönemin Dışişleri Bakanı Ali Bozer yaptığı açıklamada KKTC'nin görüşü alınmadan yapılmış bir başvurunun *"hukuki temelden yoksun ve geçersiz"* olacağını belirtmiştir. Bozer, Kıbrıs'ta devam ettirilen diplomatik görüşmelerin bu durumdan etkileneceğini ve sorunun daha da çıkmaza gireceğini ifade etmiştir. Bu başvurunun tüm anlaşmalara ve hukuki kurallara aykırı olduğunu söyleyen Bozer, AET Bakanlar Konseyi'ni Kıbrıs sorununun siyasi ve hukuki yönlerini göz önüne alarak bir karar vermeye davet etti. (Milliyet, 07.07.1990: s. 9)

Türkiye diğer yandan KKTC ile *"mutabakat metni"* imzalayarak ekonomik ve sosyal ilişkileri derinleştirmeye çalıştı. Bu karara göre gümrük birliği hedefinin dikkate alınması ve iki ülke arasındaki seyahatlerde sadece kimlik göstermek suretiyle geçişlerin yapılması konularında niyet bildirildi. Bu sayede Türkiye Rumların başvurusuna tepkisini göstermiş oluyordu. (Fırat, 1998: s. 265).

17 Eylül 1990 tarihinde AT Bakanlar Konseyi'nin Rum başvurusunu normal süreç içinde değerlendirip Komisyondan görüş istemesi Türkiye açısından sürpriz olmadı ancak Türkiye'nin bu karara tepkisi beklenilenden daha yumuşak oldu. Böyle bir davranışın ortaya çıkmasında devletin karar alıcıları arasındaki görüş ayrılığı

etkili oldu. Dışişleri Bakanlığı daha etkin bir politika izlenmesi savunurken Cumhurbaşkanı Özal, Kıbrıs sorununun Türkiye'yi uluslararası arenada yalnızlaştırdığını ve AT ile olan ilişkilerin Kıbrıs yüzünden yıpratılmaması gerektiğini belirtmiştir. (Fırat, 2001: s. 453-454).

30 Haziran 1993 tarihinde Komisyon, Rum başvurusuna olumlu yanıt verince Ankara'da Ocak 1995'te Rumlara Brüksel yolu açılırsa nasıl bir politika izleneceğine dair tartışmalar yapıldı. Bu konuda DSP (Demokratik Sol Parti) Genel Başkanı Bülent Ecevit'in görüşleri dikkat çekmiştir. Ecevit Kıbrıs'ın Türkiye açısından bir sorun olmadığını, Türkiye'nin KKTC'yi tanımayanlarla Kıbrıs konusunu görüşmemesi gerektiğini, Türkiye ile KKTC arasında bir özerklik anlaşmasının imzalanmasını böylece KKTC'nin dış ilişkiler ve savunma alanında Türkiye'ye bağlanıp içişlerinde özerk olması fikrini ortaya attı. Bu yaklaşıma en büyük destek Rauf Denktaş'tan geldi. (Fırat, 1998: s. 266).

6 Mart 1995 tarihi hem Türkiye hem de Kıbrıs için AB yolunda önemli bir tarih olmuştur. Bu tarihte Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında Gümrük Birliği kararı imzalanmıştır. AB, Türkiye'den Gümrük Birliğine geçmenin ön şartı olarak Rum Kesimi ile AB arasında 1996 hükümetler arası konferansının ardından başlayacak olan tam üyelik görüşmelerine karşı çıkmamasını istemiştir. (Demir, 2005: s. 358-359).

Türkiye bu isteğe önce sözlü olarak onay vermiş ardından da bir bildirge ile görüşlerini belirtmiştir. Buna göre:

(1) *Bir çözüm olsa dahi, Kıbrıs Türkiye'den önce AB'ye giremez. Zira bu Türkiye ile Yunanistan arasındaki hassas dengeyi bozacaktır.* (2) *Türkiye 1960 Antlaşmaları ve bunlardan doğan haklarını saklı tutmaktadır.* (3) *İçinde Yunanistan'ın bulunduğu AB, Kıbrıs sorununun çözüm yeri değildir.* (4) *Buna rağmen GKRY'nin AB üyeliği ileri götürülürse, Türkiye'de KKTC ile benzeri bir bütünleşmeye gitmek durumunda kalacaktır.* (Demir, 2005: s. 359).

Bu gelişmelerin ardından Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmış ve Türkiye, Rumlarla AB arasında yapılacak olan müzakerelere karşı çıkmamıştır. Ancak Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye ilk kez Kıbrıs Rumlarını muhatap kabul etmek durumunda kalmıştır. (Fırat, 1998: s. 268).

Gümrük Birliği Anlaşmasının 16. maddesi gereğince Türkiye, 2001 yılına kadar Kıbrıs Rum Kesimi ile bir ticaret anlaşması imzalaması gerekiyordu. Böylece Türkiye tanımadığı bir devleti muhatap almak yükümlülüğü altına giriyordu. Türk kamuoyunda ve KKTC'de artan rahatsızlık üzerine 28 Aralık 1995'te Cumhurbaşkanı Demirel ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş arasında ortak bir deklarasyon yayınlandı. (Fırat, 1998: s. 269). Deklarasyonda şu ifadelere yer verildi:

> *(1) Kıbrıs'ta nihai hedef, Kıbrıs Türk ve Rum taraflarının egemen eşitliğine dayalı iki toplumlu ve iki kesimli federal bir çözüm olacaktır. (2) Nihai siyasal bir çözüme varıldıktan sonra Kıbrıs'ın AB'ye tam üyeliği gündeme gelebilecektir. Ancak, bu konuda Londra ve Zürih Antlaşmaları gözönüne alınacaktır. 1960 Anlaşmaları gereği Türkiye'nin etkin ve fiili garantisi devam edecektir. (3) BM gözetiminde sürdürülecek toplumlar arası görüşmeler sırasında AB'ye tam üyelik hedefi gözöünde bulundurulacak ve temel konularda mutabakat sağlandığı takdirde, toplumlar arası görüşmelerde Kıbrıs'ın AB üyeliğinin koşulları taraflar arasında ayrıca müzakere konusu yapılabilecektir. (4) Nihai çözüme kadar geçecek süre içinde de, Türkiye KKTC'nin güvenlik çıkarlarını tam olarak koruyacak ve Rum-Yunan tarafının girişimleri karşısında gerekli tedbirleri alacaktır. (5) Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği'nin, KKTC ile ekonomik ve ticari ilişkilerini engelleyici hiçbir hüküm içermediği taraflarca teyid olunur. Türkiye ile KKTC arasında Gümrük Birliği'nin sağladığı imkanlardan en geniş ölçüde yararlanılacaktır.* (Milliyet, 29.12.1995: s. 19).

Türkiye ile KKTC arasında yapılan bu deklarasyon Gümrük Birliği ve Kıbrıs konularında fikir ayrılıklarının olduğuna işaret ediyordu. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti AB ile Gümrük Birliğine önem vererek Kıbrıs bahsinde taviz veren bir davranış sergilerken asker ve sivil bürokrasi geleneksel politikayı savunuyor ve Cumhurbaşkanı da bu durumun bir sonucu olarak deklarasyon imzalayarak Lefkoşa'ya destek oluyordu. (Fırat, 2001: s. 462).

16 Temmuz 1997 tarihinde *Gündem 2000* adlı raporun yayınlanmasının ardından 6 Ağustos 1997'de Türkiye ve KKTC hükümetleri arasında Ortaklık Konseyi Anlaşması imzalandı. Anlaşmaların tarafları yaptıkları görüşmelerde AB Konseyi'nin Kıbrıs'taki ve bölgedeki siyasi gelişmeleri göz önünde bulundurması

gerektiği ve Rum kesimi ile AB arasında üyelik müzakerelerinin başlamasına yönelik bir karardan doğacak olumsuzluklarda sorumluluğun AB'ye ait olacağı noktasında fikir birliğine varıldı. (Milliyet, 07.08.1997: s. 19).

İmzalanan metne göre iki ülke arasında Ortaklık Konseyi kurulacak, bu Konsey iki ülke arasında ekonomik, mali bütünleşme, güvenlik, savunma ve dış politikada ortaklık esasında kısmi bütünleşmenin sağlanmasına yönelik tedbirleri tespit edecekti. Ayrıca bu tedbirlerin uygulanması açısından hükümetlere tavsiyede bulunacaktı. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti İle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Bir Ortaklık Konseyi Kurulmasına İlişkin Anlaşma, www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/09-1998.doc).

12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında yapılan Lüksemburg zirvesinde alınan kararlara Türkiye sert tepki göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı 14 Aralık 1997 tarihinde yaptığı açıklamada şu ifadeleri savunmuştur: (1) 1963 yılında Rumların silah zoruyla Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmasının ardından adanın tamamını temsil edecek tek bir devlet, hükümet ya da parlamento yoktur. Bugün Kıbrıs'ta iki ayrı egemen halk ve devlet mevcuttur, (2) Güney Kıbrıs sadece Rumların hükümetidir, Kıbrıs'ta 34 yıldır süregelen çözümsüzlüğün temelinde, Kıbrıs Rum tarafının gayrı meşru sıfat ve iddialarını sürdürme çabası yatmaktadır, (3) Kıbrıs'ta çözüme ulaşmadan taraflardan birinin Kıbrıs adına uluslararası siyasi ve hukuki sonuçlar doğuracak tasarruflarda bulunması yasal ve meşru olmadığı gibi mümkün de değildir, (4) Lüksemburg kararları 1959-1960 Anlaşmalarının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir, (5) AB aldığı bu kararla federal çözüm parametrelerini yok etmekte uluslararası çözüm arayışlarını da ortadan kaldırmaktadır, (6) Türkiye Lüksemburg Zirvesi'nde alınan son kararın, uluslararası hukuka aykırı olduğu kadar AB'nin temel ilkelerine de aykırı olduğunu düşünmektedir. (Türkiye Cumhuriyeti; Dışişleri Bakanlığının, AB Lüksemburg Kararı İle İlgili Açıklaması, 14 Aralık 1997, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-_disisleri-bakanliginin_-ab-luksemburg-karari-ile-ilgili-aciklamasi_-14-aralik-1997.tr.mfa).

Türkiye, Lüksemburg kararlarına olan tepkisini bir adım daha ileri götürmüş ve AB ile siyasi diyaloğunu askıya aldığını ilan etmiştir. Ancak Türkiye, AB'ye yaptığı üyelik başvurusunu geri çekmediğini, Gümrük Birliği uygulamasının da

devam edeceğini eklemiştir. Buna karşın AB'nin ayrımcı tutumunu bırakmasını ve sorumluluklarını yerine getirmesini istemiştir. (Ülger, 2008: s. 181).

1998 yılında AB ile Güney Kıbrıs arasında tam üyelik müzakereleri başlayınca Türkiye-KKTC Ortaklık Konseyi toplandı ve ilişkileri geliştirmeye yönelik kararlar aldı. Bu kararlara göre tam üyelik sürecinin başlamasının ardından AB ve Rumların adanın bölünmesine yol açabilecek tarihi bir hata yaptığı mesajı verilirken Türkiye ile KKTC arasında ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesi noktasında alınacak önlemlere yer verildi. Diğer yandan adada iki ve ayrı eşit, halk demokrasi ve devletin varlığı kabul edilmedikçe ortak çözüm doğrultusunda ilerleme kaydedilemeyeceği bildirildi. (Milliyet, 01.04.1998: s. 19).

2.2.3. Yunanistan'ın Yaklaşımı

Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesiminin AB üyeliğine destek vermektedir. Yunanistan, Rumları AB üyesi yaparak çeşitli amaçlara ulaşmak istemektedir. Bu amaçlara baktığımızda: (1) AB içerisinde oy hakkını ikiye katlayarak Kıbrıs konusunda alınacak kararlarda Türkiye'yi devre dışı bırakmak ve AB'yi kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak, (2) Rumların AB üyesi olmasıyla birlikte Türkiye'yi AB üyesi bir ülkenin topraklarını işgal eden bir ülke konumuna düşürmek ve AB ile karşı karşıya bırakmak, (3) Rumların "Kıbrıs hükümeti ve devleti" sloganını güçlendirmek, (4) AB'nin desteğini alarak 1974 öncesi siyasi duruma dönüş yapmak, (5) Kıbrıs'ın tümü adına tam üyelik hakkı kazanarak Kıbrıs Türklerini azınlık durumuna düşürmek ve asimilasyonlara zemin hazırlamak, (6) Garanti Anlaşmalarını fiilen geçersiz hale getirerek Türkiye-Yunanistan arasında oluşturulan dengeleri Türkiye aleyhine bozmak. (Güneş, 2008: s. 59-60).

1988-1990 arası dönemde Yunanistan, bir yandan Kıbrıs Rumlarını AB üyeliğine başvurmaları için ikna etmeye uğraşıyor diğer yandan da üyesi olduğu Birlik içinde lobi faaliyetlerinde bulunarak Kıbrıs'ın AB'ye alınması için çaba gösteriyordu. (Tocci, 2007: s.48).

Bu bağlamda Yunanistan, 1994 Korfu Zirvesinde Kıbrıs'ın ilk dalga adaylık aşamasına alınmadığı takdirde Türkiye ile yapılacak Gümrük Birliğine ve

Topluluğun doğuya doğru olan genişlemesine karşı olacağının sinyallerini veriyordu. Korfu Zirvesi'nde alınan kararlar gereği Kıbrıs'ın AB üyeliğinde Malta ile beraber öncelikli sırada yer aldığının açıklanması, Türkiye'nin de Kıbrıs'la yapılacak üyelik müzakerelerine itiraz etmeyeceğini bildirmesi Yunanistan'ın memnun olacağı adımlardı. Bu gelişmelerin ardından Yunanistan, 6 Mart 1995'te AB ile Türkiye arasında yapılan Gümrük Birliği Anlaşmasına dair vetosunu kaldırdı ve söz konusu metin imzalanmış oldu. (Stefanova, 2011: s.126-127).

Yunanistan'ın AB aracılığıyla Türkiye aleyhine ve Kıbrıs Rumları lehine yürüttüğü strateji 12-13 Aralık 1997 tarihinde yapılan Lüksemburg Zirvesinde de etkili olmuştur. Kıbrıs'ın AB adayı ilan edilmesi ve genişlemenin ilk grubuna alınması Yunanistan'ın baskıları neticesinde gerçekleştirilmiştir. (Ülger, 2008: s. 83).

Atina'da yapılan yorumlarda Yunanistan'ın Türkiye ile yaşadığı bütün sorunları AB şemsiyesi altında ele aldığı ve hukuki statüye kavuşturduğu yorumları yapılırken Yunan Başbakan ülkesinde kahraman ilan edilmiştir. Başbakan Kostas Simitis Yunan gazetecilere yaptığı açıklamada Yunanistan'ın bütün isteklerinin AB tarafından yerine getirildiğini ve alınan sonuçtan memnun olduğunu belirtmiştir. (Atina'da Sevinç, http://www.hurriyet.com.tr/atinada-sevinc-39278749).

10 Kasım 1998'de AB ile Kıbrıs Rum Kesimi arasında Bakanlar düzeyinde katılım müzakerelerinin başlaması üzerine Yunanistan görüşlerini AB içerisinde kabul ettirme politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Bu bağlamda Yunanistan, 1999 Helsinki Zirvesi öncesinde AB dönem başkanı Finlandiya'ya bir nota göndererek *"Kıbrıs sorununa çözüm bulunamamış olması, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam üyeliğini engellememelidir"* şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu durumun ardından Helsinki Zirvesi kararlarında Kıbrıs sorunu çözülmese dahi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyesi olabileceği kabul edilmiştir. (Efe, 2010: s.114-115). Böylece Yunanistan, bir kez daha kendi yaklaşımını AB içerisinde uygulatma imkanı bulmuştur.

2.3. Kıbrıs'ta Yaşanılan Krizler

2.3.1. Yeşil Hat Delme Krizi

3 Haziran 1996 tarihinde Kıbrıslı bir Rum asker, BM denetiminde bulunan bir alanda Kıbrıslı bir Türk askeri tarafından öldürüldü. (Kıbrıs Kronolojisi, http://arsiv.ntv.com.tr/news/118205.asp). Ledra Palas Oteli'nin kuzey batısında yer alan Merkezi Hapishane ile Kornaro Oteli arasındaki bölgede görev yapan Stelyos Panayi adlı Rum askeri Rumlara ait bölgeden ayrılarak *Yeşil hat* olarak adlandırılan ara bölgeyi geçip Türk mevzilerine girdi. Türk tarafından yapılan dur ihtarına ve uyarılarına aldırış etmeyen Rum asker açılan ateş sonucu hayatını kaybetti. Rum yetkililer yaptıkları açıklamada ölen askerin silahsız olduğunu öne sürdü. (Milliyet, 04.06.1996: s. 19).

Kıbrıs'ta tansiyon Ağustos 1996'nın ilk günlerinde artmaya başladı. Kıbrıs Motosiklet Federasyonu'nun 11 Ağustos 1996'da motosikletli bir eylemde bulunma hazırlığı gerginliğe sebebiyet verdi. Kıbrıs Rumlarının ve diğer ülkelerden gelen katılımcıların üstlendiği organizasyon, BM tampon bölgesini ve ayrıca Türk güçlerinin ateşkes sınırını geçme niyetindeydi ve bu durumun ciddi bir provokasyona yol açması kaçınılmazdı. (UN Secretary-General's Report, 10.12.1996).

Motosikletli eylem hazırlığı sürerken Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Hasan Kundakçı konuyla ilgili bir açıklama yaptı. Komutan Kundakçı KKTC sınırlarının korunmasında kararlı olduklarını belirterek *"Sınırı kim geçerse faturasını öder; sınırı geçen cezasını görür, izinsiz KKTC sınırlarını kimse geçemez"* dedi. (Milliyet, 11.08.1996: s. 19).

Türk tarafından gelen bu açıklama üzerine Kıbrıs Rum liderliği geri adım attı ve motosikletli eylemcilere çağrıda bulunarak sınır ihlali yapmamalarını istedi. Konuyla ilgili açıklama yapan Rum lider Glafkos Klerides, BM güçleri ve Türk askerleriyle çatışmaya girilmemesini, eylemcilerin barışçıl bir gösteriden öteye gitmemelerini ayrıca kuzeye dönüş mücadelelerinin sürdürüleceğini söyledi. (Milliyet, 11/08/1996: s. 19).

11 Ağustos sabahı bir tarafta Rum göstericiler toplanıyor ve Rum polisi önlem almak konusunda pasif davranıyor diğer tarafta Türkiye'den gelen *Ülkü Ocağı*

üyeleri (Ülkücüler) onlara karşı durmak için yerlerini alıyordu. Kıbrıslı Rum göstericiler BM tampon bölgesine birkaç noktadan giriyor ve Türk kuvvetleri ateşkes bölgesine ulaşıyordu. Rumlara karşı ise Türk kuvvetleri, Kıbrıs Türk Polisi ve Kıbrıslı Türkler karşı koyuyor sınırı geçmelerine engel oluyorlardı. Ciddi çatışmaların yaşandığı Derinya bölgesinde Kıbrıs Rumlarının karşı tarafa yaptığı bu girişimde bir engellemeyle karşılaşmıyor aynı şekilde Türkler de kısıtlı askeri alana ve BM tampon bölgesine ulaşma noktasında herhangi bir müdahaleye maruz kalmıyordu. Meydana gelen coplu, demir çubuklu çatışmada bir sivil hayatını kaybediyordu. (UN Secretary-General's Report, 10.12.1996).

Hayatını kaybeden sivilin adı Tasos Isaac'tı. Isaac ve beraberindekilere göre Türk askeri işgalciydi, Türk askerleri kuzeyden çekilmeliydi ve Kıbrıslı Rumlar evlerine geri dönmeliydi. Söz konusu motosikletli eylem de bunu talep etmekteydi. (Psaltis vd, 2014: s. 72).

Isaac'ın ölümünün ardından açıklama yapan Yunanistan Hükümet Sözcüsü Dimitris Reppas şu ifadeleri kullandı: *"Türk işgal güçlerinin kışkırtıcı tutumu ve ateş etmesi, Rumlar'ın acımasızca dövülmesi, şiddetin derecesini artırarak bir kişinin ölümü ve çok sayıda kişinin yaralanmasına yol açtı. Ortaya kanlı bir fatura çıktı. Genç bir adam adayı bölen hat üzerinde canını verdi. Kendi ülkesinde serbestçe dolaşmak ve yerleşim özgürlüğüne sahip olmak adına hayatını kaybetti"*. (Milliyet, 12.08.1996: s. 19).

Yunanistan tarafından yapılan açıklamaların ardından Türkiye de konuyla ilgili görüşünü Dışişleri Bakanı Tansu Çiller tarafından açıkladı. Bakan Çiller gazetecilere verdiği demeçte bu tür sınır ihlallerine ve oldubittilere izin vermeyeceklerini belirterek *"Bunu bütün dünya böyle bilsin ve Yunanistan da bunu böyle bile."* dedi ve Türkiye'nin olaya yaklaşımını net bir şekilde özetledi. (Milliyet, 13.08.1996: s. 19).

Hayatını kaybeden Kıbrıslı Rum'un cenazesinden sonra yaklaşık 200 kadar Kıbrıslı Rum 14 Ağustos'ta Derinya'da tampon bölgeden içeri girdi ve Türk kuvvetlerinin ateşkes hattına ulaştı. Bunların büyük bir kısmı BM güçleri tarafından bölgeden çıkarıldı ancak bir gösterici ana gruptan ayrılarak Kıbrıs Türk kontrol noktasına kadar koştu. Türk bayrağının asılı olduğu direğe tırmanan gösterici Türk

tarafından gelen atışla vuruldu. Ayrıca Kıbrıslı Türk askeri personel ayrım gözetmeksizin tampon bölgedeki kalabalığa ateş açtı ve bunun neticesinde 2 İngiliz BM askeri ve 2 Kıbrıslı Rum yaralandı. (UN Secretary-General's Report, 10.12.1996).

Türk bayrağının asılı olduğu direğe tırmanarak bayrağı indirmek isteyen ve Türk askerleri tarafından vurularak öldürülen eylemcinin adı Solomos Solomou'ydu. Isaac ve Solomou'nun ölümleri uluslararası tepkilerin oluşmasına neden oldu. İlerleyen günlerde Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, Kıbrıs'a hareket etti ve Kıbrıs Rum kesimi Başkanı Glafkos Kleridis'le hayatını kaybeden iki Rumun ailelerini ziyaret etti. (Psaltis vd, 2014: s. 72-73).

Konuyla ilgili açıklama yapan Başbakan Necmettin Erbakan olaylar nedeniyle derin bir üzüntü yaşadığını bu durumun sorumlularını ve cesaretlendirenlerini kınadığını ifade etti. Ayrıca Erbakan herkesi aklıselim içerisinde davranmaya davet etti. Olayların yaşanmasından birkaç gün sonra Kıbrıs'a bir ziyaret gerçekleştiren Dışişleri Bakanı Çiller ise Türk bayrağına uzanan elleri kıracaklarını belirtti. (Psaltis vd, 2014: s. 73).

Kıbrıs'ta 1996 yılında yaşanan çatışmalar bunlarla sınırlı kalmadı. 8 Eylül 1996 tarihinde güvenli bölgeyi geçen iki Rum ateş açarak bir Türk askerinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Olay sabah saat 04.00 sularında Kıbrıs'ın güneydoğusundaki Mağusa'da meydana geldi. (Reports: Turkish Soldier Killed In Cyprus,http://edition.cnn.com/WORLD/9609/08/cyprus/index.html?eref=sitesearch).

13 Ekim 1996'da Kıbrıs Türk tarafına geçen bir Rum, Türk askerlerince öldürülürken 6 Şubat 1997'de de sınır hattında Türk ve Rum taraflar birbirine ateş açtı ancak bu olayda ölen ya da yaralanan olmadı. (Kıbrıs Kronolojisi, http://arsiv.ntv.com.tr/news/118205.asp).

Sınır hattında yaşanan bu gelişmeler ilerleyen yıllarda Türkiye aleyhine sonuçlar doğurdu. Çatışmalarda hayatını kaybeden Isaac ve Solomou'nun aileleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde (AİHM) Türkiye aleyhine dava açtı. 24 Haziran 2008'de davaları karara bağlayan AİHM, Solomou'nun ve Isaac'ın ölümünde insan haklarının Türkiye tarafından ihlal edildiğini ilan etti. AİHM, her iki dava da kararını oybirliğiyle verdi. (European Court Of Human Rights Landmark

Cases Filed Against Turkey By Cyprus/Cypriot Citizens, http://www.cyprusembassy.net/home/index.php?module=page&pid=1049).

Bu karar neticesinde Türkiye, Isaac'ın ailesine 227 bin avro, Solomou'nun ailesine ise 137 bin avro tazminat ve ek olarak mahkeme masraflarını ödemekle cezalandırıldı. (Türkiye'ye 399 Bin Euro Kıbrıs Faturası, http://arsiv.ntv.com.tr/news/451046.asp#storyContinues).

2.3.2. Loizidu Davası

Türkiye, 1980'li yılların sonuna doğru insan hakları konusunda savunma yapabilecek yeterli alt yapıyı oluşturmadan 28 Ocak 1987'de Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkını tanıdığını bildirdi. Bir süre sonra ise 22 Ocak 1990'da Avrupa İnsan Hakları Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini kabul etti. Ancak Türkiye, yalnızca bu tarihlerden sonra meydana gelen ihlallerde sorumluluk kabul edeceğini belirtti. (Renda, 2013: s. 389).

Türkiye'nin Avrupa Konseyi nezdinde bireysel başvuru hakkını kabul etmesi, Rumlar tarafından Kıbrıs konusunda yeni bir mücadele aracına dönüşmesine neden oldu. 1989 ve 1990 yılları boyunca pek çok Rum, mülkiyet haklarının engellendiği iddiasıyla Komisyon'a başvurdu ve Türkiye'den şikayetçi oldu. Bayan Titina Loizidou bu kişilerden biriydi ve onun şikayeti emsal dava olarak başı çekiyordu. Loizidou ile birlikte başvuru yapanların davaları beklemeye alınmıştı. Loizidou, sadece mülkiyet hakkı nedeniyle değil aynı zamanda protesto yürüyüşü sırasında engellenmesi ve tartaklanmasından dolayı da Türkiye'yi suçlamaktaydı. (Renda, 2013: s. 389).

GKRY uyruğunda olan Titina Loizidou, 1949'da Girne'de doğmuş, 1972 yılında evlenmiş ve Lefkoşa'ya taşınmıştır. Girne'de 4609, 4610, 4618, 4619, 4748, 4884, 5002, 5004, 386 ve 5390 numaralı parsellerdeki arazilerin babası tarafından satın alınıp kendi adına geçirildiğini ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekatı'ndan kısa bir süre önce 5390 numaralı parselde kendisinin ikamet edeceği bir konut için inşaata başlanmış olduğunu ancak 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye'nin, Girne'nin de

içinde olduğu Kıbrıs'ın kuzeyini işgal etmesiyle konut yapımının durduğunu ve taşınmazına ulaşmasının engellendiğini öne sürmüştür. (Kaçmaz, 2008: s. 74-75).

19 Mart 1989 tarihinde Lymbia köyü civarında Rum kadınlar tarafından düzenlenen *Women Walk Home* adlı eylemde Titina Loizidou da yer almış ve taşınmazlarına ulaşmayı amaçlamıştır. Burada yapılan eylemin sonunda Rum kadınlar önce BM denetimindeki tampon bölgeyi aşmışlar daha sonra ise Loizidou'nun da içinde bulunduğu 50 kişilik grup KKTC sınırları içerisinde yer alan Kutsal Haç Kilisesi'nin bulunduğu tepeye doğru yönelmişlerdir. Ancak bu noktada silahsız Türk askerleri kadınların ilerleyişine engel olmuştur. Sessiz bir şekilde oturma eylemine başlayan kadınlar bir süre sonra askerlerin yerine kask, kalkan ve cop taşıyan polislerin geldiğini görmüştür. KKTC polisi zor kullanmak suretiyle kadınları tepenin batı tarafına götürmüş ve burada oturmalarını istemiştir. BM görevlileri, Türk askeri ve KKTC polisi arasında görüşmeler yapılırken Rum kadınların 2 saat boyunca oturarak beklenmesi sağlanmış ardından eylemciler yerlerinden kaldırılmıştır. Loizidou'nun da içinde bulunduğu 7-8 gösterici; 2 bayan KKTC polisi ve 1 BM görevlisi eşliğinde ambulansa bindirilerek Lourougina köyüne getirilmiştir. Ambulans eylemcileri Lourogina Polis Karakolu'na götürürken gösteri yapan Kıbrıslı Türk kadınların içerisinden geçirmiş bu sırada Türk göstericiler ambulansa vurarak onları istemediklerini bildiren sloganlar atmışlardır. Rum kadınlar ifadeleri alındıktan sonra Ledra Palas yakınında iki saat bekletilmiş ve Türk görevliler tarafından BM görevlilerine teslim edilmiştir. (Aykoç, 2003: s. 276).

Yapılan doktor muayenesinde herhangi bir darp ya da yara almadığını belirten Loizidou diğer grup üyeleriyle birlikte Rum tarafına geri dönmüştür. (Aykoç, 2003: s. 276-277).

Loizidou'nun şikayetinin ardından başvuruyu inceleyen Komisyon, esasa ilişkin inceleme neticesinde dolaşım ve mülkiyet hakları arasında bağlantı olduğu iddiasını kabul etmemiş ve şikayetçinin mallarına ulaşamamasının mülkiyet hakkının çiğnenmesi olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. (Çağlar, 2011: s. 99-100).

Komisyon'un ret kararının ardından Kıbrıs Rum liderliği, davayı Divan'a taşımış Komisyon'un görüşünün aksine Divan, Türkiye'yi suçlu bulmuştur. Buna göre Divan, Türkiye'nin kendi sınırları dışında da olsa askeri birliklerini

bulundurmak suretiyle Loizidou'nun mülkiyet hakkını engellediğine karar vermiştir. Bu doğrultuda Divan, 18 Aralık 1996'da Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine hükmetmiş ve bu ihlalin başlangıç tarihini ise 1974 yılına dayandırmıştır. (Çağlar, 2011: s. 100).

Divan, KKTC'nin uluslararası toplum tarafından tanınmadığını dolayısıyla KKTC tarafından yapılan işlemlerin yok hükmünde olduğunu, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adanın kuzeyini kontrol etmesinden dolayı ihlalin muhatabının Türkiye olduğunu açıkladı. Diğer yandan Divan, söz konusu ihlalin *süreklilik* arz ettiği yönünde görüş bildirdi. Buna göre Türkiye yargı yetkisini tanıdığı tarih sonrası değil 1974'ten bu yana geçen süre için suçlanıyordu. Bu karara 17 hakimden 6'sı muhalefet şerhi koydu. (Renda, 2013: s. 390).

Taraflardan görüş alınıp duruşmalar tamamlandıktan sonra 28 Temmuz 1998'de Türkiye, 875.000 ABD Doları tazminata çarptırıldı. Ancak Türkiye ve KKTC bu tazminatın miktarı ne olursa olsun ödenmemesi konusunda fikir birliğine vardı. Çünkü böyle bir dava emsal teşkil edecek ve adeta çorap söküğü gibi binlerce dava ile Türkiye ve KKTC siyasi, hukuki anlamda zor durumda kalacaktı. (Renda, 2013: s. 390).

Türkiye, uzun bir süre mahkeme kararını tanımadı ve kararın yükümlülüklerini yerine getirmeyeceğini bildirdi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye'yi Kıbrıs'ta işgalci olarak tanımlaması Londra ve Zürih antlaşmalarındaki garantörlük durumuna aykırılık oluşturuyordu. Türkiye kuzeyde kalan eski Rum mallarının KKTC tarafından kamulaştırıldığını bu yüzden böyle bir davanın açılamayacağını belirtmiştir. Diğer yandan davanın gerçek muhatabının Türkiye değil KKTC olması gerektiğini bu açıdan usul hukuku yanlışlığının giderilmesini istemiştir. (Çeçen, 2005: s. 219).

Davada KKTC yerine Türkiye'nin muhatap alınıp ceza verilmesi kötü niyetli bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin kendi toprakları dışında yer alan Kıbrıs'ta meydana gelen bir olay neticesinde suçlu bulunması ve cezalandırılması hususunda Rum lobisinin etkin çalışmaları ve AB üyesi Yunanistan'ın girişimleri belirleyici rol oynamıştır. Mahkeme siyasi açıdan çözüme

kavuşmayan Kıbrıs konusunda GKRY ve Yunanistan lehine karar vererek olayı hukuki değil siyasi açıdan sonuçlandırmıştır. (Çeçen, 2005: s. 223, 227).

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesine zemin hazırlayan faktörlerin dikkate alınmaması, müdahaleye neden olan Rum baskınları ve katliamları görmezden gelinerek keyfi bir biçimde Türk askerlerinin adaya çıktığının varsayılması Loizidou davasının hukuka aykırı bir şekilde meydana gelip sonuçlandığını göstermektedir. Türkiye, 1974 harekatını gerçekleştirmemiş olsaydı EOKA çeteleri yüzlerce Kıbrıs Türkü'nün hayatını kaybetmesine neden olacaktı. Dolayısıyla Türkiye son derece insani bir amaç için Kıbrıs'a çıkarma yapmıştır. (Çeçen, 2005: s. 223).

Loizidou davasının ardından AİHM, 30 Kıbrıslı Rum'un şikayetini kabul edilebilir buldu ve Türkiye aleyhine tazminat kararları vermeye devam etti. Türkiye Loizidou tazminatını ödememe noktasında uzun bir süre direndikten sonra Aralık 2003 tarihinde söz konusu ödemeyi yaptı. Tabiki bu ödemenin yapıldığı tarihin BM Genel Sekreteri nezdinde yürütülen Annan Planı görüşmelerine denk gelmesi manidardı. Türkiye iyi niyetini ve Kıbrıs'ta nihai çözüme ulaşılmasına olan isteğini göstermek amacıyla bu miktarı ödemeyi kabul etmişti. (Çolak, 2012: s. 19).

Ancak Türkiye'nin gösterdiği iyi niyet Yunanistan cephesinde farklı şekilde yorumlandı. Tazminatın ödenmesinin ardından açıklama yapan Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis *"Tazminatın ödenmesi göstermiştir ki Türkiye, Kıbrıs'ta yapılan hak ihlallerini kabul etmiştir"* diyerek Kıbrıs'ta çözüme varılması konusunda Türkiye kadar iyi niyetli olmadığını göstermiştir. (Greek Cypriots See Partial Victory In Loizidou Case, http://www.ekathimerini.com/19057/article/ekathimerini/news/greek-cypriots-see-partial-victory-in-loizidou-case).

2.3.3. S-300 Füze Krizi

Yunanistan ve Kıbrıs Rum kesimi, Kasım 1993'te *Ortak Savunma Doktrini* adıyla ortak bir askeri savunma anlayışı oluşturduklarını ilan ettiler. Doktrin, Rumların güvenlik açığını Yunanistan'la artırılmış işbirliği yaparak dengelemeyi amaçlıyordu. Bu doğrultuda iki tarafın tek bir savunma alanı içinde olduğu ve bu

doğrultuda çeşitli önlemlerin hayata geçirilmesi öngörülüyordu. (Samokhvalov, 2013: s. 61).

Söz konusu anlayışa göre: (1) İki ülke arasında ortak askeri strateji ve operasyonlar planlanacak, ortak tatbikatlar yapılacak, (2) Girit, Oniki Adalar ve Kıbrıs'ın savunma alt yapıları yeniden düzenlenecek, (3) Yunanistan'ın Orta Akdeniz'de somut bir rol oynamasına imkan verecek şekilde Güney Kıbrıs'ta hava ve deniz üsleri kurulacak, güvenilir bir telekomünikasyon sistemi oluşturulacak ve Kıbrıslı Rumların eğitimleri iyileştirilirken askeri harcamaları artırılacak, (4) "Tek savunma alanı" ile Yunanistan'dan Magosa'ya kadar uzanan bölge doğal savunma alanı olarak kabul edilecek ve bu bölgenin her köşesinde etkinlik sağlanmasına çalışılacaktır. (Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa).

Bu doktrin doğrultusunda binlerce profesyonel Yunanlı asker adaya gönderildi, Rusya ve Fransa'dan modern tanklar alındı. Kıbrıs'taki Yunan alayı mekanize birliğe dönüştürüldü. Ağustos ve Ekim 1994'ten itibaren Yunanistan'ın da yer aldığı ve *Yunanistan Burada* sloganını taşıyan askeri tatbikatlar Yunanistan hava ve deniz kuvvetlerinin katılımıyla gerçekleştirildi. (Yunanistan Savunma Bakanı Uçtu, http://www.ataatun.org/yunanistan-savunma-bakani-uctu.html).

Rum lider Glafkos Klerides bir basın toplantısında neden çok silahlandıkları ve Yunan korumasını istedikleri şeklinde bir soruya *"Kuzey Kıbrıs'ta 40 bin Türk askeri var, faaliyetini, dizilişini dikkatle izliyoruz. Türk askerleri saldırı pozisyonundadır, savunma amaçlı dizilmiyorlar"* diyerek yanıt verdi. (Milliyet, 19.11.1993: s. 15).

Klerides, ayrıca Kuzey'de 400 tankın yer aldığını, Türk kuvvetlerinin havadan ve denizden desteklenebildiğini, Yunan savunmasına dahil olmalarını ise, Türklere karşı mevcut şartları eşitleme amacı taşıdığını belirtti. (Milliyet, 19.11.1993: s. 15).

Türkiye ve KKTC'den bu yeni doktrine gelen tepkiler üzerine ise Klerides, *"Kıbrıs'ta 40 bin kişi bulunduran Türkler, şimdi bu gelişmeyi bahane ederek*

müzakereleri kesme yoluna giderlerse, haklı olduklarına dünyayı inandıramayacaklardır" dedi. (Milliyet, 20.11.1993: s. 15).

Kıbrıs'ta yeşil hat delme olayları, Loizidou davası ve ortak savunma doktrinin ardından bir de S-300 füze krizi patlak verdi ve bu durum yeni gelişmelere yol açtı. Kıbrıs Rum liderliği, Rum-Yunan Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde silahlanma çabasını artırdı. (Öztürk, 1999: s. 141).

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Ocak 1997'de kamuoyuna yaptığı açıklamada Rusya'dan S-300 füzeleri satın aldığını ilan etti. Rum Yönetimi hava gücüne sahip değildi ve 1974'ten bu yana hava üstünlüğünü elinde tutan Türkiye'ye karşı bir denge kurmak amacıyla böyle bir girişimde bulundu. (Stürchler, 2007: s. 146).

Savunma açısından endişe duyan Rum Yönetimi, Yunanistan'la adaya deniz ve hava üslerinin yapımını içeren bir anlaşma yapmıştı. Satın alınan S-300 füzeleri olası bir savaşta Türk hava saldırılarına karşı bu üsleri koruyacak, Yunanistan ve Kıbrıs arasında bir hava koridoru oluşmasını sağlayacaktı. Ayrıca Türk jetleri geçmişte olduğu gibi Kıbrıs üzerinde istediği an uçuşa geçiyordu ve bu durum Rumlar açısından pek hoş karşılanmıyordu. (Stürchler, 2007: s. 146).

Rum lider Glafkos Klerides'in S-300'leri almasındaki bir diğer neden de füzeleri Kıbrıs görüşmeleri sırasında bir pazarlık aracı olarak kullanmak istemesiydi. Klerides böyle bir niyetinin olduğuna dair ipuçları vermekteydi. (Stürchler, 2007: s. 146).

Türkiye, Rumların silah alımını açıklamasının üzerine S-300'lere karşı askeri bir cevap verebileceğini belirterek Rum tarafını uyardı. Dönemin Dışişleri Bakanı Tansu Çiller de Rum Hükümetini Yunanistan'ın cesaretlendirdiğini ve böylece Akdeniz'de bir füze krizine yol açtığını belirtti. Çiller, Rusya'dan alınan bu füzeleri vurabileceklerini de sözlerine ekledi. (Missile Dispute Threatens Cyprus Truce, http://edition.cnn.com/WORLD/9701/10/cyprus/index.html?iref=newssearch).

Dönemin Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan ise *"Gerekirse 1974'te yaptığımızı yaparız. Yani vururuz"* dedi ayrıca füzelerin Boğazlardan gemilerle geçirilmesi halinde Türkiye'nin Montrö Antlaşması gereğince bu geçişe mani olabileceğini de ifade etti. (Milliyet, 09.01.1997: s. 1).

Türkiye tarafından füzeler aleyhine açıklamalar birbiri ardına yapılırken Yunanistan adına Savunma Bakanı A. Cuhacopulus, Hükümetinin görüşlerini bildirmiştir. A. Cuhacopulus, Türkiye'nin füzelere karşı yapacağı herhangi bir girişimi Rum Yunan Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde ele alacaklarını ve savaş sebebi (Casus Belli) sayacaklarını dile getirmiştir. (Güzel, 2007: s.77)

Yunanistan, füzelerin Kıbrıs'a yerleştirilmesiyle çeşitler amaçlara ulaşmayı düşünmekteydi. S-300'lerin Kıbrıs'a yerleştirilmesiyle Yunanistan, İyon Denizi'nden İskenderun Körfezi'ne kadar olan bölgede Türkiye'yi çevrelemeyi amaçlamaktaydı. Bu sayede Türkiye'nin deniz ulaşım yollarını kapatmış olacaktı. (Koçer, 2015: s. 245).

Türkiye'nin deniz ulaşım yollarının çevrelenmesiyle Yunanistan, İskenderun'dan dünya piyasalarına ulaşan Orta Asya petrollerinin geçiş noktalarını kontrol edebilecekti. Bu sayede dış ticaretinin % 88'ini deniz yoluyla yapan Türkiye ekonomik anlamda büyük bir kayba uğrayacaktı. (Koçer, 2015: s. 245).

Bunların yanı sıra Yunanistan stratejik anlamda Türkiye'nin güç kazanmasını dengelemek amacıyla S-300'lerin yerleştirilmesini istiyordu. Soğuk Savaş'ın ardından oluşan tek kutuplu sistemde Türkiye açısından olumlu beklentiler oluşurken Yunanistan cephesinde tam tersi durum yaşanmıştır. ABD'nin Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya bölgelerindeki çıkarları Türkiye'nin önemini artırırken böylesi bir durumun kendi aleyhine sonuçlar doğuracağını düşünen Yunanistan karamsarlığa kapılmıştır. Rusya'yı Doğu Akdeniz hesapları içine katan Yunanistan bu sayede hem ABD ile pazarlık şansını artırmak hem de Türkiye'ye karşı güç kaybı yaşamamayı öngörmüştür. (Şener, 2011: s.475).

Yunanistan cephesinde bunlar yaşanırken Kıbrıs Rum liderliği de Türkiye aleyhine gerekçelerle S-300'leri satın almıştı. Rum Hükümeti füzelerin kaldırılması karşılığında adadaki Türk askerlerinin geri çekilmesini bir pazarlık aracı olarak kullanmak istiyordu. (Koçer, 2015: s. 245).

Rum liderliği ayrıca yaklaşan cumhurbaşkanlığı seçimleri için de S-300'leri öne sürmekteydi. 1998'de yapılacak olan seçimler öncesi Türklerden gelebilecek tehlikeler gereksiz yere abartılmış, gerginliğe dayalı bir siyaset izlenmiş bu sayede iç politikada oy toplanacağı düşünülmüştür. (Şener, 2011: s. 474).

S-300'ler konusunda alarm halinde olan Türkiye, Moskova'ya bir delegasyon göndererek durumu protesto etmiştir. Diğer yandan ABD ve İngiltere bölgesel istikrarın sekteye uğrayacağını belirterek Rum Hükümetini uyarmıştır. (Whittaker, 1999: s. 55).

Füze Krizi devam ederken Türkiye'nin kesin tavrı, ABD ve İngiltere'nin Rum liderliği aleyhine temaslarda bulunması krizin gidişatını Türkiye lehine çevirmiştir. Rum Hükümeti önceleri *"Türk işgalci güçlerin tehdidi altındaki Kıbrıs Rumlarının savunmalarını güçlendirmenin en doğal hakları"* şeklinde bir görüşü savunurken daha sonraları füzelerin adaya konuşlandırılması açısından herhangi bir tarihte uzlaşılmadığı ve Kıbrıs sorununa bir çözüm getirilmesine dikkat çekilmek istendiği gibi yeni bir yaklaşım benimsenmiştir. (Koçer, 2015: s. 246).

Füze Krizinde güç dengelerinin değişmesi ABD'nin duruma müdahale etmesine neden olmuştur. (Güzel, 2007: s.78). ABD Savunma Bakanlığı Müsteşarı Jan Lodal Şubat 1998'de bir araya geldiği Güney Kıbrıs Washington Büyükelçiliği yetkililerine *"S-300'leri almayın. Türkiye füzeleri imha edebilir. Baf Hava Üssü konusunda da ileri gitmeyin"* diyerek uyarılarda bulundu. (ABD'den Kıbrıs Tugayı, http://www.hurriyet.com.tr/abdden-kibris-tugayi-39007588).

Rum Hükümetine füzeler konusunda bir tepki de NATO ve AB'den geldi. İngiltere'nin ardından AB Dönem Başkanlığı görevini yürüten Avusturya'nın Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Albert Ruhas, S-300'lerin yerleştirilme tarihinin Kasım 1998'e ertelenmesinin yeterli olmadığını, füzelerin adaya ulaşmaması için çözüm arayacaklarını belirtti. (NATO ve AB'den S-300'ler İçin Baskı, http://www.hurriyet.com.tr/nato-ve-abden-s-300-ler-icin-baski-39029382).

NATO Genel Sekreteri Javiar Solana da S-300'lerin adaya yerleştirilmesine karşı olduklarını ve bunun için bir formül bulunması gerektiğini ifade etti. (NATO ve AB'den S-300'ler İçin Baskı http://www.hurriyet.com.tr/nato-ve-abden-s-300-ler-icin-baski-39029382).

ABD, S-300'lerin adaya yerleştirilmesiyle bütün Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in Rusya kontrolüne girmesinden çekiniyordu ve NATO'yu da bu konuda uyarıyordu. Bu gelişmeler üzerine Rum Hükümeti füzelerin yerleştirilmesini Aralık

1998'e erteliyordu. (ABD: S-300'ler Bölgeyi Rus Kontrolüne Sokar, http://www.hurriyet.com.tr/abd-s-300ler-bolgeyi-rus-kontrolune-sokar-39037525).

Ancak ilerleyen zaman içerisinde Rusya'nın Rum Hükümetine verdiği desteğin zayıflaması, ABD ve AB kanadından Yunanistan'a ve Rumlara gelen yoğun baskılar S-300'ler konusunda Yunanistan'ın geri adım atmasına neden olmuştur. Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, Rum lider Klerides'e baskı yapmış S-300'leri alma zamanının yanlış olduğuna dikkat çekmiş ve füzelerin Kıbrıs'a yerleştirilmemesinin faturasını Klerides'e çıkarmıştır. (Şener, 2011: s.486).

Bu gelişmelerin ardından Rum Hükümeti füzelerin Kıbrıs'a yerleştirilmeyeceğini ve Girit'e götürüleceğini açıkladı. Klerides, füzelerin Girit'e götürülmesinin daha faydalı olacağını belirtti ve *"Bu kararı tehditle değil, Helenizmin ve Kıbrıs halkının yararına olduğu için aldım"* ifadelerini kullandı. (S-300'ler Kıbrıs'a Gelmiyor, http://www.hurriyet.com.tr/s-300ler-kibrisa-gelmiyor-39055532).

S-300'ler 30 Mart 1999 tarihinde Girit'e depolanmıştır. Füzeler nedeniyle Türkiye'nin hedefi olmaktan çekinen Giritliler durumu protesto etmişlerdir. Bunun üzerine adaya giden Yunanistan Savunma Bakanı Yardımcısı Apostolakis S-300'lerin depolarda kalacağını söyleyerek halkı sakinleştirmiş ve füzeler depolarda kalmaya devam etmiştir. (Şener, 2011: s.488).

Füzelerin Kıbrıs yerine Girit'e gönderilmesinde Türk Dış Politikası'nın zorlayıcı diplomasiyi kullanmasının etkisi vardır. Ancak bunun yanında hem Yunanistan hem de Rum Hükümeti, kriz ortaya çıktıktan sonra doğru bir strateji belirleyemediler ve mevcut durumun aleyhlerine dönmesini engellemede geç kaldılar. Bu yüzden füzeleri Kıbrıs yerine Girit'e göndermeleri kaçınılmaz bir hal aldı. (Tsakonas, 2010: s. 72).

2.4. Diplomatik Görüşmeler

KKTC'nin kurulmasının ardından iki toplumun eşitliğine dayalı bir anlaşmaya karşı olmadığını göstermek isteyen Kıbrıs Türk liderliği, 2 Ocak 1984 tarihinde Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş imzalı bir iyi niyet önerisini BM Genel

Sekreteri Perez de Cueller'a ve Kıbrıs Rum liderliğine sunmuştur. Söz konusu metinde Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın hizmete açılması, kayıp şahıslar komitesinin faaliyetlerine devamı, Maraş, iki toplum arasında ilişkilerin geliştirilmesi başlıkları yer almıştır. (Aydoğdu, 2005: s. 186).

Ancak Kıbrıs Türk tarafının sunduğu öneriler Rum Hükümetince "propaganda" olarak nitelenmiş ve reddedilmiştir. Rum liderliği BM genel sekreterine kendi önerilerini sunmuştur. (Aydoğdu, 2005: s. 191).

1984 Ağustos'unda BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar diplomatik görüşmeleri tekrardan başlatmak için iki tarafa önerilerini sunmuştur. Ancak Rum lider Kyprianou, KKTC'nin ilanı geri çekilmeden Rauf Denktaş ile doğrudan görüşme yapmamaya karar verdi. Bunun üzerine üç turdan oluşan *Dolaylı Görüşmeler (Proximity Talks)* başladı. (Aydoğdu, 2005: s. 192).

Dolaylı Görüşmelerin ilk turu 10 Eylül 1984'te başladı ve 20 Eylül 1984'e kadar sürdü. BM Genel Sekreteri görüşülmesi isteğiyle üç başlığı öne çıkardı. Bunlar güven artırıcı önlemler, federal devletin yapısı ve toprak düzenlemesiydi. Genel Sekreter ayrıca 1977-1979 Doruk Anlaşmaları'na bağlı kalınmasını önerirken diplomatik görüşmelerin de gizlilik içerisinde yürütülmesini tavsiye etti. (Mirbagheri, 1998: s. 131).

İlk turda federal hükümet ve anayasa gibi çözümlenmesi kolay olmayan konular ağırlıktaydı. Çok fazla ilerleme sağlanamadan ilk tur 20 Eylül'de sona erdi. Ancak Genel Sekreter yine de bu görüşmeleri *"titiz ve sistemli"* olarak niteledi. (Mirbagheri, 1998: s. 131).

İkinci tur görüşmeler 15 Ekim 1984'te başladı ve on bir gün sürdü. Bir önceki turda olduğu gibi yine gündem Genel Sekreter tarafından belirlendi. Buna göre ikinci turda şu maddeler görüşüldü: "1977-1979 Anlaşmaları'nın kabulü, en erken tarihte Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nin kuruluşu, kurulacak devletin anayasada iki toplumlu ve iki bölgeli olarak geçmesi, 1981-1983 yılları arasında yapılan diplomatik görüşmelerin üzerinde uzlaşılan anayasal noktalarının kabul edilmesi, Cumhuriyet'in uluslararası alanda temsil edilme işlevinin federal hükümete bırakılması, egemenlik yetkisinin federe devletler ve onların toprakları adına federal hükümette olması, federal hükümet tarafından sağlanan tek vatandaşlık kimliği, çift meclisli yasamanın

kurularak üst mecliste 50:50 oranının alt mecliste de Rumlar lehine 70:30 oranının sağlanması, Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı arasında eşit siyasi statünün olması, üç özgürlükler olarak adlandırılan (dolaşım, yerleşim, mülkiyet) konularda çalışma gruplarının kurulması". (Mirbagheri, 1998: s. 131-132).

Dolaylı Görüşmelerde üçüncü ve son tur 26 Kasım 1984'te başladı. Bu görüşmede Cumhurbaşkanı'nın Rum, Cumhurbaşkanı Yardımcısı'nın Türk olmasına, kabinenin 10 bakanından 7'sinin Rum, 3'nün Türk olmasına ve Kıbrıs'ın % 29'unun Türklere bırakılmasına karar verildikten sonra taraflar 17 Ocak 1985'te New York'ta imzaya çağrılmışlardır. (Mirbagheri, 1998: s. 132).

BM Genel Sekreteri iki toplum liderine *"Bir anlaşmaya varma azmindeyseniz eşsiz bir fırsat önünüzde duruyor. Bu fırsat kaybedilirse, sizin de hak vereceğiniz gibi, kolayca elde edilemeyebilir"* diyerek sürece ilişkin görüşünü ifade etmiştir. Ancak buna karşın 17 Ocak'ta başlayan görüşmeler 20 Ocak'ta bir sonuç elde edemeden sona ermiştir. (Mirbagheri, 1998: s. 132).

Dolaylı Görüşmeler sonunda ortaya çıkan uzlaşmayı Türk tarafı kabul ederken Rum tarafı reddettiği için süreç sona ermiştir. New York'a gitmeden önce Yunanistan Başbakanı Papandreou ile Atina'da buluşan Rum lider Kyprianou, "Türk işgali" sona ermeden herhangi bir imza atmaması konusunda uyarılmıştır. Bunun üzerine Kyprianou anlaşma sağlanan başlıkları yeniden tartışmaya açmış, Rauf Denktaş ise herhangi bir değişiklik olmadan imza atılmasını aksi takdirde görüşmelerin bitirilmesini istemiştir. Bunun üzerine Dolaylı Görüşmeler tamamen sona ermiştir. (Aydoğdu, 2005: s. 193-194).

Diplomatik görüşmelerin başarısız olması üzerine BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar 29 Mart 1986'da *Taslak Çerçeve Anlaşması (Draft Framework Agreement)* adını taşıyan teklifini Türk ve Rum tarafına sundu. Devletin yapısı ve federal hükümetin yetkileri konusunda 1984 tarihli metinle aynı olan bu teklif bazı yeni maddeleri barındırmaktaydı. (Olcay, 2014: s. 150).

Bu yeni maddelere baktığımızda ilk olarak federal yönetimin çalışmasını kolaylaştırmak amacıyla Uzlaşma Komitesi kurulmasının istendiğini görüyoruz. 3 Rum ve 2 Türk üyeden oluşan bu komisyon yasama organında yaşanan bir sorunda sorumluluk almakla görevliydi. Karar verilirken bir Türk üyenin de karar lehine evet

oyu kullanması şartı bulunmaktaydı. Uzlaşma Komitesi de soruna çözüm bulamazsa Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı iki toplumdan birer uzman görevlendirecek ve bu uzmanlar soruna dair bir rapor hazırlayıp yasama organlarına sunacaktı. Diğer yandan sorun referanduma da götürülebilecekti. Anayasa Mahkemesi, yasama organlarının kararlarını inceleme yetkisine de sahipti. (Olcay, 2014: s. 151).

Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı yasama organı ile Bakanlar Kurulunun kararlarını ayrı ayrı ya da ikisi birlikte veto edebilecek, yasaların yasama organında, kararların da Bakanlar Kurulunda yeniden görüşülmesini talep edebilecekti. (Olcay, 2014: s. 151).

7 Rum ve 3 Türk üyeden oluşan Bakanlar Kurulu basit çoğunluk ilkesiyle karar alırken Türk üyelerden birinin karar lehinde olumlu oy kullanması gerekecekti. (Olcay, 2014: s. 151).

Federatif bölgeler arasında ekonomik anlamda farklılıkların giderilip Türk tarafının kalkındırılabilmesi için bir fon oluşturulacaktı. Bu fon sayesinde göçmenler ikametlerine tekrardan yerleştirilecek toprak düzenlemesiyle yerlerinden ayrılmak zorunda kalacak Türkler için de yeni evlere taşınmaları sağlanacaktı. Fonun gelişebilmesi için yabancı ülkelerden ve uluslararası örgütlerden yardım talep edilebilecekti. (Olcay, 2014: s. 152).

Genel Sekreter'in teklifi KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş tarafından memnuniyetle karşılanmış ve Denktaş 27 Nisan 1987'de Genel Sekreter'e yazdığı mektupta söz konusu metni imzalamaya hazır olduğunu iletmiştir. Ancak Rum tarafı bazı olumsuz noktalar olduğu gerekçesiyle bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Genel Sekreter Haziran 1986'da Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda görüşmelerin başarısız olmasının nedeni olarak Rum tarafının tavrını göstermiştir. (Safty, 2011: s. 145-147).

Rum tarafının teklife olumsuz yanıt vermesine neden olan durumu şu şekilde özetleyebiliriz: Yabancı askerlerin geri gönderilmesi ve güvence başlıklarının metinden ayrı uluslararası bir konferansta ele alınması ya da bu iki başlıkla birlikte dolaşım, yerleşim, mülkiyet konularının da bir arada ele alındığı bir üst düzey toplantıyla sorunların çözümlenmesi. (Yılmaz, 2014: s. 117).

Şubat 1988'de Güney Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve Rumların yeni lideri George Vassiliou oldu. Vassiliou'nun seçilmesi Kıbrıs sorununa çözüm bulunması açısından bir ümit ışığı oldu. Hatta Kıbrıs Türk tarafı, Vassiliou ile birlikte 1986 BM Planı'nın kabul edileceği, selefi Kyprianou'ya nispeten daha yapıcı bir yaklaşım içerisinde olacağına dair bir beklentiye girmişti. Ancak böyle bir durum meydana gelmedi ve Kıbrıs Türk tarafı hayal kırıklığına uğradı. (Stephen, 1997: s. 58).

Mart 1988'de Cumhurbaşkanı Denktaş, yeni seçilen Rum lider Vassiliou'yu resmi olmayan bir toplantıya davet etti. Denktaş, bu toplantıda sosyal, kültürel, sağlık, çevre, eğitim ve diğer konuları ele almayı önerdi. Ancak Vassiliou bu daveti reddetti ve yapılacak görüşmenin resmi olmasını, Güney Lefkoşa'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda ve kendilerinin de "Tüm Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanı" sıfatıyla yer alması şartıyla mümkün olacağını belirtti. (Stephen, 1997: s. 58).

Vassiliou 1986 Planı'nından Kıbrıslı Türkler aleyhine daha çok imtiyaz almayı ümit ediyor bu doğrultuda "Kıbrıs Hükümeti" sıfatının tüm artılarını kullanıyor ve diplomatik görüşmelerde bu unvanı bir baskı aracına dönüştürüyordu. Diğer yandan Vassiliou, Yunanistan'dan AT üyesi pozisyonunu kullanarak AB'ye girmek isteyen Türkiye'ye baskı yapmasını da talep ediyordu. (Stephen, 1997: s. 58-59).

BM Genel Sekreteri'nin girişimleriyle Eylül 1988'den 1989 yazına kadar toplamda 100 saati bulan görüşmeler gerçekleştirildi. Denktaş ve Vassiliou, Eylül ile Kasım 1988'de biri Cenevre'de diğeri de New York'ta iki zirve toplantısı gerçekleştirdi. Denktaş dolaşım özgürlüğünü kabul edip yerleşim ve mülk edinme özgürlüğüne bazı kısıtlamalar getirilmesini istedi. Ayrıca Denktaş anayasa konusunda Rumlar esnek davranırsa askeri denge konusunda da Kıbrıs Türk tarafının esnek davranabileceğini ifade etti. Vassiliou ise Kıbrıs'tan askerlerin çekilmesini Güvenlik Konseyi'nin garantisi altına girilmesini ve kurulacak federal devletin AT ile yakın ilişkiler içinde olmasını önerdi. Ancak iki tarafı uzlaştırmak mümkün olmadı. (Fırat, 2001: s. 121-122).

BM Genel Sekreteri ileride kendi ismini alacak olan Cuellar Planı'nı 25 Temmuz 1989'da iki toplum liderine sundu. Bu plana göre iki devletten oluşacak

olan Kıbrıs Federal Cumhuriyeti iki kesimli ve iki toplumlu olacak, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum birlikleri eşit sayıda yer alırken asker sayısında da indirime gidilecekti. Diğer yandan Türk tarafına bırakılan topraklarda da küçülmeye gidilecekti. (Yılmaz, 2014: s. 122).

Denktaş adada iki halkın ayrı ayrı self-determinasyon haklarının olduğunu belirtmiş ve iki ayrı halkın kültürel, dinsel ve ulusal kimliklerinin kabul edilmesini istemiştir. Ancak Vassiliou'nun, Kıbrıs Türklerinin self-determinasyon hakkını kabul etmemesi üzerine görüşmeler sona ermiştir. (Yılmaz, 2014: s. 123).

BM Güvenlik Konseyi 12 Mart 1990 tarihinde Kıbrıs'a dair 649 sayılı kararı almıştır. Bu kararda Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'ın egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını güvence altına alan, başka bir ülkeyle kısmen ya da tamamen birleşmeyi ve her türden taksimi veya ayrılmayı dışlamakta olan iki toplumlu federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını öngören 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmaları'na desteğini yinelemektedir. Genel Sekreter'in Kıbrıs'la ilgili iyi niyet misyonu desteklenmektedir. 1977 ve 1979 Anlaşmaları çerçevesinde kabul edilebilir bir sonuca özgürce ulaşabilmeleri için iki toplum liderine çabalarını sürdürmeleri ve genel bir çerçeve anlaşması sağlanması yönünde eşit temelde Genel Sekreter'le işbirliği yapmaları çağrısında bulunulmaktadır. (UN Security Council Resolution 649, 12.03.1990).

Güvenlik Konseyi'nin bu kararı Kıbrıs bağlamında Konsey tarafından alınan ilk gerçekçi karar olarak nitelendirilebilir. Söz konusu metinde taraflara adil bir şekilde yaklaşılmış ve Kıbrıs Rumlarından "Kıbrıs Hükümeti" olarak bahsedilmemiştir. (Stephen, 1997: s. 60). Bu açıdan bakıldığında 649 sayılı karar Kıbrıs Türk tarafı için olumlu bir gelişme olarak görülebilir.

1992 yılında yeni BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali, genel bir çözümün temeli olması amacıyla *Fikirler Dizisi* adlı bir plan öne sürdü. 1960 anlaşmaları bazı değişikliklere tabi tutulup onaylanırken toprak paylaşımı ve üç özgürlükler (dolaşım, yerleşim, mülkiyet) konuları da ele alınmaktaydı. (Fisher, 2001: s. 316).

Ghali Fikirler Dizisi'ne göre Kıbrıs, Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların ortak vatanıdır, iki tarafın aralarındaki ilişkiler azınlık-çoğunluk ilişkisi değil Federal

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumunun ilişkisi esasına dayanmaktadır. İki toplumun siyasi eşitliği kabul ve garanti edilmektedir. Ancak bu siyasi eşitlik eşit sayıda katılım anlamına gelmemektedir. Diğer yandan federal anayasanın değiştirilmesi ve onaylanması iki toplumun onayını gerektirecektir. (Safty, 2011: s. 149).

İki federe devlet ve bir federal devletten oluşacak bu yeni yapıda devletin tek uluslararası kimliği ve tek vatandaşlığı olacaktı. Federe devletler kendi yönetimlerine kendileri karar verirken bu kararlar anayasa ile uyumlu olacaktı. (Yılmaz, 2014: s. 127).

Türkiye ve Yunanistan ile özel ilişkiler kurulacak bu devletlere *en çok gözetilen ulus* hakkı tanınacaktı. Türkiye'ye ve Yunanistan'a ait askeri birlikler eşit sayıda adada yer alacaktı. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı komutasında olmak üzere Türk ve Yunan askerlerinin mevcudundan fazla olmamak şartıyla eşit sayıda Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum federal ordularının oluşturulmasına izin verilecekti. Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı federal orduların konuşlandırılacağı yere karar verecek bunların dışında herhangi bir yedek birlik ya da grup oluşturulmayacaktı. (Olcay, 2014: 160-161).

Toprak düzenlemesinde ise Türklere % 28.2 bırakılırken Güzelyurt'un da içinde olduğu 37 Türk köyü Rumlara veriliyordu. Karpaz'da bir kanton oluşturulacak bu sayede on binlerce Rum kuzeye dönecekti. Ancak Denktaş toprak dağılımında % 29 (+) oranını kabul edebileceğini ve bu orana Güzelyurt'un dahil edilmesi şartını ortaya koymuştur. (Yılmaz, 2014: s. 127).

Denktaş'ın Güzelyurt'u şart koşması şu nedenlere dayanıyordu: (1) Buradan ayrılacak olanlar ikinci bir göç dalgası oluşturacaktı, (2) Bu göçmenler şu anda Kıbrıs Türk ekonomisinde önemli bir etkiye sahipti ve Güzelyurt narenciye üretim alanlarıyla doluydu, (3) Bunun yanında Güzelyurt Kıbrıs Türklerinin su ihtiyacını önemli ölçüde karşılamaktaydı. Denktaş toprak konusunda Kıbrıs Türklerinin limitini en az % 29 olarak açıkladı ve dört alternatif toprak düzenlemesi önerdi. Bunun üzerine Genel Sekreter, Güzelyurt konusunda Türk tarafını ikna edemeyeceğini anladı. (Michael, 2009: s. 130).

Görüşmeler Güzelyurt noktasında tıkanmış Denktaş, Güzelyurt'u vermeyeceğini ifade ederken Vassiliou da Güzelyurt'u almadan dönmeyeceğini

belirtmiştir. Kendi oluşturduğu haritanın kabul edilmesinde ısrarcı olan Genel Sekreter Ghali, Denktaş'a baskı yapmaya başlamış eğer haritayı kabul etmezlerse bu haritanın Güvenlik Konseyi tarafından resmi belge olarak kabul edileceği tehdidinde bulunmuştur. (Yılmaz, 2014: s. 127-128).

Bu gelişmeler üzerine KKTC Cumhuriyet Meclisi 31 Temmuz 1992'de konuyla ilgili bir karar alarak Denktaş'a destek çıkmıştır. Söz konusu kararda:

> *"Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Sayın Butros Gali'nin kendisine verilen iyi niyet misyonunu aşarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Kıbrıs Sorununa 'görüşmeler yolu ile ve tarafların özgür iradeleri ile varılabileceği' esasına aykırı olarak öneri empoze etme yaklaşımının adaletsiz, dengesiz ve haksız bir yöntem olduğunu, böyle bir yöntemle Kıbrıs'ta bir antlaşma düzeninin kurulmasının ve yaşatılmasının olanaksız olduğunu, böyle bir yaklaşım doğrultusunda dayatılacak bir çözümün Kıbrıs Türk halkının özgür iradesinin ürünü olmayacağını ve reddedileceğini vurgular"* ifadelerine yer verilmiştir. (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar: 31 Temmuz 1992 Tarihli Karar).

Denktaş ve Vassilou, 28 Ekim-11 Kasım 1992 tarihleri arasında New York'ta bir araya geldi. Denktaş, Fikirler Dizisi'nin 100 paragrafından 91'ini kabul etti. Geriye kalan 9 paragrafın ise Rum tarafıyla anlaşma sağlanamaması nedeniyle başarısız olduğunu belirtti. Vassiliou ise Fikirler Dizisi'ni daha sonraki müzakereler için bir temel olarak kabul etti. Genel Sekreter ise iki yaklaşıma da karşı olduğunu, paketin tamamının kabul edilmesi gerektiğini belirtti. Bunun üzerine görüşmeler başarısızlıkla sonuçlandı. (Safty, 2011: s. 149-150).

BM Güvenlik Konseyi, Ghali'nin raporu doğrultusunda 25 Kasım 1992'de 789 sayılı kararı aldı. Söz konusu kararda Ghali haritası resmileştirilmiş, iki tarafın siyasi eşitliğini kabul eden 649 sayılı karar metinde kendisine yer bulamamıştır. Bunun yanında Kıbrıs Türk tarafı Fikirler Dizisi'ne uygun davranmaya davet edilmiştir. (Aydoğdu, 2005: s. 234-235).

Bunun yanı sıra bazı güven artırıcı önlemler alınması çağrısı yapılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki yabancı askerlerin kademeli olarak azaltılması, Maraş

bölgesinin BM Barış Gücü kontrolüne bırakılması, Güzelyurt başta olmak üzere toprak düzenlemelerinden sonra yer değiştirecek kişiler için BM'nin şimdiden fizibilite çalışmalarına başlaması, iki taraftan Kıbrıslıların ve yabancıların serbest geçişlerinin sağlanması bu önlemlerdendir. (Aydoğdu, 2005: s. 235).

Söz konusu kararı KKTC partileri Kıbrıs Türkleri açısından kabul edilemez olarak nitelerken Türkiye'nin ve KKTC'nin mevcut Kıbrıs politikalarını gözden geçirmesi talep etmiştir. (Milliyet, 27.11.1992: s. 12).

789 sayılı karar Rum lider Vassiliou tarafından başarı olarak nitelendirilmiş ve 1993 seçimlerinde kullanılmıştır. Ancak seçimleri Fikirler Dizisi'ni eleştiren, bu planı kabul etmeyen Glafkos Klerides kazanmıştır. (Aydoğdu, 2005: s. 235).

Rauf Denktaş seçimlerin ardından Klerides'e yüz yüze görüşme teklifinde bulundu ancak bu teklif Klerides tarafından *"görüşebileceğimiz müşterek bir zemin yoktur"* diyerek geri çevrildi. (Denktaş, 2004: s. 110).

18-31 Ekim 1994 tarihinde Lefkoşa'da ara bölgede Denktaş ile Klerides bir takım temaslarda bulundu. Bu görüşmelerde Klerides, güven yaratıcı paketle ilgilenmediğini kendileri açısından esas hedefin AB üyeliği olduğunu, Kıbrıs Türk tarafı AB üyeliğini kabul etmediği takdirde görüşecek bir şey olmadığını belirtti. Denktaş ise güven yaratıcı önlemleri konuşmak istediğini ve Kıbrıs sorununu hallederek AB'ye üye olmak gerektiğini vurguladı. Rumların, "Kıbrıs Hükümeti" adıyla yaptıkları AB başvurusunu kabul edemeyeceklerini aksi halde meşru hükümet olarak Rumları kabul etmiş olacaklarını beyan etti. (Denktaş, 2004: s. 112).

BM Genel Sekreteri'nin yüz yüze görüşme yapılması çağrısı üzerine Denktaş ve Klerides Temmuz-Ağustos 1997 tarihlerinde Troutbeck'te (ABD) ve Glion'da (İsviçre) birer hafta süren görüşmeler gerçekleştirdiler. Troutbeck görüşmeleri devam ederken AB Komisyonu'nun *Gündem 2000* raporu ve Rum Hükümeti ile 1998 başında tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye eden karar basına sızdırılmıştır. Türkiye ve KKTC tarafından bu durum sert bir dille eleştirilirken 20 Ocak 1997 Türkiye-KKTC Ortak Deklarasyonu çerçevesinde bütünleşme sürecinin hızlandırılacağı ifade edildi. (Kıbrıs Meselesi'nin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa).

Bu gelişmeler neticesinde Troutbeck ve Glion görüşmelerinden de bir sonuç alınamadı ve iki lider tekrar bir araya gelme konusunda isteksiz davrandı. (Ulusoy, 2015: s. 59).

2.4.1. Türkiye'nin Yaklaşımı

Türkiye, 1980 askeri darbesinin ardından 6 Kasım 1983 tarihinde genel seçimleri gerçekleştirerek demokrasiye dönüş yaptı ve Turgut Özal'ın Anavatan Partisi tek başına iktidar oldu. Türkiye, Özal'ın Başbakan Yardımcılığı, Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı görevlerini yürüttüğü 1980-1993 yılları arasında siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan bir değişim süreci geçirmiştir. Özal, Türkiye'nin dünyaya açılmasını öncelikli amaç olarak belirlemiştir. (Ertosun, 2016: s. 35).

Özal, dış politika ile ekonomi arasında ilişki kurmakta bu iki unsur birbirini tamamlamakta ve Türk Dış Politikası'na bu durum yansımaktaydı. Ekonomik ilişkilerin geliştirilmesiyle karşılıklı bağımlılık artacak ve siyasi sorunların çözümü daha kolay olacaktı. Dış politika, Türk ekonomisinin dışa açılması için bir araç olacak ve Türkiye'nin etkin bir politika izleyebilmesi için ekonomik açıdan güçlü olması gerekecekti. (Ertosun, 2016: s. 33).

Özal'ın ekonomiyi güçlendirme amacı ile komşular ve bölge ülkeleriyle barışçı ilişkiler meydana getirme siyaseti arasında yakın bir bağ vardır. Türk ekonomisinin ciddi anlamda güçlenebilmesi için iç ve dış politikada güven ve istikrar olmazsa olmazdır. Ekonominin gündemin ilk sırasına yerleşmesiyle siyasi çekişmelerden uzaklaşılacak, ticaret yapılan devlet sayısı arttıkça da mevcut sorunların giderilmesi sağlanacaktır. (Ertosun, 2016: s. 35).

1983 yılında KKTC'nin kurulması Özal için sürpriz olmuştu. İktidara geldikten sonra Kıbrıs nedeniyle uluslararası baskıya maruz kalan Özal Hükümeti, ekonomik anlamda attığı her adımda Kıbrıs meselesi karşısına çıkıyordu. Bu doğrultuda Özal Hükümeti 3 Ocak 1984'te Kıbrıs'ta bulunan Türk askerlerinin mevcudunda 1500 kişilik bir indirim yapıyordu. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nazmi Akıman, Denktaş'ın Rumlara sunduğu paketten sonra iyi niyet duygularının oluşması ve yapıcı gayretlere katkıda bulunmak için KKTC ile görüşerek böyle bir azaltmaya

gittiklerini belirtti. Ancak bu durum Türkiye'nin istediği sonuçları doğurmuyordu. (Fırat, 2001: 120; Milliyet, 04.01.1984: s. 1).

1984 yılında Özal: *"Kıbrıs'ın bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü ve bağlantısızlık politikasını koruyacak, Kıbrıs Türklerinin güvenliğini ve siyasi eşitlik statüsünü teminat altına alacak iki toplumlu, iki kesimli federal bir çözümden yana olduğunu"* ifade ediyordu. (Erol, 2014: s. 252).

Turgut Özal Temmuz 1986'da KKTC'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyareti sırasında Özal Kıbrıs Türklerine hitaben şu ifadeleri kullandı:

"İnsan hakları savunucuları sizi isyankar görüyorlar. Tanımıyorlar. Bu eşitlik midir? Adalet midir? (...) Devletinizi kurdunuz. Bütün müesseselerinizi yerine oturttunuz. Yapılacak bir şey daha var. Burayı dünyanın tanınmış devletleri arasına sokmak. Gelecek yıllarda Rumlar federasyona razı olursa, ekonomik açıdan güçlü olursanız size bir daha kötü muamele edemezler. Şimdi 50 milyonluk, asrın sonunda da 70 milyonluk bir Türkiye olarak arkanızdayız sımsıkı olalım. (...) Eğer Rumlar uzlaşmazlığında inat ederse bunun kaçınılmaz sonuçlarına da katlanmaları gerekecektir." (Milliyet, 03.07.1986: s. 12).

Özal, KKTC'de yaptığı konuşmalarla bir yandan çözüme ilişkin görüşlerini ifade ederken diğer yandan da Kıbrıs Türk halkına Türkiye'nin yanlarında olduğunu hatırlatmakta ve Kıbrıs Türklerine desteğini sürdürmektedir.

1991 ile 2002 yılları arasında Türkiye'de hiçbir parti tek başına iktidar olamadı ve koalisyon hükümetleri dönemi yaşandı. (Erol, 2014: s. 254). Kasım 1992'de Kıbrıs Türklerinin tepkisini çeken 789 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile ilgili Türkiye Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada şu ifadeler yer almıştır:

> *"Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs konusunda almış olduğu son kararı barışa, istikrara ve sağlıklı bir çözüme katkı yapacak nitelikte bulmamaktadır. (...) Türkiye her zaman Kıbrıs'ta geçmişin acılarını tekrar yaşatmayacak adil, yaşanabilir ve gerçekçi bir çözümden yana olmuştur. (...) Ancak, BM Güvenlik Konseyi'nin 25 Kasım 1992 tarihinde kabul ettiği 789 (1992) sayılı karar, Türkiye'nin görüşme sürecine yaptığı yapıcı katkıları*

dikkate almadığı gibi bunun sürdürülmesini de güçleştirmektedir. (...) Benimsenen bu tek yanlı zorlayıcı çözüm anlayışıyla Kıbrıs'taki güven bunalımının daha da derinleşmesine yol açabilecek bir ortam yaratılmıştır. Türkiye, Kıbrıs sorununa gerçek boyutları çerçevesinde yaklaşılması gerektiği şeklindeki görüşünü korumaktadır." (Milliyet, 27.11.1992: s. 12).

Temmuz 1997'de AB'nin *Gündem 2000* raporuna Türkiye tepki gösterdi. Dışişleri Bakanı İsmail Cem, AB Komisyonu Dışilişkiler Sorumlusu Hans Van Den Broek'a konuyla ilgili bir mektup gönderdi. Söz konusu metinde *"Siz, Rum Kesimi'yle görüşmelere başlarsanız, biz de KKTC'nin entegrasyonuyla ilgili kararımızı uygulamaya koyarız"* denildi. Bunun yanı sıra Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte yer almadığı bir kuruluşa Kıbrıs'ın da üye olamayacağı belirtildi. (Milliyet, 16.07.1997: s. 21).

2.4.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı

Diplomatik görüşmelerin bu safhasında Yunanistan'a baktığımızda 1981-1989 yılları arasında Andreas Papandreou'nun, 1990-1993 arası Konstantinos Mitsotakis'in, 1993-1996 arası tekrardan Andreas Papandreou'nun ve 1996-2004 arası ise Konstantinos Simitis'in Başbakanlık görevlerini yürüttüğünü görüyoruz. (List Of Prime Ministers Of Greece, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Prime_Ministers_of_Greece).

Papandreou, iktidarı ele aldıktan sonra Kıbrıs politikasında değişiklik yaptı. Kıbrıs, ulusal bir konu olarak değerlendirildi. Papandreou, diplomatik görüşmelere güven beslemiyor, Kıbrıs'ın istila ve işgal edildiğini düşünüyordu. Türkiye'yi saldırgan ülke olarak görülüyordu ve bu yüzden Kıbrıs sorunu uluslararası toplantılarda ele alınmalıydı. Papandreou'nun bu yaklaşımı Rum Hükümeti tarafından da destekleniyordu. (Michael, 2009: s. 80).

1986 yılında Özal'ın KKTC ziyaretini Papandreou: *"Özal'ın bu gezisi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin özgürlüğüne, ulusal birliğine ve egemenliğine karşı saygısızlıktır"* sözleriyle eleştirmiştir. Ayrıca Papandreou, KKTC toprakları için *"işgal edilmiş topraklar"* ifadesini kullanmıştır. (Milliyet, 03.07.1986: s. 12).

ABD'ye göre Papandreou, Kıbrıs'ı, Türkiye karşıtı politikasının bir aracı olarak kullanmakta ve Rum Hükümeti'nin diplomatik görüşmelerdeki inatçılığında etkin bir rol oynamaktadır. (Mirbagheri, 1998: s.139).

Papandreou, selefine göre daha az esnek bir görüntü çizmektedir. 1982 Şubat'ında Rum tarafını ziyaret eden Yunan Başbakan, Rum liderinin diplomatik görüşmelerde anlaşmaya yanaşmamasını destekliyordu. Rum tarafının uzlaşmaz tavrının arkasında Yunanistan'ın Türkiye'yi Helenizm'in baş düşmanı olarak görmesinin etkisi olduğu söylenebilir. (Mirbagheri, 1998: s.140).

Kendisinden askeri olarak üç kat daha güçlü olan Türkiye'nin ABD ile olan yakın ilişkileri, Yunanistan'ı endişeye sevk ediyordu. Bu durumun neticesinde bazıları, Yunanistan'ın, Kıbrıs'ı, Türkiye'ye karşı istediği an kullandığı bir sopa olarak tanımlıyordu. Dolayısıyla bu dönemde Kıbrıs için yapılan diplomatik görüşmeler, bu politikanın gölgesinde kalıyor ve anlaşmaya varmak mümkün olmuyordu. (Mirbagheri, 1998: s.140).

Şubat 1992'de Davos'ta Yunanistan Başbakanı Konstantinos Mitsotakis ve Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, iki ülke arasında bir süredir kesik olan ilişkileri canlandırmak ve sorunların çözümü için yeni bir sürecin başlatılmasına karar verdiler. Bu doğrultuda yapılan görüşmenin ardından iki lider ortak mutabakat metni yayınladı. Metnin Kıbrıs'la ilgili kısmında şu görüş paylaşılmıştır:

"İki başbakan, Kıbrıs'taki durumu gözden geçirdiler ve adil, sürekli bir çözüm amacını paylaştıklarını belirttiler. BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet çabalarını desteklemeye ve Kıbrıs'ta karşılıklı kabul edilebilir çözüm için gereken teşvikte bulunmaya karar verdiler." (Milliyet, 02.02.1992: s. 12).

Yeşil hat delme krizi sırasında iki Rum'un öldürülmesi üzerine Ağustos 1996'da Rum tarafına bir ziyaret gerçekleştiren Yunanistan Başbakanı Simitis, burada Kıbrıs konusuyla ilgili açıklamalarda bulundu. Simitis'in konuşmalarında öne çıkan başlıklar şunlardı: (1) 22 yıldır Kıbrıs'ı bölen sınır hattı utanç anıtıdır. (2) Kıbrıs, Avrupa'nın bölünmüş ülkesi olarak kalamaz. (3) Kıbrıs'ta dolaşım ve ikamet özgürlükleri engellenemez. (4) Yunanistan, Rumlara ve Kıbrıs Helenizmi'ne destek vermeye devam edecektir. (5) Yunanistan ve Rum tarafı arasındaki işbirliği yoğun şekilde devam edecektir. Bu işbirliği ortak savunma ve Rumların AB üyeliğinin

desteklenmesi şeklinde ele alınacaktır. (6) Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki yaklaşımı uluslararası alanda şikayet edilmeye devam edecektir. (Milliyet, 18.08.1996: s. 19).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KKTC'NİN TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ (2004-2015)

3.1. Annan Planı

AB genişleme takviminin yaklaşmakta olması Kıbrıs'ta kesin ve kapsamlı bir sonuca ulaşmak isteyen BM'yi harekete geçirmiştir. Dönemin BM Genel Sekreterliği görevini yürüten Kofi Annan, hazırlamış olduğu çözüm paketini 11 Kasım 2002'de Kıbrıs'taki Türk ve Rum tarafına bir de garantör ülkeler Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye iletmiştir. (Duba, 2015: s. 295-296).

Kofi Annan taraflara yedi gün mühlet vererek plan temelinde görüşmeye olumlu ya da olumsuz bir yanıt vermelerini istedi. Klerides, planı görüşmeye hazır olduğunu söyledi ancak Denktaş, planı görüşülebilir bir duruma getirmek için müzakerelere katılabileceğini belirtti. İki tarafın istekleri doğrultusunda 10 Aralık 2002'de II. Annan Planı taraflara iletildi. (Özersay, 2013: s. 645).

Genel Sekreter, II. Annan Planı'nı taraflara sunduğu sırada iki lideri 12 Aralık 2002'de Kopenhag'a davet etti. Annan'ın tarafları buluşmaya çağırdığı yere çok yakın bir noktada ve aynı zamanda AB'nin Kopenhag Zirvesi yapılıyordu. Böylece BM, Kıbrıs'la AB sürecinin kesişmesini sağlıyor bu da BM ile AB'nin irtibat halinde olduğunu gösteriyordu. (Özersay, 2013: s. 645-646).

Kopenhag'da bir araya gelen Türk ve Rum liderler Genel Sekreter'in sunduğu paketi 28 Şubat 2003 tarihine kadar müzakere edeceklerini beyan eden bir metne imza attılar. (Milliyet, 14.12.2002: s. 18).

Bu arada AB'nin Kopenhag Zirvesi'nde de Kıbrıs'la ilgili kararlar alındı. Bu kararlar şunlardır: (1) Rum yönetimi AB üyelik müzakerelerini tamamlamıştır ve yeni üye sıfatıyla birliğe kabul edilecektir, (2) Ancak Kıbrıs'ın birleşik şekilde üyeliğe alınması arzu edilmektedir, (3) Toplumlar arası görüşmelerde 28 Şubat 2003'e kadar müzakerelerin yürütülmesine ilişkin verilen taahhüt memnun edici bir gelişmedir, (4) Kıbrıs'ta çözüme ulaşılması durumunda Katılım Antlaşması'nda yeni duruma yer verilecektir, (5) Eğer çözüm sağlanamazsa AB müktesebatının Kıbrıs'ın kuzeyinde askıya alınmasına karar verilmiştir. (Kopenhag Zirvesi (12-13 Aralık

2002), http://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa). Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere AB, Kıbrıs'ta bir çözüme varılamasa bile Rum tarafını AB'ye alacağını göstermiştir.

Kıbrıs Rum tarafında 16 Şubat 2003'te cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. Görev başındaki Klerides % 38 oy, Tasos Papadopulos da % 51 oy aldı ve Rumların yeni lideri oldu. 1993'ten beri işbaşında olan Klerides koltuğu devrederken sert bir politika izleyen Papadopulos'la Kıbrıs görüşmelerinde yeni bir dönem başladı. (Örnek ve Ververi, 2016: s. 208-209).

Genel Sekreter Annan, sunduğu önerileri yeniden değerlendirerek III. Annan Planı'nı Kıbrıs'a gelerek 26 Şubat 2003 tarihinde liderlere iletti. Liderlere on gün mühlet veren Annan, 10 Mart 2003'te Lahey'e gelerek kararlarını bildirmelerini talep etti. Ancak Lahey'de gerçekleştirilen temaslardan bir sonuç elde edilemedi. (Uçarol, 2010: s. 1143).

16 Nisan 2003'te Atina'da AB ile Rum tarafı arasında Katılım Antlaşması imzalandı ve Rum Dışişleri Bakanı Georgios Iacovou, bu günü ada tarihinin 1960 bağımsızlığından sonra yaşadığı en önemli gün şeklinde tanımladı. Katılım Antlaşması'ndaki ek protokol gereğince adada çözüme ulaşılamadığı takdirde Rum kesiminin hakimiyeti dışında kalan bölgelerde AB müktesebatının uygulanmaması hüküm altına alındı. (Taylor & Francis Group, 2004: s. 263).

Eğer Kıbrıs'ta çözüme varılırsa AB Müktesebatının Kıbrıs Türk tarafında ne şekilde hayat geçirileceği konusunda AB Bakanlar Kurulu tarafından gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtildi. 1 Mayıs 2004'te Rum kesimi resmen AB üyesi olacaktı ve bu tarihe kadar adaya çözüm getirmek AB'nin yeni hedefi olmuştu. (Taylor & Francis Group, 2004: s. 263). Böylece bir kez daha Rum tarafı AB üyelik avantajını tescil ediyordu.

14 Aralık 2003'te KKTC'de milletvekilliği seçimi yapıldı ve seçimin temel konusu *"Annan Planı ve AB üyeliği"* oldu. Katılım oranının % 85'e vardığı seçimde sol partilerden Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) % 35.18 oy 19 sandalye, Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) % 13.14 oy ile 6 sandalye sahibi oldu. Sağ partilerden Ulusal Birlik Partisi (UBP) % 32.30 oy 18 sandalye, Demokrat Parti (DP) % 12.93 oy ile 7 sandalye sahibi olmuştur. Kıbrıs Türk seçmeni % 50 oranında AB üyeliği ve

Annan Planı noktasında görüş beyan ederken % 50 oranında da uzlaşı isteğinde bulunuyordu. Seçimin ardından sol parti CTP ile sağ parti DP koalisyon hükümeti kurdu. CTP lideri Mehmet Ali Talat da başbakan olarak göreve başladı. (Fırat, 2004: s. 182).

BM Genel Sekreteri tarafları uzlaştırmak amacıyla New York'ta buluşmaya çağırdı ve 10-13 Şubat 2004 tarihlerinde görüşmeler yapıldı. Denktaş'ın süreci zora sokacağına ilişkin bir beklenti vardı ancak bu durum gerçekleşmedi. Çünkü Türkiye'den Denktaş'a masada kalması yönünde baskı yapılıyordu. Denktaş diplomatik bir manevra yaptı ve kendisinden olumsuz hamle yapacağını bekleyenleri şaşırttı. Denktaş, 12 Şubat 2004 tarihinde bazı önerilerde bulundu ve bu öneriler bağlamında çeşitli kararlar alındı. Bu kararlar şunlardır: (1) Annan Planı temel alınarak yürütülen görüşmeler 24 Şubat 2004 tarihinde başlayacaktır, (2) İki taraf anlaşamazsa 24 Mart 2004 tarihinde Türkiye ve Yunanistan sürece dahil olacaktır, (3) Müzakerelerde tıkanıklık meydana gelirse Kofi Annan inisiyatif kullanacaktır, (4) Annan Planı'nın son şekli aynı anda fakat ayrı ayrı referanduma sunulacaktır. (21 Nisan olarak belirlenen referandum tarihi daha sonra 24 Nisan olarak değiştirilmiştir). (Asmussen, 2004: s. 5-6).

Ancak 22 Mart 2004'e kadar gerçekleştirilen görüşmelerden bir sonuç çıkmadı. Bu yüzden Genel Sekreter, iki lideri ve garantör ülkeleri 24 Mart 2004'te İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında buluşmaya çağırdı. Papadopulos davete olumlu yanıt verirken Denktaş olumsuz yanıt verdi ve Kıbrıs Türk tarafını temsil etmesi için Başbakan Mehmet Ali Talat'a ve yardımcısı Serdar Denktaş'a tam yetki verdi. Bürgenstock görüşmelerine Türkiye ile Yunanistan Dışişleri Bakanları ilerleyen süreçte de Türkiye ile Yunanistan Başbakanları dahil oldu. Görüşmelere AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri Verheugen de katıldı. Doğrudan görüşmeden ziyade Genel Sekreterin mekik diplomasisi ile uzlaşılmaya çalışıldı. (Michael, 2009: s. 172).

Rauf Denktaş görüşmelere katılmamasıyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: *"İsviçre, New York'un bir devamıydı ve amaçları yıllar önce planladıkları Camp David türü bir zirveydi. Bizi ıssız bir yere götürüp bir odaya kapatacaklar ve sonuç alıncaya kadar görüştürecekler. Bu Annan'ın planıydı. Benim önerimle bir kısmı bozuldu. Zirve'ye Türkiye ve Yunanistan'ın da dahil edilmesi*

sağlandı. AK Parti Davos'ta vereceğini vermiş ve bunu New York zirvesinde teyit etmişti. Dolayısı ile benim orada yapacağım bir şey yoktu. Gitmeyeceğimi açıkladım. Yerime Mehmet Ali Talat ile Serdar Denktaş'ın yetkili olduğunu söyledim. Rum'un itiraz edeceğini biliyordum ve yetkimi devrettiğimi yazılı olarak Birleşmiş Milletler'e verdim." (Düzgün, 2008: s. 97-98).

Bürgenstock'ta yapılan görüşmelerde 29 Mart 2004'te IV. Annan Planı taraflara iletilmiştir. Ancak iki taraftan gelen uyarılar neticesinde V. Annan Planı 31 Mart'ta kabul edilmiş ve referanduma gitmesine onay verilmiştir. (Pirinççi, 2004: s. 1).

Nihai Annan Planı'na göre yeni devletin adı *Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti* olacaktır. Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kurucu devletlerinden meydana gelecektir. Resmi dillerin Türkçe ve Rumca olması kabul edilirken kurucu devletler eşit bir statüde olacaktır. Ayrıca yeni devlet 1 Mayıs 2004 itibariyle AB üyesi olacaktır. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Tek Kıbrıs vatandaşlığı ve bunun yanında kurucu devletlerin vatandaşlığı da mevcuttur. Kurucu devlet vatandaşlığı tamamlayıcı bir niteliğe sahiptir. Kurucu devletler birbirlerinden ikamet etme amacıyla gelen vatandaşlara anayasal bir sınırlandırma getirme hakkına sahiptir. Bu sınırlama şu şekilde işlemektedir: Diğer kurucu devletten gelen vatandaşların sayısı 6. ve 9. yıllar arasında bir belediye veya köyün mevcudunun % 6'sına, 10 ile 14. yıllar arasında % 12'sine ve ilerleyen yıllarda da söz konusu kurucu devletin % 18'ine tekabül etmesi halinde sınırlama getirilecektir. 19. yıla ulaşılması halinde ya da Türkiye, AB üyesi olana dek hangisi daha önce meydana gelirse o tarihe kadar bu kural geçerli olacaktır. Ancak ikinci yılın geride kalmasının ardından bir kardeş ya da eşin refakatinde yaşayan 65 yaşını doldurmuş eski sakinler ve belli köylerin sakinleri açısından bu kural geçerli değildir. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Yasama gücü, Temsilciler Meclisi ve Senato eliyle kullanılır. İki meclis de 48 üyeden oluşur. Senatonun yarısı Türk diğer yarısı da Rum üyelerden meydana gelecektir. Temsilciler Meclisi ise kurucu devletlerdeki nüfus baz alınarak

belirlenecektir. Kurucu devletlerden birinin temsilcilerinin sayısı Temsilciler Meclisi'nin dörtte birinden az olamayacaktır. Karar alabilmek için iki mecliste de basit çoğunluk aranmaktadır. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Yürütme gücü, Devlet Başkanının liderlik yaptığı Başkanlık Konseyi eliyle kullanılır. Başkanlık Konseyi'nin görev süresi beş yıldır. Tek liste ile oluşturulan Başkanlık Konseyi Temsilciler Meclisi'nde basit çoğunluk, Senato'da ise nitelikli çoğunluk esasıyla seçilir. Başkanlık Konseyi, oy kullanma hakkına sahip 6 üye ve oy hakkı bulunmayan diğer üyelerden oluşur. Konsey, kendi içinde kararlarını basit çoğunluk ile alır. Ancak kurucu devletlerden en az bir üyenin karar lehine oy kullanmış olması gerekmektedir. Konsey, üyeler arasında bakanlıkların paylaşımını yapar. Ancak AB İlişkileri ile Dış İlişkiler Bakanlıkları farklı kurucu devletten gelen üyelerce yönetilmelidir. Farklı kurucu devletten gelen iki üye yirmi ayda bir yer değiştirmek üzere Konsey Başkanlığı ve Konsey Başkanlığı Yardımcılıklarını üstlenir. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Anayasa, Yüksek Mahkeme tarafından garanti altına alınır. Yüksek Mahkeme heyeti, kurucu devletlerden gelen eşit sayıda hakim ile Kıbrıslı olmayan üç hakimden oluşmaktadır. Yüksek Mahkeme, Kurucu devlet-Federal hükümet anlaşmazlıklarında ya da kurucu devletlerarası anlaşmazlıklarda sorun çözücü makamdır. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Annan Planı ile Yunanistan ve Türkiye askeri personeli kısıtlamaya tabi tutulmuştur. Bu sınırlamada rütbe ayrımı yapılmamaktadır. İki ülkenin de asker sayısı 2011 yılına kadar 6000'i geçemeyecektir. 2011 yılının ardından ise 2018'e kadar veyahut da Türkiye, AB üyesi olana kadar askeri personel sayısı 3000'i aşamayacaktır. Daha sonraki dönemlerde ise Türkiye askeri personeli 650, Yunanistan askeri personeli de 950 sayısından fazla olamayacaktır. Tüm askerlerin adadan ayrılması noktasında ise üçer yıllık değerlendirmeler yapılarak karar verilecektir. Sportif faaliyetler dışında hiçbir şekilde silah kullanımına müsaade edilmeyecektir. Adada paramiliter ya da yedek kuvvet bulundurulamayacaktır. Kıbrıs'ın uluslararası alanda askeri amaçlar için kullanılabilmesi için iki kurucu

devletin de izin vermesi gerekmektedir. Türkiye, AB üyesi olana dek Yunanistan ve Türkiye'nin de izni olmadan bu tür faaliyetler hayata geçirilemez. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunda imzalanan Garanti Antlaşması, Kuruluş Antlaşması ve İttifak Antlaşması geçerliliğini koruyacaktır. Ancak yeni duruma göre güncellenerek (mutatis mutandis) hayata geçirilecektir. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa). Bu madde ile Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlük hakları yeni yapıda da varlığını koruyacaktır.

2004 öncesinde yaşanan gelişmelerden dolayı mülklerini kaybeden vatandaşların istekleri göz ardı edilmeyecektir. Mülkiyet konusu uluslararası hukuk, mevcut sahiplerin hakkına saygı ve iki kesimlilik uyarınca çözüme kavuşturulacaktır. Toprak ayarlamasına dahil olan bölgelerdeki mülkler eski sahiplerine iade edilecektir. Toprak ayarlaması dışında kalan yerlerdeki mülkler için de iade ya da tazminat gibi yöntemlerle gerekli işlemler yapılacaktır. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa). Kıbrıs Türk tarafının adada sahip olduğu % 36'lık payı % 28'e indirilecek ve aradaki sayı Kıbrıs Rum tarafının kontrolüne verilecektir. (Özersay, 2013: s. 643).

Annan Planı, Kıbrıs'taki iki tarafın onayının yanı sıra garantör devletler Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin 29 Nisan 2004'e kadar kabul ettiklerini bildirmeleriyle hayata geçecektir. Aksi takdirde Annan Planı uygulanamayacak ve geçersiz olacaktır. (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Bürgenstock'taki görüşmeler tamamlandığında 24 Nisan referandumuna bir aydan az bir zaman kalmıştı. 9000 sayfadan oluşan Annan Planı, aynı zamanda ancak ayrı ayrı iki toplumun huzura geldi. (Dodd, 2010: s. 252). 24 Nisan referandumunda Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum tarafına sorulan soru şuydu: *"Tüm ekleriyle Kuruluş Anlaşmasının, Kıbrıs Rum/Kıbrıs Türk Devleti Anayasalarının ve yürürlüğe girecek kanunlara dair hükümlerin, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne birleşmiş şekilde katılacağı*

yeni durumu hayata geçirmesini onaylar mısınız?" (BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı), http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

3.1.1. Türkiye'nin Yaklaşımı

Bülent Ecevit'in başbakanlık görevini yürüttüğü dönemde gündeme gelen Annan Planı, Rumlar lehine düzenlemeler içerdiği eleştirileriyle Türkiye'den olumlu yanıt alamamıştı. Ancak Ecevit hükümetinin ardından iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve onun lideri Recep Tayyip Erdoğan, Annan Planı'nı tartışılabilir olarak nitelendirmiştir. Erdoğan *"Biz bu planı genel olarak müzakere edilebilir bulmaktayız. Netice alınsa da alınmasa da masaya oturmalıyız. Masaya oturmak her şeyi kabul etmek değildir"* diyerek Türkiye'nin yaklaşımını başından belli ediyordu. (Önal, 2010: s. 286).

Erdoğan, 1 Ocak 2003'te ise Kıbrıs'ta 30-40 yıldır uygulanan politikadan memnun olmadığını ifade ederek sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: *"Kıbrıs konusunda üzerimize ne düşerse yaparız. Bu iş Denktaş'ın kişisel olayı değildir. Ahmet'in Mehmet'in olayı da değildir. Tayyip Erdoğan'ın olayı da değildir. Bu, milletin varlık mücadelesidir"*. (Kıbrıs'ta Çözümün Adresi AKP'dir, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-ta-cozumun-adresi-akp-dir-38526222). Buradan da anlaşılacağı gibi Türkiye'nin, Kıbrıs meselesinde mevcut siyasetini gözden geçirerek yeni bir yaklaşım içerisine gireceği anlaşılıyordu.

Recep Tayyip Erdoğan hükümetinin Annan Planı'na destek vermesindeki ve çözüme ulaşmasındaki ısrarın arkasında Türkiye'nin AB üyeliği süreci yatmaktadır. AB yolculuğunda Kıbrıs'ın aşılması gereken bir eşik olarak nitelendirilmesi AK Parti hükümetinin Annan Planı'na olumlu yaklaşmasına neden olmuştur. (Sönmezoğlu, 2006: s. 622).

Başbakan Erdoğan, Annan Planı görüşmelerinin tamamlanmasıyla beraber referandumda evet diyecek misiniz şeklindeki bir soruya *"Tabii, şunu açık net söyleyeyim, biz bu yolculuğa iyi niyetle çıktık, bu yolculuğun neticesini de almak*

isteriz" yanıtını vermiş ve Türkiye'nin tavrını ortaya koymuştur. (Milliyet, 01.04.2004: s. 16).

24 Nisan referandumuna giden süreçte *"Çözüme Doğru Kıbrıs Notları"* isminde bir kitapçık Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde dağıtılmıştır. İktidar mensuplarınca hazırlandığı izlenimi oluşturan kitapçıkta Annan Planı'na olumlu yönde yaklaşılmıştır. Söz konusu kitapçıkta Kıbrıs Türk tarafının 1960 antlaşmalarından daha fazla avantaja bu planla ulaşacağı aktarılmıştır. (Aydoğdu, 2005: s. 400).

5 Nisan 2004'te yapılan Bakanlar Kurulu toplantısında Annan Planı ve Kıbrıs başlıkları ele alınmıştır. *"Annan Planı'nın Türk Tarafı İçin Olumlu Unsurları"* adında bir kitapçık Bakanlar Kurulunda yer alan isimlere dağıtılarak AK Parti hükümetinin plana olan olumlu bakışı yeniden teyit edilmiştir. (Aydoğdu, 2005: s. 404).

Türkiye'nin Annan Planı'na destek vermesinde etkili olan faktörlerden biri de Türkiye Genelkurmayı'nın plan lehine olan tavrıdır. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş, bu durumu şu şekilde yorumlamıştır: *"Beklentimiz hiç olmazsa askeri kanadın yapacağı bir açıklamayla referanduma gidecek halkımızın Türkiye'nin devlet olarak Annan Planı'nı desteklemediğini, desteğin sadece ABD tarafından ikna edilmiş iktidar partisi tarafından geldiğini gösterecek bir Genelkurmay açıklamasıydı… Beklenen bildiri yayımlandı ve Annan Planı'nı destekler mahiyette algılandı. Bu da Kıbrıs'ta evet oyunu tetikleyen bir etki yaptı."* (Kızılyürek, 2009: s. 97).

Başbakan Erdoğan, 22 Nisan 2004 tarihinde Saraybosna'da katıldığı bir toplantının ardından yöneltilen *"Referandumdan çıkacak sonuç konusunda bir kaygınız var mı?"* sorusuna *"Herhangi bir korkumuz yok. İyi niyetle yola çıktık. Olumlu bir şekilde sonuç alınmasını istiyoruz ki bu 'evet-evet'dir. Amacımız 'kazan-kazan' temelinde Kıbrıs'ı barış ve özgürlük adası haline getirmektir"* şeklinde bir cevap vererek referandumun hemen öncesinde Türkiye'nin yaklaşımını net bir şekilde özetliyordu. (Milliyet, 22.04.2004: s. 18).

3.1.2 Yunanistan'ın Yaklaşımı

Annan Planı görüşmeleri yapıldığı sırada Yunanistan'da iki farklı başbakan görev almıştır. 10 Mart 2004 tarihine kadar Konstantinos Simitis iktidardayken bu tarihten sonra Konstantinos Karamanlis başbakanlık görevini yürütmüştür. (List Of Prime Ministers Of Greece, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Prime_Ministers_of_Greece). Böylece ilk üç Annan Planı'nda Simitis, dördüncü ve beşinci versiyonlarında da Karamanlis ismini görmekteyiz.

Başbakan Simitis I. Annan Planı'nı bir başlangıç noktası olarak görüyor ve iyimser yaklaşıyordu. (Milliyet, 13.11.2002: s. 19). AK Parti lideri Erdoğan'ın 2002 yılı Kasım ayı içerisinde Yunanistan'a yaptığı ziyarette ise Simitis, Kıbrıs'ın Türkiye'nin AB üyeliğini engelleyecek mi sorusu üzerine Kıbrıs sorununun kesin olarak çözüme kavuşturulması gerektiğini, BM'nin sunduğu planın görüşmeler açısından önemli bir zemin oluşturduğunu, Kopenhag'a kısa bir zaman kaldığı için çabaların artırılması gerektiğini belirtmiş ve Kıbrıs'ın bu konunun dışında tutulması gerektiğini aktarmıştır. Simitis ayrıca *"Umut ediyoruz ki Kıbrıs'ta varılacak bir çözüm herkesi tatmin eder"* ifadelerini de kullanmıştır. (Erdoğan'dan Simitis'e "Rakip Değil Ortak Olalım", http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-simitise-rakip-degil-ortak-olalim-110370).

Yunanistan Hükümet Sözcüsü Hristos Protopapas da söz konusu ziyarette Başbakanının açıklamaları doğrultusunda *"BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın planı müzakereler için iyi bir temel oluşturuyor. Biz, çözüme ulaşmak için çaba harcayacağız, ancak bu yalnızca bize bağlı değil"* şeklinde bir açıklamada bulunuyordu. (Erdoğan'dan Simitis'e "Rakip Değil Ortak Olalım", http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-simitise-rakip-degil-ortak-olalim-110370).

Başbakan Simitis, AB ile Rum tarafı arasında Nisan 2003'te imzalanan Katılım Antlaşması'nın ardından Atina'da BM Genel Sekreteri Annan ile görüşmüş ve bu görüşmenin ardından Kıbrıs'ın BM çerçevesinde görüşülüp çözülmesi gereken bir konu olduğunu başka çözüm yolları aramanın doğru olmadığını belirtmiştir. Simitis izlenmesi gereken yolun Annan Planı olduğunu ve bu plan üzerinde

müzakereleri yürütebileceklerini de sözlerine eklemiştir. (2003-04-18 Annan Simitis Görüşmesi-Kibris, http://www.ab.gov.tr/29315.html).

Ancak bu görüşmeden kısa bir süre sonra yaşanan bir gelişme şaşkınlığa neden olmuştur. Başbakan Simitis Güney Kıbrıs'a yaptığı ziyaret sırasında kendisini karşılayan topluluğa karşı *"Enosis'i başardık"* demiş ardından sözlerini *"AB üyeliğini başardık"* şeklinde düzeltmiştir. KKTC'deki sol muhalefet bu durumu dil sürçmesi olarak yorumlarken Kuzey Kıbrıs'ta çıkan *Halkın Sesi* gazetesi *"Sonunda İtiraf Ettiler"* başlığıyla okurlarına ulaşmıştır. (Dili Sürçmüştür, http://www.hurriyet.com.tr/dili-surcmustur-141635).

Başbakan Simitis Ocak 2004 tarihinde yaptığı açıklamada da şu ifadeleri kullandı: *"Kıbrıs sorununun çözümü Türk tarafının çıkarınadır. Bunu birçok defa söylemiştik ve tekrarlamak istiyorum. Kıbrıs'taki siyasi soruna bir çözüm bulunmadan Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci düşünülemez"*. Simitis, Türkiye'nin Kıbrıs sorununda çözüm istediğini fiilen ispat etmesi gerektiğini vurgularken Rum tarafı ile fikir birliğine sahip olduklarını Kıbrıs'ın AB'ye sorunsuz olarak girmesi ve Kıbrıs sorununa uluslararası hukuk, BM kararları, Avrupa müktesebatı çerçevesinde çözüm bulmak için iki ülkenin birlikte çalıştığını da ifade etti. (2004-01-20 Makedonya Haber Ajansı-1, http://www.ab.gov.tr/35734.html).

Simitis hükümetinin Dışişleri Bakanı Papandreu, Annan Planı'nın referanduma götürülmesi taahhüdünün ağır bir şart olduğunu Atina'nın bu konuda ciddi tereddütlere sahip olduğunu belirtmiştir. Planın getireceği çözüm ile kurulacak düzenin yaşayabilir ve işleyebilir olması için Avrupa normlarına uygunluğunun sağlanması gerektiğini söylemiştir. (Doluca, 2011: s. 85).

Simitis'in ardından göreve gelen Karamanlis 2004 yılı müzakerelerinin 24 Mart 2004'te Bürgenstock'ta yapılan ikinci aşamasına katılmıştır. Bu aşamada Karamanlis, Başbakan Erdoğan ile Kıbrıs'ta anlaşma sonrası kalacak Türkiye ve Yunanistan askeri güçlerinin mevcudu hakkında ikili görüşmelerde bulunmuştur. Bürgenstock görüşmelerinde Yunanistan, 1960 Antlaşmasını değiştirip Türkiye'nin sadece Kıbrıs Türk tarafının güvenliğini, Yunanistan'ın ise Kıbrıs Rum tarafının güvenliğini sağlamaktan sorumlu olsun talebinde bulundu. Türkiye bu öneriyi reddederken Genel Sekreter'in arabuluculuğuyla teklif geri çekildi. 31 Mart 2004'te

açıklama yapan Karamanlis üzerinde anlaşma sağlanmış bir çözüme ulaşmanın mümkün olmadığını söylemiştir. (Doluca, 2011: s. 85-86, Milliyet, 02.04.2004: s. 16).

3.2. 24 Nisan 2004 Referandumu

24 Nisan 2004'te yapılan referandumlarda Kıbrıs Türklerinin % 65'i *evet* oyu kullandı. 143 bin 638 seçmene sahip KKTC'de katılım oranı % 84 olarak kayıtlara geçti. Kıbrıs Rumlarının ise % 76'sı *hayır* oyu kullandı. 480 bin 165 seçmene sahip Rum tarafında katılım oranı % 96 oldu. Bu sonuçlarla Annan Planı, Rum kesiminin hayır oyu ile geçersiz olmuştur. (Annan Planı Kabul Edilmedi Rumlar Tek Başlarına AB'de, http://www.gazetevatan.com/annan-plani-kabul-edilmedi-rumlar-tek-baslarina-ab-de-26727-gundem/).

Kıbrıs Türklerinin % 65 ile evet oyu vermesinde etkili olan faktörlerden biri olarak anavatan Türkiye'nin Annan Planı'na destek vermesini gösterebiliriz. Anavatan olarak Türkiye'nin planı desteklemesi Kıbrıs Türklerinin plana güven duymasını sağlamış özellikle Türkiye'den gidip Kıbrıs'a yerleşen vatandaşları etkilemiştir. *Yerleşikler* adıyla da anılan göçmenler kendilerini Türkiye'nin Kıbrıs'taki temsilcileri olarak addettiler ve evet oyu vererek alınan kararların hayata geçirilmesinin doğru olacağını düşündüler. *"Avrupa ayağımıza geldi, AB vatandaşı olacağız"* şeklindeki sloganlarla etkilenen göçmenler Türkiye'ye dönecek olanlar listesinde olmadıklarına inandılar ve Türkiye'nin de çabalarıyla planı desteklediler. (Levent, 2014: s. 95-96).

Kıbrıs Türklerini etkileyen gelişmelerden biri de Başbakan Mehmet Ali Talat'tır. Başbakan Talat'a göre Kıbrıs Türkleri hayır oyu verirse KKTC üzerindeki ambargolar daha da ağırlaşacaktır bu yüzden evet oyu vererek bu durum bertaraf edilmelidir. Kıbrıs Türkleri evet der Kıbrıs Rumları hayır derse Rum tarafı bu durumdan zararlı çıkacaktır. Rumlar uluslararası güçlerin baskısına maruz kalacak, AB'ye de siyasi bir tecritle girecektir. Talat'a göre Kıbrıs Türklerinin evet oyu vermesiyle ambargolar ve izolasyonlar kaldırılacaktır. (Doluca, 2011: s. 90).

KKTC'de evet oyu çıkmasında etkili olan etkenlerden bir diğeri de AB üyeliği ile izolasyonların, ambargoların ülkeye getirdiği ekonomik sıkıntılardır.

KKTC'nin Türkiye'den başka bir devlet tarafından tanınmaması ve izolasyonların getirdiği zorluklar Annan Planı'nı cazip kılmıştır. Kültürel, sosyal ve maddi engelleri geride bırakmak için özellikle gençler bu referandumu tünelden önceki son çıkış olarak değerlendirmiştir. (Doluca, 2011: s. 88).

Rum kesiminde ise % 76'lık hayır oyu verilmesinde etkili olan gelişmelerden biri olarak Cumhurbaşkanı Tasos Papadopulos'un plan aleyhine yürüttüğü çalışmaları gösterebiliriz. Rum lider referandumun sürecinin haricinde görüşmelerin yürütüldüğü dönemlerde dahi Annan Planı'na karşı bir siyaset izliyordu. New York görüşmelerinden önce *"Nasıl olsa Denktaş oyunbozanlık yapar, biz de kurtuluruz"* düşüncesinde olan Rum tarafı, Denktaş'ın diplomatik hamlesiyle referandum sözü vermek durumunda kalmıştı. Annan Planı görüşmelerinde yer alan Rum lider Dimitris Hıristofyas *"Denktaş'ın evet diyeceğini nerden bilebilirdik"* şeklinde bir ifade kullanarak şaşırdıklarını söylemiştir. (Kızılyürek, 2005: s. 338).

Rum lider, 7 Nisan 2004'te televizyonda duygusal içerikli bir konuşma yaptı ve halkından hayır oyu vermelerini istedi. Papadopulos'a göre plan hayata geçtiğinde Kıbrıs Türk tarafının iki toplumlu ve iki devletli hedeflerinin gerçekleşeceğini söyledi. Böyle bir durum karşısında "Kıbrıs Cumhuriyeti"ni korumaya davet eden Rum lider, Türkiye'den duyduğu güvensizlik ve korkuyu da sözlerine ekledi. (Dodd, 2010: s. 252).

AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri Verheugen, Papadopulos'un açıklamalarını ve tavrını eleştirerek *"Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum"* dedi. Referandumdan kısa bir süre önce açıklama yapan Verheugen, Rumların kısa zamanda AB üyesi olacak bir ülke gibi davranmadığını ifade etmiştir. *"1999'da Rum tarafının isteğiyle Kıbrıs'ta çözümün üyelik için şart olmadığını söyledik. Buna karşın onlar da çözüm için çaba harcayacakları sözünü verdiler. (...) Papadopulos'un verdiği sözleri tutmasını bekliyorum. Kıbrıs hükümeti uluslararası bir çözüme karşı çıkıyor."* diyerek sözlerini sürdüren Verheugen, Rum kesiminden duyduğu memnuniyetsizliği dile getirmiştir. (Milliyet, 22.04.2004: s. 18).

Kıbrıs Rumlarının hayır oyu vermesinde önemli rol oynayan unsurlardan biri de AB üyeliği garantisidir. Rum kesimi daha önce de ifade edildiği gibi Annan Planı görüşmeleri devam ederken 12-13 Aralık 2002'de AB Kopenhag Zirvesi'nde çözüm

şartı olmaksızın üyelik sözü almıştır. 16 Nisan 2003 tarihinde Rum kesimi ile AB arasında Katılım Antlaşması imzalamış ve 1 Mayıs 2004'te resmen AB üyesi olacağı açıklanmıştır.

Rum kesiminin aldığı üyelik sözü 20 Temmuz 1974'ün rövanşının alınması demekti. Başbakan Bülent Ecevit'in, 20 Temmuz 1974'te sarf ettiği *"Artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz!"* sözünü şimdi Rumlar söylüyordu. Rum toplumu AB üyeliği ile büyük bir beklentiye girmişti. 11 Mayıs 2003'te *"Elimizin güçlendiği şu sıralar neden geri adım atarak Annan Planı'nı olduğu gibi ve koşulsuz kabul edeyim ki!"*. diyen Rum lider Papadopulos bu durumu en kısa haliyle özetliyordu. (Kızılyürek, 2009: s. 97).

Kıbrıs Rumlarının Türklerle birlikte ortak bir devlet kurma noktasında da soru işaretleri bulunmaktadır. 28 Mayıs 2004 tarihli raporunda Annan, planın başarısızlıkla sonuçlanmasından Rum tarafını sorumlu tutmuştur. Genel Sekreter Annan, ortaklığa ve siyasi eşitliğe dayanan bir çözüm için bunu ifade etmenin yetersiz olacağını eylemlerle de desteklenmesi gerektiğini belirterek Rum tarafından şikayetçi olmuştur. Genel Sekreter, Rum tarafının sadece planı değil adada çözümü de reddettiğini belirtmiş Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının iyi niyetinden de övgüyle bahsetmiştir. (Aydoğdu, 2005: s. 476).

3.2.1.Türkiye'nin Yaklaşımı

24 Nisan referandumunun ardından açıklamalarda bulunan Başbakan Erdoğan Rum tarafının atılmış olan iyi niyetli adımları heba ettiğini söyleyerek *"Güney Kıbrıs bana göre kaybetmiştir"* dedi. Erdoğan, bundan böyle KKTC'nin tecrit politikalarına maruz bırakılamayacağını diğer yandan AB, ABD, BM ve dost ülkelerin Türkiye'nin iyi niyetine bizzat şahit olduğunu savunmuş bu doğrultuda *"Bugüne kadar AB yolunda bir de facto durum olan Kıbrıs konusunda da, bizim iyi niyetimizi görmüşlerdir. Bu fiili durum artık ortadan kalkmıştır. Türk tarafı her zaman çözüm arayışı içinde olmuştur"* ifadelerini kullanmıştır. (Erdoğan: Bana Göre Rumlar Kaybetmiştir, http://arsiv.sabah.com.tr/2004/04/25/siy101.html).

Başbakan Erdoğan sözlerini şu şekilde sürdürdü: *"Tavrımızı hepiniz biliyorsunuz ve bundan sonra bu tavır aynı şekilde devam edecektir. Artık bundan sonra uluslararası camiada, inanıyorum ki Kuzey Kıbrıs Türkleri artık bir tecrit politikasına tabi tutulamaz. Olması gereken nedir? Dünya, yıllardır tecrit ettiği KKTC halkına, inanıyorum ki artık gönlünü açacaktır. İnsan hakları noktasında, hukukun üstünlüğü noktasında, eğitimde, sanatta, tarihte, turizmde, ne gerekiyorsa bunu paylaşarak gerçekleştirmesi gerekir, diye düşünüyorum."* (Erdoğan: Bana Göre Rumlar Kaybetmiştir, http://arsiv.sabah.com.tr/2004/04/25/siy101.html).

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise Rum tarafının kararından üzüntü duyduğunu belirterek uluslararası kamuoyuna KKTC'ye uygulanan siyasi ve ekonomik ambargoların kaldırılması çağrısında bulundu. Referandumda iki taraftan da evet oyu beklediklerini aktaran Gül, bundan böyle Rum yönetiminin adanın tamamını temsil etme iddiasında bulunamayacağını belirtti. Türkiye olarak KKTC'ye uygulanan haksız izolasyonları kaldırmak için her şeyi yapacağını açıklayan Gül, *"Muhakkak ki bu adımların atılması için, çözüm için uğraşan tüm ülkelerin, AB'nin büyük katkısına ihtiyaç vardır. Hepsiyle, bu akşam da İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw ile de bu konuyu görüştüm"* diyerek sözlerini tamamlamıştır. (Erdoğan: Bana Göre Rumlar Kaybetmiştir, http://arsiv.sabah.com.tr/2004/04/25/siy101.html).

Referandumun ardından 7 Mayıs 2004'te Yunanistan'a bir ziyarette bulunan Başbakan Erdoğan referandum sonucunda ortaya çıkan durumu uluslararası toplumun değerlendirmesi gerektiğini vurgulamış, Rumların hayır demesine rağmen AB'ye üye olduklarını belirtmiş ve *"Kıbrıslı Türkler ise dışarıda kaldı. Bu ortadan kaldırılması gereken bir çelişkidir. Kıbrıslı Türkler, sorumlusu olmadıkları bir gelişmenin kurbanları olmamalıdır. Uluslararası toplumu Kıbrıslı Türklerin tecridine son vermek için elinden gelen her şeyi yapmaya çağırıyoruz. Kıbrıslı Türklerin dünyayla bütünleşme arzuları tam olarak tatmin edilmelidir."* diyerek KKTC'ye uygulanan haksız yaklaşımın gözden geçirilmesi çağrısında bulunmuştur. (2004-05-07 Başbakan Erdoğan'in Yunanistan Ziyareti-Derleme, http://www.ab.gov.tr/34740.html).

3.2.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı

Referandumun ardından açıklamalarda bulunan Yunanistan hükümet sözcüsü Theodoris Russopulos Kıbrıs'ta çözüm adına hala umutlu olduklarını ve çözüm için Rum tarafıyla ortaklaşa çalışmalara devam edeceklerini belirtti. Yunan partileri de Yunanistan'a ve Rum kesimine AB'den gelecek tepkilere karşı hazır olma uyarısında bulundu. PASOK üyesi Andreas Loverdos da Rum tarafının hayır oyunun diplomatik bir bedelinin olduğunu vurguladı. (Milliyet, 25.04.2004: s. 19).

Yunanistan'ın Rumların hayır oyu vermesinden memnuniyetsizlik duyduğunu söylemek son derece güçtür. Çünkü daha 24 Nisan tarihi gelmeden Yunan liderler söz konusu durumdan rahatsızlık duymaktaydılar. Referandumdan bir hafta kadar önce Yunanistan Cumhurbaşkanı Kostas Stefanopulos başkanlığında toplanan Yunan siyasi parti liderleri 4 saatlik bir Kıbrıs zirvesi gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerde sert tartışmalar yaşanmıştır. Başbakan Karamanlis, Yunanistan ve Rumları bağlayan anlaşmayı Simitis hükümetinin Dışişleri Bakanı Papandreu'nun imzaladığını söylemiş Papandreu da hatayı yapanın Rum lider Papdopulos olduğunu söyleyerek kendisini savunmuştur. Papandreu, *"Simitis ile birlikte aldığımız kararı Papadopulos bozdu. New York'a gitmek için acele davrandı. Anlaşmayı bozunca bizi tuzağa düşürdü"* şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. (Kıbrıs Kavgası, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-kavgasi-218310).

Aslında Yunanistan, Rumların hayır oyu vermesi ve çözümün rafa kalkmasından son derece memnundur. Rum tarafının AB üyesi olmasıyla birlikte iki oy hakkına sahip olacaklardır. Böylece GKRY-Yunanistan ittifakı arkasına AB desteğini alacaktır. Böylece KKTC'ye ve Türkiye'ye karşı AB, güçlü bir koz olarak sahaya sürülecektir. (Levent, 2014: s. 91). Dolayısıyla Yunanistan'ın referandum sonuçlarından memnun olduğunu söylemek çok da zor olmayacaktır.

3.3. KKTC'ye Uygulanan İzolasyon

Kıbrıs Türkleri self-determinasyon haklarını kullanarak 15 Kasım 1983 tarihinde bağımsızlıklarını ilan ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir. Bu ilanın ardından BM Güvenlik Konseyi 541 ve 550

sayılı kararları almıştır. Bu kararlar KKTC'nin ilanını endişe ile karşılamış, tasvip etmemiş ve hukuken geçersiz sayarak kaldırılmasını istemiş ve üye devletlere Kıbrıs'ta Rum tarafı (Kıbrıs Cumhuriyeti) dışında başka bir devleti tanımama çağrısında bulunmuştur. Ayrıca BM, Türkiye ile yapılan büyükelçi atamasını ayrılıkçı bir hareket olarak görüp kınamış ve geri alınmasını istemiştir. (Reçber, 2013: s. 57-58).

BM'nin KKTC aleyhine aldığı söz konusu kararlarda KKTC için doğrudan bir izolasyon şartı ya da hukuki/fiili bir ambargo koyulmasına dair hüküm bulunmamaktadır. KKTC'nin ilanı dolayısıyla Kıbrıs Türkleri bu tür kararlara muhatap olurken Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmalarını ve Kıbrıs Anayasası'nı ihlal ederek AB üyesi olan Rum tarafı ne AB tarafından ne de BM tarafından ayrılıkçı olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla Türklere ve Rumlara karşı iki farklı yaklaşım içine girilmesi gözlerden kaçmamaktadır. (Reçber, 2013: s. 58).

Güvenlik Konseyi'nin kararlarının ardından KKTC'nin vatandaşlarına verdiği seyahat belgeleri uluslararası alanda tanınmamış, doğrudan uçuşlara izin verilmemiş ve KKTC'ye gelen postaların Türkiye üzerinden gönderilmesine izin verilmiştir. Kıbrıslı Türkler uluslararası spor karşılaşmalarına katılamamış, yabancı yatırımlar Türk tarafına ulaşamamış, Türkiye dışında başka bir ülke tarafından meşru görülmeyen KKTC ile adanın kuzeyinde adeta kuşatılmış bir bölge meydana gelmiştir. (Özyılmaz, 2013: s. 325).

KKTC ekonomisine ciddi darbe vuran gelişmelerden biri 1994 yılında yaşandı. Rum tarafının başvurusu ve İngiltere'nin desteği ile Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) 5 Temmuz 1994'te KKTC'nin AB'ye yaptığı ihracatı yasaklayan bir karar aldı. Bu karar ile KKTC ihracatta % 60 kayıp yaşadı. Bu durum Kıbrıs'ta yürütülen müzakerelere ve güven ortamına da darbe vurmuş oldu. (Orams Kararı Hukukun Kötüye Kullanılmasıdır, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/87/orams_karari_hukukun_kotuye_kullanilmasidir).

Söz konusu karar uyarınca KKTC'den AB ülkelerine yapılan ihracat Rum tarafının iznine tabi kılınmıştır. İngiltere'de bulunan davacılar KKTC'nin Rum tarafının onayını almadan yaptığı ihracata yasaklama getirilmesi istemiyle dava açmış ve Ortaklık Antlaşması'nın ilgili hususları gereği İngiliz yetkili makamlarını

şikayet etmiştir. Davanın ABAD'a aktarılmasının ardından ABAD, Rum tarafının (Kıbrıs Cumhuriyeti denmiştir) KKTC ülkesinde fiilen kontrolü elinde bulundurmadığı gerekçesiyle ihraç malları olan patates ve narenciyenin evrak kontrollerinin Rum tarafınca yapılması gerektiğine kanaat getirmiştir. ABAD bu kararını Ortaklık Antlaşması hükümleri gereğince aldığını ifade etmiş ve böylece KKTC'den AB'ye yapılan ihracatın önü ciddi biçimde kesilmiştir. (Reçber, 2013: s. 59-60).

Annan Planı referandumunda Kıbrıs Rumlarının hayır oyuna karşın Kıbrıs Türklerinin evet oyu vermesi KKTC'ye uygulanan izolasyonları bir kez daha gündeme getirdi. Bu konuda en ciddi adım BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan geldi. Annan Güvenlik Konseyi'ne sunduğu 28 Mayıs 2004 tarihli raporunda (S/2004/437) Kıbrıs Türklerinin evet oyu vermesi neticesinde uygulanan izolasyonun ve baskıların devam etmesi için mantıklı bir gerekçe kalmadığını Türk tarafının birleşme için ortaya bir irade koyduğundan bahsetmiştir. Genel Sekreter, Kıbrıs Türklerinin gelişimini engelleyen izolasyonların, kısıtlamaların ve bariyerlerin kaldırılmasını ümit ettiğini vurgulamıştır. (UN Secretery-General Report, 28 May 2004). BM Genel Sekreteri tarafından izolasyonlara ilişkin yapılan bu açıklama KKTC ve Kıbrıs Türkleri açısından son derece önemli bir metin olarak kayıtlara geçmiştir.

KKTC açısından bir diğer önemli gelişme de 26 Nisan 2004 tarihinde AB Komisyonu tarafından alınan *Doğrudan Ticaret Tüzüğü* kararıdır. Söz konusu tüzük, Komisyon tarafından alınan karar ile 7 Temmuz 2004'te AB Konseyi'ne gönderilmiştir. Ancak tüzük, Rum tarafının engellemeleri nedeniyle AB Konseyinde oylamaya sunulamamıştır. Doğrudan Ticaret Tüzüğü yürürlüğe girdiği takdirde KKTC ile AB ülkeleri arasında doğrudan ticaretin yapılmasına zemin hazırlanacaktır. Böylece KKTC ekonomisi ciddi bir kazanım elde edecektir. (Akgün, 2014: s. 302-303).

KKTC açısından bir diğer önemli gelişme 27 Şubat 2006 tarihinde AB'nin almış olduğu *Mali Yardım Tüzüğü* kararıdır. Doğrudan Ticaret Tüzüğünü Mali Yardım Tüzüğünden ayırarak ve sıkı şartlara bağlayarak bu kararı alan AB Dışişleri Bakanları, Kıbrıs Türklerine verilen sözlerin tutulması yönünde ilerleme kaydettiklerini belirttiler. Adanın ekonomik anlamda birleşmesini ve Kıbrıs

Türkleriyle AB arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla 139 milyon avroluk yardım yapılması öngörülmüştür. (AB Dışişleri Bakanları, KKTC'ye Mali Yardım Tüzüğünü Onayladı, http://www.hurriyet.com.tr/ab-disisleri-bakanlari-kktcye-mali-yardim-tuzugunu-onayladi-3996667).

Ancak söz konusu yardım tamamıyla KKTC'nin kontrolüne bırakılmamıştır. Lefkoşa'nın Rum tarafında bir AB ofisinin açılması ve mali yardımın nerelerde kullanılacağına bu ofisin karar vermesi istenmektedir. KKTC'nin bu paranın kullanımında herhangi bir tasarrufu olmayacaktır. Mali yardım projelerinin ihalesine sadece AB'ye kayıtlı şirketler katılabilecek Kıbrıslı Türk şirketlerin bu ihalelere katılması yasaktır. (Mali Yardım Tüzüğünü Bileniniz Var mı?, http://www.ataatun.org/mali-yardim-tuzugunu-bileniniz-var-mi.html). Mali Yardım Tüzüğünde dikkatlerden kaçmayan bir diğer nokta da KKTC'nin tanınmamasına ilişkin gösterilen titizliktir. KKTC'ye yapılan yardımların KKTC yönetimlerini tanımak anlamına gelmediği vurgulanırken tüm kararların esas hedefinin Kıbrıs'ı yeniden birleştirmek ve bu şekilde AB'de yer almasının sağlanması olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu kararda KKTC devleti federal bir devletin federe devletlerinden biri olarak tanımlanmıştır. (Erhürman, 2012: s. 175-176).

AB'nin Kıbrıs'la ilgili olarak çıkardığı tüzüklerden biri de *Yeşil Hat Tüzüğü*'dür. 16 Nisan 2003'te imzalanan ve 1 Mayıs 2004'te yürürlüğe konan Katılım Antlaşması'na ek 10 nolu Protokolde KKTC toprakları için *"Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrol uygulamadığı bölgeleri"* olarak bahsedilmiş ve AB müktesebatının bu bölgede uygulanması askıya alınmıştır. Bu protokol adı geçen bölgede ekonomik gelişmenin sağlanması için önlemler alınabileceğini de belirtmiştir. Bu doğrultuda AB Konseyi, Yeşil Hat Tüzüğü denilen KKTC ile Rum kesimi arasında mal, hizmet ve kişilerin dolaşımına dair kararı 29 Nisan 2004'te ilan etmiştir. (Karluk, 2012: s. 315-316).

Yeşil Hat Tüzüğünde kişilerin dolaşımıyla ilgili olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nce verilen ikamet belgesi, geçerli bir seyahat belgesi ya da Kıbrıs Cumhuriyeti vizesi taşıyan üçüncü ülke vatandaşlarının kuzeyden güneye ve güneyden kuzeye geçişine imkan verilmiştir. AB ya da üçüncü ülke vatandaşı olmaksızın adanın kuzeyinden ya da güneyinden girilecektir şeklinde bir kısıtlama

getirilmemiştir. Bu sayede KKTC limanlarının yasadışı ilan edilmesi AB nazarında anlamını yitirmiştir. (Adaoğlu, 2005: s. 22).

Yeşil Hat Tüzüğünde malların dolaşımıyla ilgili olarak kuzeyden güneye geçişlerde şu şartlar bulunmaktadır: (1) Ürünler tamamen kuzeyde üretilecek, (2) Ekonomik bir değere ulaşabilmek için kuzeyde bu amaç için kurulan tesislerde üretim yapılmış olacak. Tüzük gereği kuzeyden güneye ulaşacak mallara gümrük vergisi ya da başka bir bildirim uygulanamayacaktır. Güneye geçecek mallara ait belgelerin düzenlenmesinde de Kıbrıs Cumhuriyeti'nin izniyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası yetkilendirilmiştir. Güneyden kuzeye geçecek mallarda ise söz konusu malların ihracatının yasaklanması şartı getirilmiştir. (Adaoğlu, 2005: s. 23-25).

Yeşil Hat Tüzüğünde hizmetlerin dolaşımıyla ilgili olarak da katma değer vergisinin yerel sunuculara uygulandığı miktar ve yöntemle uygulanacağı Kıbrıs Cumhuriyeti dışından gelen bir hizmet muamelesi yapılmayacağı belirtilmiştir. (Adaoğlu, 2005: s. 27).

Yeşil Hat Tüzüğünün kabulünün ardından açıklama yapan KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat *"Rum yönetiminin her aşamada onayının istenmesi bizim açımızdan kabul edilebilir bir durum değildir. Beklentimiz, Rum yönetimini bizim adımıza konuşabilir konumdan uzaklaştırmalarıdır"* ifadelerini kullandı. Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş da hayal kırıklığına uğradığını belirtti. (Milliyet, 30.04.2004: s. 21).

24 Nisan referandumunda Kıbrıs Türk tarafının evet oyu vermesinin ardından KKTC'ye uygulanan izolasyonları aşmaya yönelik olumlu ancak yetersiz bazı adımlar atılmıştır. Bu adımlara da bakmakta yarar vardır.

Bu adımların ilki Temmuz 2005'te Azerbaycan'ın başkenti Bakü'den KKTC'ye yapılan direkt uçuştur. Bu uçuş 1974'ten beri Türkiye dışından ilk defa Türk tarafına yapılan doğrudan uçuştur. Azerbaycanlı iş adamı, sanatçı ve gazetecilerin yer aldığı 90 kişiden oluşan misafirler coşkuyla karşılanırken KKTC Devlet Televizyonu (BRT) da bu anları canlı olarak izleyicilerine ulaştırdı. (Milliyet, 28.07.2005: s. 22).

Direkt uçuş konusunda Rum Hükümet Sözcüsü Kipros Hrisotomides *"Hükümetimiz gelişmeleri yakından takip ediyor. Gerekli tüm önlemler alınacak, elimizden geleni yapacağız"* diyerek duruma tepki gösterdi. (Kuzey Kıbrıs'a Doğrudan Uçuş, http://www.dw.com/tr/kuzey-k%C4%B1br%C4%B1sa-do%C4%9Frudan-u%C3%A7u%C5%9F/a-2524266).

Azerbaycan'ın KKTC için attığı bu olumlu adım maalesef daha ileri götürülememiş, devamlılık sağlanamamıştır. Çünkü Rum ve Yunan lobileri Karabağ'ı Azerbaycan'a karşı bir silah olarak kullanmış ve Azerbaycan da uçuşlara devam edememiştir. Yunanistan ve Rum yönetimi Azerbaycan'ı Karabağ'ı tanımak, Karabağ'a doğrudan uçuşlar yapmak ve Karabağ ile ekonomik ilişkiler başlatmak gibi yaptırımlarla tehdit ederek KKTC ile ilişkilerini koparmasını sağlamıştır. (Aktaş ve Tuna, 2013: s. 16).

AB Komisyonu'nun dış ilişkilerden sorumlu üyesi Ferrero Waldner de Azerbaycan'ın KKTC ile olan ilişkilerini kesmezse AB olarak Azerbaycan'la ilişkilerini gözden geçireceklerini ifade ederek izolasyonların devamı bağlamında bir yaklaşım ortaya koymuştur. (Aktaş ve Tuna, 2013: s. 16).

28-30 Haziran 2005 tarihinde Yemen'de yapılan İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) 32. Dışişleri Bakanları Toplantısı'na hazırlık amacıyla Cidde'de yapılan Yüksek Düzeyli Memurlar Toplantısı'nda Kıbrıs konulu bildirgede *"Kıbrıs Türk Devleti"* ifadesi yer almış ve bu karar oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Bu tarihten itibaren KKTC, İKÖ'de Kıbrıs Türk Devleti olarak yer almaktadır. (Aktaş ve Tuna, 2013: s. 23).

Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref Eylül 2006'da KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ı ülkesine davet etti ve Talat'ı "KKTC Cumhurbaşkanı" sıfatı ile ağırladı. Devlet töreniyle karşılanan Talat, Müşerref ile bir saatlik görüşme gerçekleştirdi ve bu görüşmenin ardından Müşerref Kıbrıs Türklerinin izolasyonlara karşı yürüttüğü politikalara destek verdiğini ifade etti. Rum *Filelefteros* gazetesi ise Talat'ın basketboldaki gibi "üç sayı" atmaya çalıştığını belirtti. (Milliyet, 05.09.2006: s. 14)

Bir diğer gelişme ise 2007 yılında KKTC ile Suriye arasında yaşanan feribot seferleri hadisesidir. Gazimağusa ile Lazkiye limanları arasında yapılan feribot

seferleri Türkiye haricinde bir ülke ile deniz bağlantısının kurulmasına aracılık etmiştir. Rum yönetimi ise AB'ye şikayette bulanarak yasadışı göçlere neden olacağı ikazında bulunmuştur. AB Komisyonu da bu durumun BM ya da AB tarafından getirilen ticari ambargoların konusu olmadığını dolayısıyla sorunun Rum kesimi ile Suriye yönetimi arasında halledilmesi gerektiği cevabını vermiştir. (Aktaş ve Tuna, 2013: s. 13).

2011 yılında Libya'yı yöneten Ulusal Geçiş Konseyi'nin Sağlık Bakanı Abdal Rahman Kıssa Lefkoşa'ya giderek Yakın Doğu Üniversitesi Tıp Fakültesi ile protokol imzalamıştır. Fiilen tanıma anlamına gelen bu imza ile Libyalı yaralı ve hastaların bir kısmının KKTC'de tedavi altına alınmasına imkan tanındı. Kıssa, KKTC gezisini resmi ziyaretten ziyade dostluk gezisi olarak nitelendirdi ve birçok alanda işbirliğine gitmeye çalışacaklarını belirtti. (Libya, KKTC'yi Fiilen Tanıdı, http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/10/31/libya-kktcyi-fiilen-tanidi).

KKTC'ye uygulanan izolasyon ülke üzerinde ciddi ekonomik kayıplara ve ülke insanı üzerinde olumsuz psikolojik etkenlere neden olmaktadır. KKTC menşeili ürünler uluslararası pazarlara özellikle AB'ye ulaşmakta ciddi engellerle karşılaşmaktadır. Kıbrıs sorunundaki çözümsüzlük ortamının oluşturduğu belirsizlik hali, kuzey-güney arasında devam eden mülkiyet sorunları, sermayenin KKTC'ye gelmesinin önündeki engeller ve kısıtlamalar halkın refah seviyesine büyük darbe vurmaktadır. KKTC'nin uluslararası arenada hukuken yok sayılması IMF (International Monetary Fund), Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve ulaşımı doğrudan etkileyen Air Transportation Association ile ICAO (International Civil Aviation Organization) gibi kuruluşlara üye olamamasına neden olmaktadır. İzolasyonlardan dolayı KKTC, ekonomik anlamda Türkiye'ye ve Türkiye'den gelen yardımlara bağlı olmak zorunda kalmaktadır. (Okur, 2012: s. 288-289).

KKTC turizm açısından son derece elverişli bir ülke olmasına rağmen izolasyonların getirdiği sıkıntılar turizm sektörünü de etkilemektedir. KKTC'ye doğrudan ulaşım imkanının olmaması, seferlerin Türkiye üzerinden gerçekleştirilmesi maliyetin katlanmasına neden olmaktadır. Bu yüzden turizm gelirleri olması gerekenin çok altında kalmaktadır. (Fisunoğlu, 2012: s. 239).

KKTC'ye uygulanan izolasyonun boyutu rakamlara da yansımaktadır. Örneğin 2004 verileri ile Kıbrıs Türklerinin kişi başı geliri 5000 dolar iken Kıbrıs Rumlarının 15000 dolardır. KKTC'nin ihracatı 46 milyon dolarken Rum kesiminin 1.03 milyar dolardır. 1994 ABAD kararıyla KKTC'nin Avrupa'ya yaptığı meyve sebze ihracının engellenmesi üzerine KKTC'nin ihracatı 1993'te 37 milyon dolarken 2003'te 12.5 milyon pounda düşmüştür. AB ülkelerinin Rum kesimi için önemli bir Pazar payı oluşturduğu bu dönemde 2003 itibariyle 117 milyon pound ihracat geliri Rum kesimi hanesine yazılmıştır. (Embargoed, 2004: s. 7).

Yine 2004 verileri ile Londra'dan uçağa binen bir kişi eğer KKTC'ye varmak isterse önce Türkiye'ye gitmekte ardından da Ercan havalimanına 6 saatte ulaşmakta ve bu seyahat için 270 pound vermek durumundadır. Bu kişi eğer Londra'dan uçağa binip Rum kesimine ulaşmak isterse Londra'dan Rum kesimine direkt uçuş ile 4.5 saatte ve 116 pound ile seyahatini tamamlamaktadır. Benzer şekilde İngiltere'den postaya verilen bir mektup Rum kesimine 3-4 gün gibi kısa bir sürede ulaşabilmektedir. Ancak aynı mektup KKTC'ye postalandığında ise Mersin aracılığıyla ancak 1-2 hafta gibi bir sürede sahibine teslim edilebilmektedir. (Embargoed, 2004: s. 7).

İzolasyonun oluşturduğu büyük uçurum uluslararası kültürel ve sportif organizasyonlarda da kendisini göstermektedir. KKTC vatandaşları hiçbir uluslararası faaliyette (Olimpiyatlar, Eurovision şarkı yarışması, Dünya Kupası vb.) ülkesini temsil edememektedir. Dostluk maçı dahi olsa milli takımların ya da kulüp takımlarının futbol maçları yapması yasaklanmaktadır. Rum kesiminin vatandaşları ise ülkelerini bu tür organizasyonlarda temsil edebilme özgürlüğüne sahip olmakta üstelik bunu "tüm Kıbrıs" adına gerçekleştirmektedirler. (Embargoed, 2004: s. 7).

Eylül 2014 tarihinde Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu ile yaptığı toplantının ardından açıklamalarda bulunan KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu *"Hep vurguladım, yine vurgulayacağım. Haklı olmamıza, barışçı antlaşmadan yana olduğumuzu defalarca göstermemize rağmen, verilen tüm sözler unutularak hala izolasyon ve ambargolar altında tutulmamız haksızlıktır, medeni dünyaya, özellikle Avrupa'ya yakışmamaktadır"* ifadelerini kullanmış ve izolasyonlara olan tepkisini dile getirmiştir. (Hala İzolasyon ve Ambargo Altında Tutulmamız Haksızlık, http://www.haberler.com/basbakan-davutoglu-kktc-de-6490822-haberi/).

3.3.1. Türkiye'nin Yaklaşımı

Her türlü durumda ve şartta KKTC'ye desteğini ortaya koyan Türkiye, izolasyonlar konusunda da KKTC'nin yanında olduğunu belirtmiştir. 24 Nisan referandumunun ardından açıklama yapan Başbakan Erdoğan, Türk tarafının evet oyu karşısında Rum tarafının hayır oyu vermesi neticesinde bundan sonra yapılması gerekenin KKTC'ye uygulanan ambargo ve izolasyonu yeniden değerlendirmek olduğunu ifade etmiştir. (Erdoğan: "Kıbrıs'ta Taşlar Oynadı"-2004-04-25, http://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2004-04-25-4-1-87946632/824581.html).

Türkiye, AB üyeliği yolunda AB-Rum kesimi-Gümrük Birliği üçgeninde yaşadığı sorunlarda da KKTC'nin mevcut izolasyonlarının kaldırılmasını ön şart olarak öne sürmüştür. Türkiye, AB ile imzaladığı protokollere rağmen Rum kesimini tanımadığını adanın kuzeyinde KKTC'nin egemen olduğunu ve KKTC ile ilişkilerini kesmeyeceğini ifade etmiştir. AB, Türkiye'den liman ve havaalanlarını Rum kesimine açmasını istemiş ve bu durumun gerçekleşmemesi halinde Türkiye'nin AB müzakerelerinin büyük ölçüde etkileneceği uyarısında bulunmuştur. Türkiye ise AB'nin bu talebi karşısında Ercan Havaalanı'nın doğrudan uçuşlara açılması, KKTC vatandaşlarının sportif ve kültürel faaliyetlere katılımının önünün açılması, KKTC limanlarının uluslararası dolaşımına izin verilmesi ve kısacası KKTC üzerindeki izolasyon handikabının ortadan kaldırılması isteğinde bulunarak yaklaşımını ortaya koymuştur. (Kasım, 2007: s. 66-68).

Türkiye'nin KKTC'ye uygulanan izolasyona karşı yaklaşımı siyasi destekle kalmamış ekonomik anlamda da önemli adımlar atılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye ile KKTC arasındaki ticaret hacmi 2005-2014 yılları arasında % 60 artarak 1.3 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca Türkiye, KKTC'deki kamu çalışanlarının maaşlarının ödenmesi de dahil hükümet giderlerinin karşılanmasında ciddi katkıları bulunmaktadır. Türkiye'nin 2006-2015 arasında güvenlik yatırım ve kredi teşvikleri gibi kalemlerde KKTC'ye yaptığı yardım 9 milyar lirayı bulmaktadır. Bunun yanında Türkiye'den KKTC'ye yüksek öğretim eğitimi almak amacıyla giden öğrenciler de sosyal ve ekonomik açıdan KKTC için önem arz etmektedir. 2013-2014 akademik yılında KKTC'de eğitim alan 62.726 öğrencinin 34.858'ini Türkiye'den gelenler oluşturmaktadır. (Türkiye'den KKTC'ye 10 Yılda 9 Milyar

Lira, http://www.hurriyet.com.tr/turkiyeden-kktcye-10-yilda-9-milyar-lira-28891001).

Türkiye, Kıbrıs Türklerinin hayatını kolaylaştırmak adına Ekim 2015'te bir adım daha atmıştır. KKTC'nin elli yıllık su ihtiyacını karşılayacak olan *KKTC Su Temini Projesi,* Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı, Başbakan Ahmet Davutoğlu ile KKTC Başbakanı Ömer Kalyoncu'nun da katıldığı bir törenle hizmete açıldı. 80 kilometre uzunluğunda ve denizin 250 metre altında yer alan Türkiye-KKTC su hattı projesi ile yılda 75 milyon metreküp suyun aktarılması ve bunun 37.76 milyonunun içme suyu ve sanayi sektörü için kullanılması 37.24 milyonunun ise sulama amaçlı kullanılması öngörülmektedir. Böylece Türkiye bir kez daha KKTC'ye ve Kıbrıs Türklerine anavatan olarak desteğini ve yardımlarını kesmeyeceğini göstermiştir. ("KKTC Su Temin Projesi" Hizmete Alındı, http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/kktc-su-temin-projesi-aciliyor-962092/).

3.3.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı

Yunanistan'ın KKTC'ye karşı izolasyon ve ambargo uygulanmasını KKTC'nin kuruluşu tarihi olan 1983'ten beri sürekli savunduğu gibi eylemleriyle de bu yaklaşımını ispatlamıştır. Henüz KKTC'nin kurulmasından kısa bir süre geçmişti ki Yunanistan; Rum kesimi ve İngiltere ile BM Güvenlik Konseyi'ne başvurarak KKTC'nin ilanını şikayet etmiş, bağımsızlık ilanının geri çekilmesini ve Kıbrıs'ta Kıbrıs Cumhuriyeti dışında bir oluşumu tanımamaya davet etmiştir. (Bostancı, 2015: s. 344). Yunanistan, İngiltere ve Rum kesiminin bu çabaları neticesinde KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasına engel olan 541 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı alınmıştır. (Sönmezoğlu, 2006: s. 415). Dolayısıyla Yunanistan'ın KKTC'ye uygulanan izolasyonlar konusunda tavrı son derece katı ve nettir.

Yunanistan'a göre Kıbrıs'ın kuzeyi, Türkiye'nin 1974'te "işgal ettiği" topraklardan oluşmaktadır. Yunanistan, Kuzey Kıbrıs'a böyle bakmaktadır. Ayrıca Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs'taki müdahalesi dolayısıyla iki ülke arasındaki ilişkilerinin ciddi anlamda etkilendiğini savunmaktadır. (Issues of Greek - Turkish Relations, http://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/).

Yunanistan'ın KKTC yaklaşımı eylem aşamasına da geçmiş durumdadır. 2005 yılında KKTC ile Azerbaycan arasında direkt uçuş yapılmasının ardından Yunanistan'da faaliyet gösteren *Intrakom* adlı telekomünikasyon şirketi Ermenistan'da ve Dağlık Karabağ'da hizmet veren *Vivacell* adlı Ermeni mobil iletişim markasıyla işbirliği yapmaya karar verdi. İmzaların atıldığını Ermeni haber kaynakları bildirirken Intrakom'un Vivacell'in gelişmesi için 22.8 milyon avroluk yardım yapacağı belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu şirket Ermenistan ve Dağlık Karabağ'da mobil iletişim sektöründe etkin olmak amacıyla Ermenistan'ın başkenti Erivan'da ve Dağlık Karabağ'da ofis açmayı da planlamaktadır. (Yunanistan'dan Azerbaycan'a Misilleme, http://www.gazetevatan.com/yunanistan-dan-azerbaycan-a-misilleme-57363-gundem/).

Konuyla ilgili açıklama yapan Hellenic Araştırma ve Danışma Merkezi'nin Başkanı Afos Teodorakis, Azerbaycan'ın KKTC ile ilişkilerini geliştirmesinin KKTC'yi tanıma anlamına geldiğini vurgularken *"Yunanistan'ın siyasi ve iş çevreleri, Ankara ve Bakü'ye Kıbrıs'ın bölünmez olduğunu ve Ada'yı sadece Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temsil ettiğini bildirdi. Ancak yapılan uyarılar dikkate alınmadı. Bu durumda Intrakom'un Ermenistan ile birlikte Dağlık Karabağ'ın da iletişim pazarında yer alması garip görülmemelidir"* ifadelerini kullandı. (Yunanistan'dan Azerbaycan'a Misilleme, http://www.gazetevatan.com/yunanistan-dan-azerbaycan-a-misilleme-57363-gundem/). Görüldüğü gibi Yunanistan, Azerbaycan-KKTC arasında yapılan doğrudan uçuştan son derece rahatsız olmuş ve Azerbaycan'ın zayıf karnı olan Karabağ meselesi üzerinden Kıbrıs siyasetini şekillendirmiştir.

Bunun yanında Yunanistan, ülkesine giriş çıkış yapan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına KKTC engeli getirmiştir. Buna göre daha önce pasaportunda KKTC mührü yer alan kişilerin Yunanistan'a girişi Yunan makamlarınca yasaklanmıştır. (Yunanistan'a Seyahat Edecek Türk Vatandaşlarının Dikkatine, http://www.mfa.gov.tr/yunanistan-seyahat-edecek-turk-vatandaslarinin-dikkatine.tr.mfa). Böylece Yunanistan'a ziyarette bulunmak isteyen herhangi bir Türkiye vatandaşı KKTC'ye gitmekten vazgeçmek zorunda kalmaktadır. Diğer yandan KKTC'ye gitmek isteyen birisinin vereceği ödün ise Yunanistan'ı görememek olmaktadır. Bu engeli aşmak için KKTC'ye pasaport yerine nüfus cüzdanıyla gitmek gerekmektedir.

Örneğin 2009 yılında bir konferansa katılmak için Almanya'dan Yunanistan'ın Midilli adasına hareket eden muhabir Fulya Canşen sınır kapısından içeri girememiştir. Yasak nedeni ise pasaportundaki KKTC damgasıdır. Pasaportunda Almanya'da süresiz oturma izni olmasına rağmen girişine izin verilmeyen Canşen'e yasak olarak kabul edilen bir gümrük kapısından giriş yaptığı gerekçesiyle Midilli'ye ulaşması engellenmiş ve geri dönmüştür. (KKTC Damgası Yunanistan'a Girmeye Engel, http://www.ntv.com.tr/dunya/kktc-damgasi-yunanistana-girmeye-engel,6MeerQfE4UGcCYh_yDomkw).

3.4. Diplomatik Görüşmeler

24 Nisan 2004 referandumunun ardından KKTC'de 2005 yılında cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirildi. Mevcut Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş tekrardan aday olmak istemedi. Seçimin sonunda ise CTP Genel Başkanı Mehmet Ali Talat ilk turda salt çoğunluğu sağlayarak KKTC'nin yeni Cumhurbaşkanı oldu. Ancak seçime katılım oranı ciddi anlamda düşüktü. 1976'dan bu yana yapılan seçimler içerisinde % 69.58 ile en az katılımın olduğu 2005 seçimleri bu yönüyle dikkatlerden kaçmadı. (Tarihin En Düşük Katılımlı Seçiminde Talat Cumhurbaşkanı Seçildi, http://www.habervitrini.com/gundem/tarihin-en-dusuk-katilimli-seciminde-talat-cumhurbaskani-secildi-155313).

KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile Rum kesimi Cumhurbaşkanı Papadopulos, Temmuz 2006'da Kofi Annan'ın siyasi işlerden sorumlu yardımcısı İbrahim Gambari ile Kıbrıs'ta ara bölgede iki yılın ardından bir araya geldi. Görüşme sonunda yazılı bir mutabakata varıldı. Buna göre askersizleştirme, Maraş, Türkiyeli nüfus, kuzeydeki Rum malları gibi konular komitelerde ele alınacaktı. Kıbrıs sorununa çözüm bulmak amacıyla görüşmelerin kısa vadede ele alınmasına karar verildi. Gambari, *Güven Artırıcı Önlemler*'in uygulamaya konması için iki liderin de olumlu bir yaklaşım içinde olduğunu ifade etti. (Milliyet, 09.07.2006: s. 14).

2008 yılının başlarında Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi Kıbrıs görüşmelerinin de seyrini değiştirdi. Kosova'nın aleyhinde BM Güvenlik Konseyi kararları olmasına rağmen kimi devletlerce tanınması Rum tarafını endişelendirdi. Rumlar, KKTC için alınan 541 ve 550 sayılı kararların da benzer bir uygulamaya

tabi tutularak KKTC'nin uluslararası arenada tanınması noktasında ciddi bir telaşa kapıldı. Bu yüzden Kıbrıs Türkleri ile görüşmeleri başlatarak Kosova'nın emsal olmasının önüne geçmek istediler. (Köylü, 2009: s. 40).

2008 yılında Rum kesiminde cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirildi. Seçimleri ikinci turda AKEL'in (Emekçi Halkın İlerici Partisi) Genel Sekreteri Dimitri Hristofyas kazandı. Hristofyas'ın seçilmesi adada çözüme ulaşma adına olumlu bir rüzgar estirdi. (Köylü, 2009: s. 40).

Hristofyas'a göre Papadopulos, Kıbrıs Türklerine karşı son derece katı ve taviz vermez bir görüntü çiziyordu. Ayrıca Kıbrıs sorunundaki durgunluktan ve çözümsüzlükten de şikayetçiydi. Hristofyas seçim sonuçlarını Rum toplumunun verdiği bir işaret olarak görüyordu. Bu işaret adanın bölünmesine son vermek amacıyla görüşmelerin bir kez daha başlamasını isteyen Rum toplumunun yaklaşımıydı. (Morelli, 2017: s. 3-4).

Talat ve Hristofyas Mart 2008'de bir araya geldi ve 21 Mart Mutabakatına imza attı. Buna göre çalışma grupları ve teknik komitelerin kurulması kararlaştırılırken tam teşekküllü görüşmelere başlanmasına da onay verilmiştir. Bu görüşmenin ardından 3 Nisan 2008'de Lefkoşa'da yaya geçişini sağlayan Lokmacı kapısının açılması önemli bir gelişme olarak yer almıştır. (2008 Müzakere Süreci, http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/kibris-muzakereleri/2008-muzakere-sureci/).

Talat, müzakerelerin Annan Planı temelinde devam etmesi gerektiğini savunurken Hristofyas bu planı Rum toplumunun reddettiğini hatırlattı ve görüşmelerde Annan Planı'na atıf yapılmasından kaçındı. Müzakerelerde 2009 yılı geldiğinde kuzeyde Talat'a güneyde ise Hristofyas'a karşı sabırsızlık ve hayal kırıklığı duyguları hissedilmeye başlanmıştı. (Morelli, 2017: s. 4).

İki lider ordusuz yeni yapılanma, Türkçe ve Rumcanın resmi dil olması, devlet başkanını ve yardımcısını senatonun seçmesi, Dışişleri-Avrupa ile Maliye-İçişleri Bakanlıklarının farklı toplumlardan gelen kişilerce yürütülmesi konusunda anlaştı. Ancak egemenlik, mülkiyet, Türkiye'den gelen göçmenler ve Rumların "tek egemenlik" söylemi konularında anlaşmaya varılamadı. (Köylü, 2009: s. 42).

2009 yılının sona ermesiyle adanın iki tarafında da bakış açıları değişmeye başladı. 2010 yılında KKTC'de cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacak olması, Talat'ın bu seçimleri kaybedeceğine olan kanı iki tarafın da müzakerelerde ciddi bir adım atmasını engellerken müzakerelerden bir sonuç elde edileceğine dair umutların da şimdilik sönmesine neden oldu. (Morelli, 2017: s. 4).

Talat ve Hristofyas arasında gerçekleştirilen son görüşme 30 Mart 2010'da yapıldı. Bu görüşme neticesinde yönetim, yetki paylaşımı, AB meseleleri ve ekonomi alanında ilerleme kaydedildiği açıklandı. Ancak bunun ötesinde bir gelişme yaşanmadı ve Kıbrıs görüşmelerinde Mehmet Ali Talat dönemi kapanmış oldu. (Morelli, 2017: s. 5). 2003 milletvekilliği ve 2005 cumhurbaşkanlığı seçimleri döneminde *"Ben Kıbrıs sorununu üç ayda çözerim"* diyen Talat, başbakanlık daha sonra cumhurbaşkanlığı görevlerini yürüttüğü bu uzun zaman diliminde Kıbrıs sorununa bir çözüm getiremeden görevini tamamlamış oldu. (Mütercimler, 2010: s. 3).

Nisan 2010 tarihinde KKTC'de cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirildi ve ilk turda Başbakan ve UBP'nin adayı Derviş Eroğlu % 50.38 oy alarak KKTC'nin üçüncü cumhurbaşkanı oldu. Eroğlu, Dimitri Hristofyas'la adaya çözüm getirebileceğine inandığını belirtti. *"Eroğlu uzlaşmazdır, Eroğlu gelirse görüşmeler kopar"* şeklindeki açıklamalara önem verilmemesini isteyen Eroğlu, görüşme masasını bırakıp giden taraf olmayacaklarını ifade etti. (Derviş Eroğlu KKTC'nin Yeni Cumhurbaşkanı, http://www.cnnturk.com/2010/dunya/04/18/dervis.eroglu.kktcnin.yeni.cumhurbaskani/572372.0/index.html).

Kıbrıs'ta *"iki devletli"* çözüme sıcak bakan Eroğlu, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a eski cumhurbaşkanı Talat'ın bıraktığı yerden müzakerelere devam edeceğini bildiren bir mektup gönderdi. Bunun üzerine görüşmeler başladı ve 2010 ile 2012 yılları arasında Eroğlu ile Hristofyas 76 kez bir araya geldi. Hatta Ban Ki-moon iki lideri ABD'de Greentree adasında bir araya getirerek *"yoğunlaştırılmış görüşmeler"* aracılığıyla uzlaştırmak istemiş ancak tüm bu girişimlerden bir sonuç elde edilememiştir. Bunun üzerine bir de Rum kesiminde cumhurbaşkanlığı seçimleri süreci başlayınca müzakereler sekteye uğramıştır. (Hristofyas İle Eroğlu 2 Yılda 76 Kez Görüştü, http://www.milliyet.com.tr/hristofyas-ile-eroglu-2-yilda-76/dunya/detay/2052464/default.htm).

Bunların yanında iki gelişme daha toplumlar arası görüşmelere darbe vurmuştur. İlki, Rumların AB Dönem Başkanlığı görevini 6 aylığına devralacak olmalarıdır. Cumhurbaşkanı Eroğlu bu süre zarfında Rum mevkidaşı ile bir araya gelmeyeceğini belirtmiştir. İkincisi ise Rum kesiminde etkili olan ekonomik kriz ve Rum yetkililerin önceliğini ekonomik şartlara vermiş olmasıdır. (Morelli, 2017: s. 8).

Şubat 2013'te Rum kesiminde cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirilmiş ve ikinci turda, iktidardaki AKEL'in adayı Stavros Malas'ı % 57.48 oy oranı ile geride bırakan Nicos Anastasiades, Rumların yeni cumhurbaşkanı seçilmiştir. Annan Planı'na evet demesiyle tanınan Anastasiades, önceliğini ekonomik krize verirken Kıbrıs'la ilgili olarak da Rum ve Türk toplumlarının bir arada yaşayacağına inandığını belirtmiştir. Adaya çözüm getirmek için AB'nin dışında Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan Rusya, Çin ve Fransa'nın da sürece katılmasına vurgu yapan Anastasiades, Rumların Annan Planı'na hayır demesinin de göz ardı edilmemesini istemiştir. (Rumlara "Evet"çi Başkan, http://www.ntv.com.tr/dunya/rumlara-evetci-baskan,LCneB8xnakiHIiQw2b0zKQ).

Anastasiades ve Eroğlu 11 Şubat 2014 tarihinde bir araya geldi ve önemli noktalara değinen bir metin üzerinde anlaşmaya vardı. Buna göre: (1) Taraflar Kıbrıs'taki mevcut durumdan memnun olmadıklarını, varılacak çözümün en çok Türkleri ve Rumları memnun edeceği ve birleşik Kıbrıs'ın her türlü haklarının AB içerisinde garanti altına alınacağı ifade edildi, (2) Toplum liderleri görüşmelerin devamlılığına ilişkin kararlılıklarını ortaya koyarken çözülmemiş meseleleri ele aldıktan sonra ayrı ve aynı anda olmak üzere referanduma gitmeyi kabul etmişlerdir, (3) Siyasi eşitliğin sağlandığı, iki bölgeli, iki toplumlu bir çözüm hedeflenirken BM ve AB üyesi olacak olan birleşik Kıbrıs tek egemenliğe sahip olacaktır. Tek egemenlik Türkler ve Rumlar arasında eşit şekilde paylaşılacaktır. Tek Kıbrıs vatandaşlığı olacak ve bunun yanında vatandaşlar Kıbrıs Türk kurucu ya da Kıbrıs Rum kurucu devletinden birinin de vatandaşlığına tabi olacaktır, (4) Birleşik Kıbrıs'ın tamamının ya da belli bir bölümünün herhangi bir ülkeyle birleşmesi ya da federasyondan ayrılma gibi tek taraflı işlemler de yasaklanmıştır, (5) Görüşmelerde eğer herhangi bir konuda uzlaşmazlık varsa hiçbir konuda anlaşma sağlanamamış olduğu kabul edilecektir, (6) Atanan temsilciler herhangi bir konuyu her zaman tartışmaya yetkilidir ve iki toplum lideri ihtiyaç duyulduğunda sıklıkla bir araya

gelecektir. Sadece toplum liderlerince varılacak özgürce bir antlaşma ayrı ve aynı zamanda referanduma götürülebilecektir. Hakemlik aşaması sürecin dışında tutulmaktadır, (7) Taraflar görüşmelerde başarıya ulaşmak için çaba gösterecek kamuoyu önünde süreci olumsuz etkileyecek beyanatlardan kaçınacaktır. (11 February 2014 Joint Declaration On Cyprus, http://www.uncyprustalks.org/11-february-2014-joint-declaration-on-cyprus/).

Bu gelişmenin üzerine Eroğlu ve Anastasiades yedi kez bir araya gelerek temaslarda bulundu. Hatta iki lider sonuca varma adına önemli bir safhaya girdiklerini açıklamışlardı. Ancak Barbaros Hayrettin Paşa gemisinin sismik araştırmalarda bulunmak amacıyla Kıbrıs açıklarına doğru yola çıkması görüşmelerin sonuçsuz kalmasına neden oldu. BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs özel temsilcisi Espen Barth Eide seçimlerin ardından toplumlar arası görüşmelere devam edileceğini belirtti. (Cengiz, 2015: s. 5).

Nisan 2015 tarihinde KKTC'de cumhurbaşkanlığı seçimleri gerçekleştirildi. İkinci tura kalan seçimde mevcut cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu % 40'da kaldı ve % 60 oy alan Mustafa Akıncı KKTC'nin yeni cumhurbaşkanı seçildi. Akıncı *"Değişim ve Kıbrıs sorununda çözüm"* sloganlarıyla başarıya ulaşırken çözüme insan hakları temelinden bakmayı uygun bulmaktadır. Bunun yanında Akıncı, Türkiye-KKTC ilişkilerini anavatan-yavru vatan ekseninden çıkarılarak iki kardeş ülke şeklinde ele alınmasını savunmaktadır. (KKTC'de Yeni Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı Oldu, http://www.hurriyet.com.tr/kktcde-yeni-cumhurbaskani-mustafa-akinci-oldu-28839813).

Akıncı'nın seçilmesinin ardından 15 Mayıs 2015'te görüşmeler başladı. Kapsamlı bir şekilde müzakerelere başlayan taraflar AB'den de takdir topladı. AB Komisyonu Başkan Yardımcısı ve Güvenlik ve Dış Politika Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini, yapılan görüşmelerden duyduğu memnuniyeti dile getirdi. 28 Mayıs'ta yapılan görüşmede radyo frekanslarından kaynaklanan karışıklığın giderilmesi, cinsiyet eşitliği komitesinin kurulması, elektrik şebeke ağlarının birleştirilmesi, cep telefonu şebekelerinin daha nitelikli hale getirilmesi gibi konularda uzlaşmaya varıldı. (Cengiz, 2015: s. 5-6).

Bir diğer önemli gelişme de sınır kapılarında yaşandı. İki taraf arasında yapılan geçişlerde vize kağıdı ve mühür uygulaması kaldırıldı. Böylece Güney Kıbrıs'tan KKTC'ye KKTC'den de Güney Kıbrıs'a geçişlerde kimlik gösterip kayıt yaptırmak yeterli olacak. Kıbrıs Türk Turizm ve Seyahat Acentaları Birliği Başkanı Orhan Tolun, yeni uygulamanın sınır kapılarına rahatlama getireceğini ve toplumlar arası görüşmelerde önemli bir psikolojik etken olacağını belirtti. (Kıbrıs Sınır Kapılarında Vize Uygulaması Kalkıyor, http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/15/kibris-sinir-kapilarinda-vize-uygulamasi-kalkiyor).

25 Haziran 2015'te Akıncı ve Anastasiades soyadlarından yola çıkarak "A. A." isimli bir ortak metinde uzlaşmaya vardıkları ve karşı oldukları noktaları kayıt altına aldılar. Akıncı'nın sözcüsü Barış Burcu bu metni şöyle ifade etti: 6 temel başlık altında yürütülen görüşmelerde Türk tarafının yaklaşımı kırmızı, Rum tarafının yaklaşımı ise mavi renkle, uzlaşmaya varılan konular ise siyah renkle yazıldı. Taraflar mavi ve kırmızı yazılan konuları siyah hale getirerek süreci tamamlayacaklardır. (Kıbrıs'a "A.A." Adlı Çözüm Belgesi, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-a-a-a-adli-cozum-belgesi-29373016).

29 Haziran 2015'te yapılan görüşmede ise daha önce çözüme ulaşmayan mülkiyet, yönetim, toprak paylaşımı gibi başlıklar ele alındı ve toplantı beş saat sürdü. Liderler görüşmeler yaparken sıfırdan bir uzlaşma zemini aramak yerine daha önce Eroğlu ve Anastasiades arasında yapılan 11 Şubat 2014 tarihli metin esas alınarak çalışmalarını yürütmüş böylece geçmişte atılan adımlar da göz ardı edilmemiştir. (Cengiz, 2015: s. 6).

KKTC Cumhurbaşkanı Akıncı, Barış Harekatının yıldönümü olan 20 Temmuz 2015 tarihinde yabancı basına görüşmelerle ilgili beyanatlarda bulunmuştur. Buna göre: (1) Kurulacak yeni devletin isminin *Birleşik Federal Kıbrıs Cumhuriyeti* olması düşünülmektedir, (2) Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum kurucu devletlerinden oluşacak federasyonda her devletin kendi içinde ayrı bir vatandaşlık statüsü olacaktır, (3) İki parlamento kurulacaktır (Alt ve üst olmak üzere), (4) Türk ve Rum vatandaşlar istedikleri yerde oturabilecektir, (5) Rum kurucu devletinde ikamet eden Türkler ile Türk kurucu devletinde ikamet eden Rumlar yerel ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy hakkına sahip olacaklar ve seçilebilecekler ancak federal parlamento için bu hak geçerli olmayacak, (6) Federal polis için % 50- % 50

ya da % 40- % 60 oranının esas alınması düşünülmektedir, (7) Türkiye'den gelen askerlerin adadan ayrılmasına ilişkin görüşmeler devam etmektedir, (8) Toplumlar arası görüşmeleri etkilememek için Doğu Akdeniz'de arama tarama faaliyetlerine ara verilmiştir, (9) Kıbrıslıların güneyde yer alan Hala Sultan Camisi'nde ve kuzeyde yer alan St. Barnabas Kilisesi'nde özgürce ibadetlerini yerine getirebilmeleri için AB Yeşil Hat Tüzüğü'nün kuvvetlendirilmesinin talep edilmesi gibi başlıklar müzakerelerde yer almaktadır. (Yıldırım, 2015: s. 5-6).

2015 yılı geride bırakılırken toplumlar arası görüşmelerde ekonomi, AB ve yetki paylaşımı konularında ciddi bir ilerleme mevcut. Ancak dönüşümlü başkanlık noktasında taraflar anlaşabilmiş değil. Görüşmelerin kilit noktalarından biri mülkiyettir. Kıbrıs Türk tarafı mevcut kullanıcılara saygı gösterilerek takas ve tazminat yoluyla sorunu çözmeyi umuyor. Kıbrıs Rum tarafı ise mülklerin ilk sahiplerinin öncelikli hakkının olduğunu savunuyor. (Şahin, 2015: s. 5).

Görüşmelerde önemli bir yer tutan güvenlik başlığında da henüz uzlaşma sağlanabilmiş değil. Kıbrıs Rumları 1960'ta getirilen garantörlük statüsünün kaldırılmasını talep ederken Kıbrıs Türkleri 1960'dan sonra yaşanan kanlı olayların hala zihinlerden silinmediğini bu yüzden hiç değilse Türkiye, AB üyesi olana dek garanti sisteminin devamlılığından yanadır. Türkiye'den gelen göçmenler konusunda ise uzlaşma sağlanmıştır. Annan Planı'nda KKTC'den Türkiye'ye 45 bin kişinin döneceği öngörülürken yeni dönemde tüm göçmenlerin adada kalmasına karar verilmiştir. (Şahin, 2015: s. 6).

3.4.1. Türkiye'nin Yaklaşımı

2002 yılında AK Parti hükümetinin iktidara gelmesinin ardından Annan Planı'na destek veren Türkiye, Rum tarafının hayır oyu vermesi ile Kıbrıs'ı bir nebze gündeminden düşürmüştür. Ancak Türkiye adada iki taraf arasında atılacak adımlara da her zaman destek vermiş çözüm için olumlu bir bakış açısına sahip olmuştur. Bunun yanında Türkiye, KKTC üzerindeki izolasyonların kaldırılması için de Rumlara teklifler götürmüştür. Çünkü Türkiye, Kıbrıs sorunun bir an önce çözümlenmesinden yanadır. Özellikle AB üyelik sürecinde müzakerelerin Kıbrıs başlığı yüzünden tıkanması Türkiye'yi siyasi açıdan zora sokmaktadır. Diğer yandan

Türk işadamlarının Rum kesimi ile ticari faaliyetlere girişememesi ve Türkiye'den KKTC'ye yapılan yardımlar da mali anlamda olumsuzluklara neden olmaktadır. (Ekinci ve Şenay, 2014: s. 20-21).

2006 yılının Ocak ayında Kıbrıs gelişmelerini değerlendiren Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül, mevcut durumun öncelikle adadaki iki toplumun ardından AB de dahil olmak üzere sorunun tüm taraflarının zararına olduğunu belirtti. 2004 yılında BM Genel Sekreteri'nin çabaları ile çözüme çok yaklaşıldığını ve çözüme ulaşmak adına inancını koruduğunu ifade etti. Gül ayrıca karşılıklı ve birbirini tamamlayan önlemlerin alınması halinde BM görüşme sürecinin yeniden başlatılabileceğini aktardı. (Türkiye'nin Kıbrıs'ta Çözüm İçin 10 Maddelik Eylem Planı, http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-kibrista-cozum-icin-10-maddelik-eylem-plani-3837883).

Kıbrıs Barış Harekatının yıldönümü kutlamaları için 2008 yılında KKTC'ye bir ziyarette bulunan Başbakan Erdoğan burada Kıbrıs sorunu ile ilgili açıklamalarda bulundu. Erdoğan, Barış Harekatıyla Türkiye'nin Kıbrıs Türkü'nü ilelebet koruma azmini bir kez daha dünyaya ilan ettiğini belirttikten sonra toplumlar arası görüşmelerle ilgili Türkiye'nin görüşünü ifade etti. Kapsamlı bir çözüm için adadaki gerçeklerin göz ardı edilmemesi gerektiği, Kıbrıs Türkü'nün eşit ortaklıktan vazgeçmeyeceğini ve azınlık olarak yaşamayı kabul etmeyeceğini belirten Başbakan, kurulacak yeni devlette iki kesimliliğin, siyasi eşitliğin ve Türkiye'nin garantörlüğünün mutlaka yer alması gerektiğini kaydetti. Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum liderlerinin bir araya gelerek çözüm adına görüşmeler yapmasına sıcak baktığını belirten Erdoğan, KKTC'ye uygulanan izolasyonlardan da şikayetçi oldu. Rum tarafının yanlış politikalarının bedelini Kıbrıs Türklerinin ödemesini ciddi bir haksızlık olarak nitelendirdi. (Başbakan Erdoğan'dan Kıbrıs Mesajı, http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-kibris-mesaji-9476887).

2014 yılında cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından ilk yurt dışı ziyaretini KKTC'ye gerçekleştiren Erdoğan, KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ile ortak basın toplantı gerçekleştirdi ve şu ifadeleri kullandı:

> *"Tribünde seyirci değiliz. Adı üstünde garantör ülkeyiz. KKTC'deki gelişmelerle ilgili elimiz Kıbrıs'ın üzerinde. Her zaman söyleyecek sözümüz*

var ve olacak. İki devletli bir çözüm kabul edilmediği sürece sıcak bakmamız mümkün değil. Federal bir yapıyı buna binaen kabul etmek mümkündür. Aksi takdirde mümkün değil. Siyasi eşitlik çok önemli. 'Siz arkadan gelin biz önden gidelim' anlayışını asla kabul etmeyiz. Bundan sonra da kararlı bir şekilde tavrımızı sürdüreceğiz". (Erdoğan'dan Kıbrıs İçin "Sabır" Uyarısı, http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogandan-kibris-icin-sabir-uyarisi).

Böylece Erdoğan bir kez daha Türkiye'nin garantörlük sistemini ve iki kesimli, siyasi eşitliğe dayalı bir çözümü desteklediklerini ortaya koymuştur.

Mayıs 2015'te Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı ile ortak basın toplantısı düzenleyen Erdoğan, milli dava olan Kıbrıs'ta Türklerin haklarının korunduğu adil ve kalıcı bir çözüm için sayın Akıncı ile önemli bir mesafe kat edeceğine inandığını belirtti. 11 Şubat 2014 tarihli ortak metin ile çözüme ulaşılmasını arzu ettiğini bildiren Erdoğan, 2015 yılının çözüm yılı olabileceğini söylemiştir. Garantör ülke olarak barış çabalarına destek verdiklerini bu noktada Yunanistan'ın da bu sürece katkı vermesi gerektiğini bunun için de Yunanistan'ı teşvik edeceklerini sözlerine ekledi. Kıbrıs'ta bir çözüme ancak BM masasında ulaşılabileceğini söyleyen Erdoğan bunun dışındaki çabaların beyhude bir uğraş olduğunu da hatırlattı. (Recep Tayyip Erdoğan: 2015 Yılının Kıbrıs'ta Çözüm Yılı Olabileceğine İnanıyoruz, http://www.hurriyet.com.tr/recep-tayyip-erdogan-2015-yilinin-kibrista-cozum-yili-olabilecegine-inaniyoruz-28936181).

3.4.2. Yunanistan'ın Yaklaşımı

2000'li yılların başında Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler düzelme eğilimi göstermiş ancak yine de Ege ve Kıbrıs gibi başlıklarda istenilen seviyeye gelinememiştir. Yunanistan, Kıbrıs için yapılan çözüm görüşmelerinde en başından beri Rum kesimini adanın tek meşru devleti olarak tanımlamış ve her halükarda Rum kesiminin yanında yer almıştır. 24 Nisan referandumunun ardından görev alan Yunan devlet adamlarından Cumhurbaşkanı Karolos Papulyas, Başbakan Antonis Samaras, Dışişleri Bakanı Evangelos Venizelos adada *"Türkiye'nin haksız işgalinin sona erdirilmesi"* için federal çözümü desteklediklerini belirtmişlerdir. Meydana

getirilecek yeni yapıda kararların referandumla alınması, devletin tek temsiliyete sahip olması ve tek vatandaşlık statüsünün olması gibi noktalara değinen Yunanistan, nüfus bakımından Rumların çoğunlukta olduğu için yönetimde de esas ağırlığın Rumlarda olmasını desteklemektedir. (Ekinci ve Şenay, 2014: s. 22).

Yunanistan; adil, dengeli ve uygulanabilir bir çözüme destek verdiğini ifade ederek uzlaşmaya varılan çözümde "Türk işgali" nedeniyle kaybolan uluslararası meşruiyetin yeniden tesis edilmesini ve yeni devletin BM ve AB üyesi olmasını öngörmektedir. Yunanistan'a göre adadaki Türkiye askerlerinin tümüyle geri çekilmesi ve 1960'ta getirilen garanti sisteminin sona erdirilmesi, uygulanabilir ve kapsamlı bir çözümün temel şartıdır. Yunanistan, KKTC'nin 541 ve 550 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla kınandığını ve yasa dışı ilan edildiğini beyan ederek söz konusu kararlara uyulması gerektiğine dikkat çekmektedir. (The Cyprus Issue, http://www.mfa.gr/en/the-cyprus-issue/).

13 Kasım 2004 tarihinde Rum kesimini ziyaret eden Başbakan Karamanlis, Rum meclisinde açıklamalarda bulundu. Kıbrıs'ın yeniden bir araya getirilmesinin öncelikleri arasında birinci sırada yer aldığını ve görüşmelerin BM gözetiminde yapılmasını ifade eden Karamanlis, Annan Planı çerçevesinde iki toplumlu federasyon temelinde yapılan çözüm arayışlarına bağlı kaldıklarını aktardı. Karamanlis bunun yanı sıra Türkiye'nin AB üyelik sürecinin de Rumlara olan yaklaşımıyla doğrudan bağlantılı olduğunu açıkladı. (Karamanlis: Türkiye'nin AB Süreci Kıbrıs'a Bağlı, http://www.hurriyet.com.tr/karamanlis-turkiyenin-ab-sureci-kibrisa-bagli-272903).

Nisan 2009'da Rum kesimine bir ziyaret daha gerçekleştiren Karamanlis, temaslarının ardından Cumhurbaşkanı Hristofyas'la ortak basın toplantısı düzenledi. Karamanlis, yürürlükte olan garanti sisteminin AB ilkelerine aykırı olduğunu dolayısıyla ada için en etkin garantörün AB olmasını gerektiğini kaydetti. Karamanlis görüşmelerle ilgili olarak da *"Ortaya çıkacak anlaşma, üçüncü tarafların müdahaleleri ve suni takvimler olmaksızın, iki toplumun mührünü taşımalıdır"* ifadelerini kullandı. (Karamanlis: Kıbrıs İçin Tek Garantör AB, http://www.ntv.com.tr/dunya/karamanlis-kibris-icin-tek-garantor-ab,s_cDsnr1xEqEdAO9WMhEXA).

Yine bu ziyaret sırasında Karamanlis, Kıbrıs sorununun öncelikleri arasında yer aldığını ve Rum lider Hristofyas'ın çabalarına destek olacaklarını belirtti. Başbakan, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk liderliğinin iki ayrı devlet ve iki ayrı halk şeklinde yaptığı BM kararlarına da ters düşen bu açıklamalarını kabul edilemez olarak niteledi. Diğer yandan Karamanlis, iki toplumun AB ilkeleri ile BM kararları ışığında ortak bir çözüme ulaşana kadar görüşmeleri devam ettirmesi gerektiğini belirtti. (Karamanlis Rum Meclisi'nde Konuştu, http://www.hurriyet.com.tr/karamanlis -rum-meclisinde-konustu-11501355).

Ekim 2009 tarihinde Rum kesimine yine Yunanistan Başbakanı bir ziyaret gerçekleştiriyordu. Ancak bu sefer söz konusu isim Karamanlis değil Yorgo Papandreu'ydu. Papandreu, Yunanistan'ın dış politikasının temel amacının "işgalin kötü sonuçlarını" ortadan kaldırmak olduğunu dolayısıyla "işgal ve istilayı" unutmadıkları gibi kimseye de unutturmadıklarını belirtti. Türkiye ile toplumlar arası görüşmeler konusunda temasta bulunacaklarını aktaran Papandreu, bu temasın Türkiye'nin; Cumhurbaşkanı Talat'ı cesaretlendirmesini ve Talat'a izin vermesini sağlamak yönünde olacağını ifade etti. Diğer yandan Papandreu, adanın birleşmesinin tek çözüm olacağını taksimi ise asla kabul etmeyeceklerini söyledi. (Papandreu Kıbrıs'ta Çözüm İçin Seyirci Kalmayacak, http://www.hurriyet.com.tr/papandreu-kibrista-cozum-icin-seyirci-kalmayacak-12733817).

Şubat 2014'te Rum lider Nikos Anastasiades'i Atina'da ağırlayan Başbakan Antonis Samaras görüşmelerinin tamamlanmasının ardından açıklamalarda bulundu. Samaras, *"Amacımız Türk işgalinin sona ermesi ve Kıbrıs sorununa AB üyesi olarak tek vatandaşlık, kişilik ve egemenlik temelinde bir çözüm bulunmasıdır"* ifadelerini kullandı. Samaras ayrıca ulaşılacak bir çözümün referandumlara götürülerek hayata geçirileceğini ve Yunanistan olarak çözüm çabalarını desteklediklerini belirtti. (Samaras: Amacımız Türk İşgalin Sona Ermesi Ve Kıbrıs Sorununa Bir Çözüm Bulunması, http://www.cna.org.cy/webnews-tr.aspx?a=843f33dab53e491c9915d57ef348fa45).

Kıbrıs Rum gazeteleri Eylül 2014 tarihinde bir iddia ortaya attı. *Filelefttheros, Simerini* ve *Politis* gazetelerine göre Galler'deki NATO toplantısında Samaras ve Erdoğan 50 dakikalık bir görüşme yaptı. Bu görüşmede iki liderin Kıbrıs konusuyla ilgili anlaşmazlık yaşadığı belirtildi. Samaras, Kıbrıs'la ilgili olarak Rum kesiminin

AB'ye tam üye olduğunu, Rum Cumhurbaşkanı Anastasiades'i desteklediklerini ve çözümün AB müktesebatına uygun olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtti. Erdoğan ise KKTC faktörüne dikkat çekerek Kıbrıs'ta iki demokrasinin var olduğunu, siyasi eşitliğe dayalı iki kurucu devletten oluşan bir federasyon arzu ettiklerini kaydetti. İki devlet ifadesini doğru bulmayan Samaras *"Pekâlâ Sayın Cumhurbaşkanı, gerçek bir sorunla, gerçek bir anlaşmazlıkla karşı karşıyayız"* diyerek yanıt verdi. (Erdoğan Ve Samaras Arasında Kıbrıs Polemiği, http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-ve-samaras-arasinda-kibris-polemigi-27155899).

2015 yılının başlarında Yunanistan Başbakanı olan Alexis Tsipras, Şubat 2015 tarihinde Rum kesimini ziyaret etti ve Rum meclisinde açıklamalarda bulundu. Tsipras, Kıbrıs sorununda iki bölgeli, iki toplumlu federal bir çözümden yana olduklarını belirtti. Tsipras ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımayan uluslararası konferanslara da çözüm adına itibar etmeyeceğini söyledi. Sözlerinde Kıbrıs Türklerine de yer veren Başbakan, Türkiye'nin politikalarına uymamaları tavsiyesinde bulundu. (Kıbrıs'ta İki Bölgeli Federal Bir Çözümü Destekliyoruz, http://aa.com.tr/tr/dunya/kibris-ta-iki-bolgeli-federal-bir-cozumu-destekliyoruz/783411?amp=1).

SONUÇ

Stratejik açıdan son derece önemli bir noktada yer alan Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan açısından hem siyasi hem de sosyal, kültürel ve tarihsel nedenlerden dolayı özel bir anlam taşımaktadır. Türkiye açısından baktığımızda güney sınırlarının güvenliği ve adanın bir yığınak merkezi haline gelmemesi noktasında Kıbrıs büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra adada varlığını sürdüren Türk nüfus da Türkiye'nin vazgeçilmezleri arasındadır.

Yunanistan açısından ise Kıbrıs, öncelikle Megali İdea ülküsünün gereği olarak ve adadaki Rum nüfus bağlamında önem teşkil etmektedir. Ayrıca Oniki Ada ve Girit'in ardından Kıbrıs'ın da Yunanistan'ın amaçlarına hizmet etmesi durumunda Türkiye batıdan ve güneyden çevrelenecektir. Dolayısıyla Yunanistan, Kıbrıs'tan asla vazgeçememektedir. Bu doğrultuda Türkiye Kıbrıs Türklerini, Yunanistan da Kıbrıs Rumlarını her şart ve ortamda desteklemiştir.

Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmaya dönük faaliyetleri ve ardından Türkiye'nin 1974 müdahalesi Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin kapılarını aralamıştır. Barış Harekatı ve 1975'te yapılan nüfus anlaşmasıyla ada fiilen ikiye bölünmüş ve iki kesimlilik başlamıştır. Ancak Kıbrıs Rum tarafı bir devletle temsil edilirken Kıbrıs Türk tarafı sadece 1975'te kurduğu federe devletle temsiliyet imkanı bulabilmiştir. 1983 yılında kurulan KKTC ile Kıbrıs Türkleri de kendi devletlerine kavuşmuş böylece adada iki toplum ve iki devlet yer almaya başlamıştır. KKTC'nin ilanı adanın ikiye bölünmesini ve iki kesimliliği resmi bir çerçeveye sokmuştur. İki kesimliliğin resmiyet kazanması üzerine 1983'ten günümüze kadar geçen süre içerisinde iki devletli ve iki kesimli bu yeni yapı gün geçtikçe yerleşmiş ve kökleri derinlere ulaşmıştır.

1983'ten bu yana yapılan toplumlar arası görüşmelerde bir çözüme varmak mümkün olmamıştır. KKTC'nin kurulmasıyla iki kesimliliğin derinleşmesi Türkiye-Yunanistan ilişkilerine de etki etmiştir. Kıbrıs'ta iki devletli yapı iki bloğun oluşmasına neden olmuştur. Bu blokların birincisi Türkiye-KKTC diğeri de Yunanistan-GKRY'dir. KKTC'nin kurulmasıyla oluşan bu bloklar günümüze değin Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde önemli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur.

Bu gelişmelerden ilki KKTC'nin kurulması sırasında yaşanmıştır. Türkiye, KKTC'nin kurulmasına maddi ve manevi yönden destek verirken Yunanistan son derece sert bir tutumla bu karara karşı çıkmıştır. Yunanistan, Türkiye'ye protesto notası göndermiş, söz konusu ilanı BM'ye şikayet etmiş ve KKTC'nin tanınmasına engel olan 541 ve 550 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının çıkmasını sağlamıştır. Böylece KKTC uluslararası alanda tanınma imkanı bulamamış ve bu durum Türkiye'nin siyasi ve ekonomik anlamda zararına olmuştur. Türkiye, KKTC'ye yaptığı yardımlarla mali bir yükün altına girerken AB üyeliği gibi uluslararası alanda attığı adımlarda önüne Kıbrıs engeli konulmuştur. Diğer yandan KKTC'nin ilanını Yunanistan, barış için tehlikeli bulmuş ve Türkiye'nin uluslararası alanda açıkta kalacağını ifade etmiştir. Gerçekten de Yunanistan'ın belirttiği gibi barış tehlikeye düşmüştür. KKTC'nin ilanının hemen ardından Rum tarafına ordu gönderme teklifinde bulunan Yunanistan ne demek istediğini ortaya koymuştur. Eğer Yunanistan, Kıbrıs'a ordu gönderse ve KKTC'nin ilanından dolayı bir savaş çıksa idi bu savaş hem Türkiye-Yunanistan'ı hem de çevre ülkeleri ve NATO'yu harekete geçirecek ve geniş çaplı bir çatışma meydana gelecekti. Dolayısıyla 1983'te ciddi bir savaşın eşiğinden dönüldüğü söylenebilir.

KKTC'nin neden olduğu bloklaşma AB üyelik sürecinde de kendisini göstermiştir. Yunanistan ve GKRY, GKRY'nin AB üyesi olmasını istemektedir. Bu arzunun arkasında özellikle Türkiye'ye ve KKTC'ye karşı uluslararası alanda AB desteğini elde etme amacı yatmaktadır. Yunanistan, AB'de iki oy hakkına sahip olarak Türkiye'nin AB üyeliğine set çekme siyaseti gütmektedir. Yunanistan, AB içerisindeki etkisini tüm gücüyle kullanarak GKRY'nin AB üyesi olmasını sağlamış ve Türkiye-KKTC bloğuna karşı AB avantajı elde edilmiştir. KKTC'nin AB'den istediği tüzüklere Yunanistan-GKRY engeli çıkarılırken yine Türkiye'nin AB üyelik süreci bu blok tarafından sekteye uğratılmıştır. Türkiye ise GKRY'nin üyelik sürecine KKTC ile yaptığı deklarasyonlarla ve KKTC ile birleşme tehdidiyle karşı koymuş ancak GKRY'nin AB üyesi olmasını engelleyememiştir.

KKTC'nin kurulmasıyla resmileşen iki kesimlilik 1990'lı yıllarda Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin çok hareketli geçmesine ve tansiyonun bir an düşmemesine neden olmuştur. Kıbrıs Rumlarının sınır hattından geçerek KKTC topraklarına ulaşmak istemesi ve yapılan sınır ihlalleri iki taraftan da vatandaşların hayatlarını

kaybetmelerine neden olmuştur. Yeşil Hattı delmek amacıyla yapılan eylemler iki ülkenin dikkatini bir anda adaya çevirmiştir. Bir Rum vatandaşın sınır hattında hayatını kaybetmesi diğer bir Rum vatandaşın Türk bayrağına tırmanırken öldürülmesi ve sınır hattını ihlal eden bir Rum vatandaşın bir Türk askerini şehit etmesi 1974'ten sonra ilk kez adada kan dökülmesine neden olmuştur. Böylesi sıcak saatlerin yaşandığı bir zamanda iki blok arasında herhangi bir çatışmanın görülmemesi olumlu bir gelişme olarak kayıtlara geçmiştir. Ancak Türkiye, sınır hattında öldürülen iki Rum vatandaş için AİHM tarafından para cezasına çarptırılmıştır.

1990'lı yıllarda yaşanan bir diğer gelişme Loizidu Davası'dır. KKTC'nin kurulmasıyla iki kesimliliğin resmileşmesi üzerine Loizidu isimli bir Rum vatandaşı 1974 müdahalesi nedeniyle Kuzey Kıbrıs'ta kalan mallarından uzaklaştırıldığı için AİHM'ye başvurmuştur. Yunanistan bu davada Loizidu'nun haklarının teslim edilmesini savunurken Türkiye olayın KKTC topraklarında ve bağımsız bir devletin sınırlarında vuku bulduğu için muhatap alınmaması gerektiğini belirtmiştir. Ancak AİHM söz konusu davayı kabul ederek Türkiye'ye para cezası kesmiştir. Türkiye bu bedeli 2004 Annan Planı'na giden süreçte (2003 yılında) iyi niyetini ifade etmek için ve süreci baltalamamak için ödemiştir. Ancak Yunanistan, Türkiye'nin yaptığı ödemeyi, Türkiye'nin hak ihlali yaptığını kabul etti şeklinde yorumlamıştır.

1990'lı yıllarda Türkiye-Yunanistan ilişkilerine damga vuran en önemli gelişmelerden biri Yunanistan-GKRY bloğunun Ortak Savunma Doktrini ve bu doktrinin gereği olarak alınan S-300 füzeleridir. Yunanistan ve GKRY savunma alanlarını birleştirdiklerini ve askeri anlamda ortak çalışacaklarını ilan ettiler. Bu doktrin, esasında Yunanistan-GKRY bloğunun resmi zemine oturmuş halidir. Yunanlı askerlerin adaya gitmesi, ortak tatbikatlar yapılması, tanklar ve nihayetinde Rusya'dan S-300 füzelerinin satın alınarak Kıbrıs'a yerleştirileceği haberi bardağı taşıran son damla oldu. Türkiye, füzelerin adaya konuşlandırılmasına çok sert muhalefet etti ve hatta vurmaktan çekinmeyeceğini aktardı. Bir tarafta Türkiye-KKTC diğer tarafta Yunanistan-GKRY savaşın eşiğine gelirken ABD'nin ve Batı dünyasının Türkiye lehine olaya müdahil olması tansiyonun düşmesine neden oldu ve füzeler Kıbrıs'a yerleştirilmedi. Ancak bu krizle bir kez daha görüldü ki, iki taraf da çıkarları açısından savaş dahil her olasılığı göze alabilmektedir.

KKTC'nin kuruluşu ile Annan Planı arasında kalan dönemde yapılan toplumlar arası görüşmelerde de bir ilerleme sağlanamadı. KKTC'nin ilanı sırasında yapılan açıklamada iki devletli yapının görüşmeleri kolaylaştıracağı ifade ediliyordu. Ancak böyle bir kolaylaşma gerçekleşmedi. Tam tersine iki bloğun derinleşmesine zemin hazırladı. Toplumlar arası görüşmelerde de bir ilerleme sağlanamadıkça Yeşil Hat, Loizidu Davası, S-300 Füzeleri gibi sorunlar da ortaya çıkmaya başladı. Türkiye bu dönemde iki toplumlu, iki kesimli bir federasyonu desteklerken Yunanistan Türkiye'nin "işgalci" olduğunu ve Türkiye'yi Kıbrıs nedeniyle uluslararası alanda şikayet etmeye devam edeceğini bildirdi. Hal böyle olunca Türkiye-Yunanistan ilişkileri normalleşme zemini bulamadı.

2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin 1980'li ve 1990'lı yıllara göre daha olumlu bir hava içerisine girdiğini söyleyebiliriz. Annan Planı ile uluslararası güçlerin ve uluslararası kamuoyunun çözüm konusunda beklentiye girmesi ve çözüm adına ümitlerin artması Türkiye-Yunanistan ilişkilerine de yansıdı. Türkiye, Annan Planı'na başından beri destek verdi ve hatta KKTC toplumuna evet oyu verilmesi için çağrıda bulundu. Türkiye artık Kıbrıs konusunun kendisini siyasi ve ekonomik anlamda zora sokmasını istemiyordu. Ancak Yunanistan, Annan Planı'na Türkiye kadar istekli yaklaşmadı. Yunanistan'ın Annan Planı döneminde ılımlı bir politika içerisinde olduğunu, inisiyatifi daha çok GKRY'ye bıraktığını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Türkiye ile Yunanistan arasında görüş farklılıkları olsa da uluslararası güçlerin sürece dahil olmasıyla sürtüşmelerin önüne geçilmiştir.

KKTC'ye uygulanan izolasyonlar konusunda iki ülkenin ciddi fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Ancak bu fikir ayrılıkları iki tarafı bir çatışmanın eşiğine getirecek ya da iki tarafı uluslararası alanda cepheleşmeye itecek boyutta değildir. Yunanistan, 1983 yılından bu yana KKTC'ye uygulanan izolasyonlara karşı tavizsiz bir siyaset izlemektedir. Gerek BM ve AB zemininde gerek diğer devletlerle olan münasebetlerinde KKTC'nin tanınmaması için yoğun bir diplomasi faaliyetleri yürütmektedir. Türkiye ise, özellikle Annan Planı'nda Rum tarafının hayır oyuna karşın Türk tarafının evet oyu vermesini izolasyonların ve ambargoların kaldırılması için yeterli bir sebep olarak görmektedir. Ancak Türkiye'nin izolasyonların kaldırılması için Yunanistan kadar ciddi bir çalışma içerisine girdiğini söyleyemeyiz.

Bunun yanında Türkiye; mali yardımlar, su temini projesi, AB'ye izolasyonun kaldırılması talebinde bulunma gibi çalışmalarla KKTC devletinin ve Kıbrıs Türk toplumunun yanında olmaya çalışmaktadır.

Annan Planı'ndan 2015'e kadar geçen süre içerisinde toplumlar arası görüşmelerde geçmişte olduğu gibi yine Türkiye-Yunanistan arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Türkiye, siyasi eşitliğin sağlandığı, iki kesimliliğe dayalı ve Türkiye'nin garantörlüğünün muhafaza edildiği bir çözüm planından yana olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın Yunanistan, Kıbrıs'ta Türkiye'yi "işgalci" olarak nitelendirmeye devam etmektedir. Yunanistan, adada nüfus açısından çoğunlukta olan Rumlar olduğu için kurulacak yeni yapıda esas yetkinin Rumlarda olmasını istemektedir. Ayrıca Yunanistan, garantörlük sistemine tamamen karşı çıkmakta ve AB dışında bir garantöre ihtiyaç olmadığını kaydetmektedir.

Dolayısıyla KKTC'nin kurulmasıyla resmileşen iki kesimlilik geçen zaman içerisinde daha da güçlenmiştir. Bu güçlenmenin etkisiyle blokların içindeki bağlılık daha da artmış ve Kıbrıs Türk tarafı ile Kıbrıs Rum tarafını bir araya getirerek ortak bir devlet kurmak gün geçtikçe daha zor bir hale gelmiştir. Kıbrıs sorununa bir çözüm bulunamadığında da Türkiye-Yunanistan ilişkileri bu süreçten etkilenmiştir.

Sonuç olarak KKTC'nin kurulması 1983-2000 yılları arasında iki ülke ilişkilerini çatışma ve savaş ortamına götürecek kadar etkilemiş ve tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Bu dönem, iki ülkeyi karşı karşıya getirecek gelişmelere sahne olmuştur. 2000-2015 yılları arasında ise geçmişe nazaran iki ülke ilişkileri normalleşme eğilimi göstermiş, çatışma/savaş ihtimali ciddi oranda azalmıştır. Ancak yine de belli konularda anlaşmazlıklar/fikir ayrılıkları devam etmektedir. Bu anlaşmazlıklar da, sadece Kuzey Kıbrıs Türkleri ile Güney Kıbrıs Rumları arasındaki ilişkileri değil, eş zamanlı olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Akgün, Sibel (2014). "2004 Annan Planı Sonrası Kıbrıs'ta Yaşanan Gelişmeler" Şu kitapta: Haz./Ed Ayşe Mine Olcay. Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış 1964'ten 2014'e Kadar. İstanbul: Gündoğan Yayınları, s. 297-324.

Aktaş, Hayati., Çağla Tuna (2013). "KKTC'nin Türk ve İslam Dünyasına Açılımı" Şu kitapta: Haz./Ed Soyalp Tamçelik. 2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu. Ankara: Ekoavrasya Yayınları, s. 9-30.

Alasya, H. Fikret (1988). Tarihte Kıbrıs. Lefkoşe: Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi.

Armaoğlu, Fahir (2010). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Armaoğlu, Fahir (2010). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Aydoğdu Ahmet (2005). Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı Ve Referandum Süreci". Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Borowiec, Andrew (2000). Cyprus: A Troubled Island. London: Praeger Publishers.

Çakmak, Haydar (2012). Türk Dış Politikası 1919-2012. Ankara: Barış Platin Kitap Ltd. Şti.

Çay, Abdulhaluk (1989). Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 93 Seri: I- Sayı: A. 13.

Çeçen, Anıl (2005). "Loizidou Davası" Şu kitapta: Haz/Ed Şenol Kantarcı. Kıbrıs Laboratuvarı. İstanbul: Aktüel Yayınları, s. 215-230.

Çolak, Emine (2012). Kuzey Kıbrıs'ta Mülkiyet Hakları. Lefkoşa: Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınları No:2.

Denktaş, Rauf (2004). Kıbrıs Girit Olmasın. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2000). Osmanlı İdaresinde Kıbrıs Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları. Ankara: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 43.

Dodd, Clement (2010). The History And Politics Of The Cyprus Conflict. Londra: Palgrave Macmillan.

Doğan, Nejat (2012). "Uluslararası Örgütler Nezdinde Kıbrıs Sorunu", Şu kitapta Haz/Ed Cenap Çakmak, Nejat Doğan, Ahmet Öztürk. Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular Ve Türkiye. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 9-45.

Duba, Gülay Umaner (2015). "Annan Planı Krizi". Şu kitapta: Haz./Ed Haydar Çakmak. Türk Dış Politikasında 41 Kriz 1924-2014. Ankara: Kripto, s. 295-300.

Düzgün, Başaran (2008). Kıbrıs'ta Ümit Ve Hüsran Annan Planı'ndan Referandum'a Bir Dönemin Perde Arkası. Ankara: Ayraç Kitabevi Yayınları.

Efe, Haydar (2010). "Türkiye'nin Değişmeyen Dış Politika Gündemi Olarak Kıbrıs Ve Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi", Şu kitapta: Haz/Ed Osman Bahadır Dinçer, Habibe Özdal, Hacali Necefoğlu. Yeni Dönemde Türk Dış Politikası Uluslararası IV. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri. Ankara: USAK Yayınları, s. 105-137.

Engert, Stefan (2010). EU Enlargement And Socialization Turkey And Cyprus. New York: Routledge.

Erhürman, Tufan (2012). "Kıbrıs Türk Halkı: Quo Vadis?" Şu kitapta: Haz./Ed Mehmeh Hasgüler veMurat Özkaleli. Kıbrıs'ta Kimlik Ve Değişim Post Annan Sürecinde Ada. İstanbul: Alfa Yayınları, s. 151-196.

Fırat, Melek (1998). "AB-Kıbrıs İlişkileri Ve Türkiye'nin Politikaları" Şu kitapta: Haz./Ed Gencer Özcan ve Şule Kut. Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl. İstanbul: Boyut, s. 247-284.

Fırat, Melek (2011). "Yunanistan'la İlişkiler" Şu kitapta: Haz/Ed Baskın Oran. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 1 1919-1980. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 576-615.

Fırat, Melek (2011). "Yunanistan'la İlişkiler" Şu kitapta: Haz/Ed Baskın Oran. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 1 1919-1980. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 716-769.

Fırat, Melek (2001). "Yunanistan'la İlişkiler" Şu kitapta: Haz/Ed Baskın Oran Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 2 1980-2001. İstanbul: İletişim Yayınları s. 102-124.

Fırat, Melek (2001). "Yunanistan'la İlişkiler" Şu kitapta: Haz/Ed Baskın Oran Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt: 2 1980-2001. İstanbul: İletişim Yayınları s. 440-481.

Fisunoğlu, Mahir (2012). "Uluslararası İzolasyonların K.K.T.C. Ekonomisi Üzerindeki Etkilerine Bir Yaklaşım" Şu kitapta: Haz./Ed Mehmet Hasgüler, Murat Özkaleli, Okan Şafaklı. Uluslararası İzolasyonlar. İstanbul: Alfa Yayınları, s. 236-243.

Friis, Lykke (2002). "Looming Shadows: The European Union's Eastern Enlargement And Cyprus", Şu kitapta Haz/Ed Thomas Diez. The European Union And The Cyprus Conflict Modern Conflict. Postmodern Union. Manchester: Manchester University Press, s. 17-34.

Gazioğlu, Ahmet (1960). İngiliz İdaresinde Kıbrıs 1878-1960. İstanbul: Ekin Basımevi.

Gazioğlu, Ahmet C. (1997). Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960). Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP).

Gibbons, Harry Scott (1997). The Genocide Files, London: by Charles Bravos, Publishers.

Hoffmeister, Frank (2006). Legal Aspects Of The Cyprus Problem Annan Plan And EU Accession. Boston: Martinus Nijhoff Publishers And VSP.

İsmail, Sabahattin (ty.). Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu-Çöküşü ve KKTC'nin Kuruluşu (1960-1983). İstanbul, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-7.

İsmail, Sabahattin (ty.). Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000). İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları-5.

Karluk, Rıdvan (2012). "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğinin GKRY Gemilerine Türkiye'nin Limanlarını Açması Şartına Bağlanması Hukuk Dışıdır" Şu kitapta: Haz./Ed Mehmet Hasgüler, Murat Özkaleli, Okan Şafaklı. Uluslararası İzolasyonlar. İstanbul: Alfa Yayınları, s. 303-324.

Keser, Ulvi (2013). Çanakkale Esirleri, Ermeni Doğu Lejyonu, Milli Mücadele, Dr. Behiç Bey, EOKA, Türk Mukavement Teşkilatı, KTKF, Megali İdea, Ermeniler, 20 Temmuz 1974 ve Annan Planı'nda Dünden Bugüne Kıbrıs (1913-2013). Ankara: Berikan Yayınevi.

Keser, Ulvi (ty.). Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970). İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kızılyürek, Niyazi (2005). Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kızılyürek, Niyazi (2009). Daha Önceleri Neredeydiniz? Dünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri. İstanbul: Birikim Yayınları.

Koçer, Gökhan (2015). "S-300 Füze Krizi", Şu kitapta: Haz./Ed Haydar Çakmak. Türk Dış Politikasında 41 Kriz. Ankara: Kripto, s. 241-251.

Köylü, Murat (2009). "Kıbrıs Türkü Geleceğini Ararken" 21. Yüzyıl, Aralık 2009, s. 35-44.

Levent, Zeynel (2014). Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Kıbrıs Sorunsalı "Kıbrıs Kimin İçin Sorun?". Ankara: Detay Yayıncılık.

Loizides, Neophytos (2015). The Politics Of Majority Nationalism Framing Peace, Stalemates, And Crises. California: Stanford University Press.

Michael, Michalis Stavrou (2009). Resolving The Cyprus Conflict Negotiating History. New York: Palgrave Macmillan Publishers.

Mirbagheri, Farid (1998). Cyprus And International Peacemaking. New York: Routledge.

Mütercimler, Erol (2010). Satılık Ada Kıbrıs Kıbrıs Barış Harekatının Bilinmeyen Yönleri. İstanbul: Alfa Yayınları.

NESA Basın Yayın Organizasyon ve Tic. A.Ş. (2001). Kıbrıs. İstanbul: NESA Yayın Grubu.

Okur, Halil (2012). "Kuzey Kıbrıs'ın Siyasi ve Ekonomik Yalıtılmışlığı" Şu kitapta: Haz./Ed Mehmet Hasgüler, Murat Özkaleli, Okan Şafaklı. Uluslararası İzolasyonlar. İstanbul: Alfa Yayınları, s. 286-291.

Olcay, Ayşe Mine (2014). "Annan Planı'na Kadar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Sunduğu Öneriler" Şu kitapta: Haz./Ed Ayşe Mine Olcay. Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış 1964'ten 2014'e Kadar. İstanbul: Gündoğan Yayınları, s. 145-174.

Olgun, Aydın (1991). Kıbrıs Gerçeği 1931-1990. Ankara: Demircioğlu Matbaacılık.

Önal, Buket (2010). "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-ABD İlişkilerinde 'Kıbrıs Sorunu' (1993-2008)". Şu kitapta Hasret Çomak. 21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, s. 275-292.

Örnek, Serdar, Giasemi Ververi, (2016). Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özarslan, Bahadır Bumin (2007). Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu Ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Özersay, Kudret (2002). Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.

Özersay, Kudret (2013). "Kıbrıs Konusu". Şu kitapta: Haz./Ed Baskın Oran. Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt III: 2001-2012. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 632-689.

Öztürk, Osman Metin (2003). Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs. Ankara: Altınküre Yayınları.

Özyılmaz, Betül (2013). "KKTC'ye Uygulanmakta Olan İzolasyon Politikalarının Kıbrıslı Türkler Üzerindeki Sosyo-Psikolojik Etkileri" Şu kitapta: Haz./Ed Soyalp Tamçelik. 2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu. Ankara: Ekoavrasya Yayınları, s. 321-334.

Psaltis, Charis, Tahir Beydola, Giorgos Filippou vd (2014). "Contested Symbols As Social Representations: The Case Of Cyprus", Şu kitapta: Haz/Ed Scott L. Moeschberger ve Rebekah A. Phillips DeZalia. Symbols That Bind, Symbols That Divide The Semiotics Of Peace And Conflict. New York: Springer, s. 61-91.

Reçber, Kamuran (2013). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İzolasyon Politikalarının Uygulanmasının Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi" Şu kitapta: Haz./Ed Soyalp Tamçelik. 2012 Kuzey Kıbrıs Gelecek Vizyonu. Ankara: Ekoavrasya Yayınları, s. 53-74.

Richmond, Oliver P. (1998). Mediating In Cyprus The Cypriot Communities And The United Nations. London: Frank Cass Publishers.

Safty, Adel (2011). The Cyprus Question Diplomacy And International Law. Bloomington: iUniverse.

Sönmezoğlu, Faruk (2006). II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası. İstanbul: Der Yayınları.

Stefanova, Boyka (2011). The Europeanisation Of Conflict Resolution Regional Integration And Conflicts In Europe From The 1950s To The Twenty-First Century. Manchester: Manchester University Press.

Stephen, Michael (1997). The Cyprus Question. London: The British-Northern Cyprus Parliamentary Group.

Stürchler, Nikolas (2007). The Threat Of Force In International Law. Cambridge: Cambridge University Press.

Tamçelik, Soyalp (2009). Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Tanör, Bülent (2014). "Siyasal Tarih (1980-1995)", Şu kitapta Haz/Ed Sina Akşin. Türkiye Tarihi 5 Bugünkü Türkiye 1980-2003. İstanbul: Cem Yayınevi, s. 27-163.

Taylor & Francis Group (2004). The Middle East And North Africa 2004. London: Europa Publications.

Tocci, Nathalie (2007). The EU And Conflict Resolution Promoting Peace In The Backyard. New York: Routledge.

Tsakonas, Panayotis J. (2010). The Incomplete Breakthrough In Greek-Turkish Relations Grasping Greece's Socialization Strategy. New York: Palgrave Macmillan.

Uçarol, Rifat (2010). Siyasi Tarih (1789-2010), İstanbul: Der Yayınları.

Ulusoy, Kıvanç (2015). Doğu Akdeniz'de Güç Mücadelesi Ve Kıbrıs Sorunu. Ankara: USAK Yayınları.

Uslu, Nasuh (2000). Türk Amerikan İlişkileri. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1995). Osmanlı Tarihi II. Selim'in Tahta Çıkışından 1699 Karlofça Andlaşmasına Kadar III. Cilt, I. Kısım. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ülger, İrfan Kaya (2008). Avrupa Birliği Rehberi. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Vassiliou, George (2010). From The President's Office A Journey Towards Reconciliation In A Divided Cyprus. New York: I.B. Tauris&Co Ltd.

Whittaker, David J. (1999). Conflict And Reconciliation In The Contemporary World. New York: Routledge.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Adaoğlu, Hacer Soykan (2005). "AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü" Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, cilt: 5 no: 1, s. 15-28.

Akalın, Durmuş (2011). Süveyş Kanalı (Açılışı ve Osmanlı Devleti'ne Etkisi 1854-1882), Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Asmussen, Jan (2004). Cyprus After The Failure Of The Annan-Plan. Flensburg, Germany: European Centre for Minority Issues (ECMI), Brief 11.

Aykoç, Emre (2003). Loizidou Davasının Türk Dış Politikasına Etkisi. Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Bostancı, Mustafa (2015). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı Ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yansımaları", Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 34, Sayı 57, s. 317-355.

Cengiz, Pelin (2015). Kıbrıs'ta Kalıcı Barış İçin Yeni Bir Umut. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi Mercator Vakfı Girişimi. Eylül 2015.

Çağlar, Halime Nazlı (2011). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin Meşruluğu Bağlamında Mülkiyet Sorunu. Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çakırbaş, Ali (2004). Kıbrıs Sorunu (1950-1960). Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Demir, Nesrin (2005). "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, s. 347-367.

Demirkıran, Ö., Eda Çiçek, Havva Eltetik vd (2010). "Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde 'Son Dönem'". Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 3, Sayı 1: s. 57-75.

Doluca, Duygu (2011). Kıbrıs Sorununun Çözümüne İlişkin Hazırlanan Annan Planı'nın Ve Referandum Sürecinin Kapsamlı Analizi, Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Ekinci, Mehmet Uğur, Furkan Şenay (2014). Birleşik Kıbrıs İçin "Son Şans" Federal Çözüm Müzakereleri. İstanbul: SETA. No: 94.

Embargoed (2004). Time To End The Isolation The UK's Responsibility To Turkish Cypriots. England: Embargoed. 14 Eylül 2004.

Erol, Hande (2014). Kıbrıs Politikalarında Lider Rauf Denktaş'ın Rolü. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Erol, Hande (2015). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 17, s. 296-313.

Ertosun, Erkan (2016). "Turgut Özal'ın Ekonomi Odaklı Dış Politikası: Yunanistan'a Yönelik 'Zeytin Dalı' Diplomasisi Örneği" Bilge Strateji, Cilt 8, Sayı, 15, s. 33-57.

Fırat, Melek (2004). "24 Nisan 2004 Kıbrıs Referandumunun Ardından". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 59-2, 179-187.

Fisher, Ronald J. (2001). "Cyprus: The Failure Of Mediation And The Escalation Of An Identity-Based Conflict To An Adversarial Impasse" Journal Of Peace Research, Vol 38, No 3, s. 307-326.

Güneş, Muharrem (2008). Yunanistan-Avrupa Birliği-Türkiye Üçgeni: Yunanistan'ın Türkiye Politikası (1990-2006). Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Güzel, Mustafa (2007). Kardak Krizi Sorunu Kapsamında Türk-Yunan İlişkileri. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Kaçmaz, Gökcehan (2008). Mülkiyet Hakkı, Kıbrıs'la İlgili Mülkiyet Davaları Ve Türkiye. Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Kalelioğlu, Oğuz (2008). "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, sayı 41, s. 105-123.

Kasım, Kamer (2007). “Soğuk Savaş Sonrası Dönemi Kıbrıs Sorunu” Akademik Bakış, Cilt: 1, Sayı: 1: s. 57-72.

KKTC’nin Kuruluş Bildirgesi, KKTC Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Dosya: Kıbrıs ile ilgili Belgeler, Erişim Tarihi 04.03.2016.

Milliyet Gazetesi.

Mor, Hasan (2008). “Kıbrıs Sorununun Türkiye-AB İlişkilerine Endekslenme Süreci”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1-2, s. 983-1026.

Morelli, Vincent L. (2017). Cyprus: Reunification Proving Elusive. ABD: Congressional Research Service. 18 Nisan 2017.

Öztürk, Osman Metin (1999). “Kıbrıs’ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi Ve Füze Krizi”, Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı 1/99, s. 138-152.

Pirinççi, Ferhat (2004). “Annan Planı Tarihi Bir Fırsat Mı? Çözüm Ve Çözümsüzlüğün Karşılaştırmalı Analizi” [Bildiri]. Uludağ Üniversitesi I. Ulusal Genç Bilim Adamları Sempozyumu: Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi, Bursa.

Renda, Yaprak (2013). “Loizidou Kararından Bugüne Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Kararları Ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Kıbrıs’taki Mülkiyet Sorununa Etkisi”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı 2013/1, s. 389-397.

Şahin, Yeliz (2015). 2016 Kıbrıs’ta Çözüm Yılı Olabilir. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı. No: 171.

Şener, Bülent (2011). Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tamçelik, Soyalp (2013). “Kıbrıs’ta BM Tarafından Gerçekleştirilen Toplumlararası Görüşmelerin Safhaları ve Analitik Özellikleri ”Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring, s. 733-778.

UN General Assembly Resolution 3212, on 1 November 1974.

UN Secretary-General’s Report, on 10 December 1996.

UN Security Council Resolution 353, on 20 July 1974.

UN Security Council Resolution 367, on 12 March 1975.

UN Security Council Resolution 541, on 18 November 1983.

UN Security Council Resolution 550, on 11 May 1984.

UN Security Council Resolution 649, on 12 March 1990.

UN Secretery-General Report, 28 May 2004.

Vatansever, Müge (2012). "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi" Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 12 (özel sayı), s. 1487-1530.

Yıldırım, Şafak Beren (2015). Kıbrıs'ta Yeniden Çözüm Girişimi: 2015 Akıncı-Anastasiadis Görüşmeleri. İstanbul: BİLGESAM, No: 1239.

Yılmaz, Rüştü (2014). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci Ve Türkiye (1974-2012). Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

15 Mart 1984 Tarihli Karar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar, Erişim Tarihi 05.03.2016.

15 Mart 1985 Tarihli Karar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar, Erişim Tarihi 05.03.2016.

28 Ağustos 1994 Tarihli Karar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar, Erişim Tarihi 10.03.2016.

31 Temmuz 1992 Tarihli Karar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Arşivi, Kıbrıs Konusunda Alınan Kararlar, Erişim Tarihi 15.12.2016.

3. Elektronik Kaynaklar

AB Dışişleri Bakanları, KKTC'ye Mali Yardım Tüzüğünü Onayladı (27.02.2006). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/ab-disisleri-bakanlari-kktcye-mali-yardim-tuzugunu-onayladi-3996667, Erişim Tarihi 04.04.2017.

ABD'den Kıbrıs Tugayı (24.02.1998). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/abdden-kibris-tugayi-39007588, Erişim Tarihi 11.12.2016.

ABD: S-300'ler Bölgeyi Rus Kontrolüne Sokar (10.09.1998). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/abd-s-300ler-bolgeyi-rus-kontrolune-sokar-39037525, Erişim Tarihi 11.12.2016.

Akal, Değer, Akgüngör İlker, Turan Teoman (25.04.2004). Annan Planı Kabul Edilmedi Rumlar Tek Başlarına AB'de, Vatan sitesi, http://www.gazetevatan.com/annan-plani-kabul-edilmedi-rumlar-tek-baslarina-ab-de-26727-gundem/, Erişim Tarihi 01.04.2017.

Alkan, Hüseyin (21.04.2003). Dili Sürçmüştür, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/dili-surcmustur-141635, Erişim Tarihi 30.03.2017.

Atun, Ata (27.02.2006). Mali Yardım Tüzüğünü Bilenininiz Var mı?, Ata Atun sitesi, http://www.ataatun.org/mali-yardim-tuzugunu-bileninin-var-mi.html, Erişim Tarihi 06.04.2017.

Atun, Ata (15.02.2015). Yunanistan Savunma Bakanı Uçtu, Ata Atun sitesi, http://www.ataatun.org/yunanistan-savunma-bakani-uctu.html, Erişim Tarihi 09.12.2016.

Başbakan Erdoğan'dan Kıbrıs Mesajı (20.07.2008), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/basbakan-erdogandan-kibris-mesaji-9476887, Erişim Tarihi 24.04.2017.

Batur, Nur (15.12.1997). Atina'da Sevinç, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/atinada-sevinc-39278749, Erişim Tarihi 14.03.2016.

Batur, Nur (17.04.2004). Kıbrıs Kavgası, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-kavgasi-218310, Erişim Tarihi 01.04.2017.

Bilge, Ömer (07.09.2014). Erdoğan Ve Samaras Arasında Kıbrıs Polemiği, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-ve-samaras-arasinda-kibris-polemigi-27155899, Erişim Tarihi 30.04.2017.

Bilge, Ömer (31.12.2014). Yunanistan KKTC İlan Edilince Adaya Asker Göndermek İstedi, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/yunanistan-kktc-ilan-edilince-adaya-asker-gondermek-istedi-27874130), Erişim Tarihi 08.03.2016.

Bilge, Ömer (25.06.2015), Kıbrıs'a "A.A." Adlı Çözüm Belgesi, Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-a-a-a-adli-cozum-belgesi-29373016, Erişim Tarihi 23.04.2017.

BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı). (t.y.). Erişim Tarihi 27.03.2017, http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa).

Canşen, Fulya (14.09.2009). KKTC Damgası Yunanistan'a Girmeye Engel, NTV sitesi, http://www.ntv.com.tr/dunya/kktc-damgasi-yunanistana-girmeye-engel,6MeerQfE4UGcCYh_yDomkw, Erişim Tarihi 15.04.2017.

Christou, Jean (07.07.2015). Greece Offered To Send Troops In 1983 After TRNC Declared, http://cyprus-mail.com/2015/07/07/greece-offered-to-send-troops-in-1983-after-trnc-declared/, Erişim Tarihi 08.03.2016.

Çokan, Nejdet, Zeynep Tuğrul, Salim Yavaşoğlumerkez (25.04.2004). Erdoğan: Bana Göre Rumlar Kaybetmiştir, Sabah sitesi, http://arsiv.sabah.com.tr/2004/04/25/siy101.html, Erişim Tarihi 01.04.2017.

Derviş Eroğlu KKTC'nin Yeni Cumhurbaşkanı (18.04.2010), CNN sitesi, http://www.cnnturk.com/2010/dunya/04/18/dervis.eroglu.kktcnin.yeni.cumhurbaskani/572372.0/index.html, Erişim Tarihi 19.04.2017.

Erdoğan: "Kıbrıs'ta Taşlar Oynadı"-2004-04-25 (25.04.2004), Amerika'nın Sesi sitesi, http://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-a-2004-04-25-4-1-87946632/824581.html, Erişim Tarihi 12.04.2017.

Erdoğan'dan Kıbrıs İçin "Sabır" Uyarısı (01.09.2014), Aljazeera sitesi, http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogandan-kibris-icin-sabir-uyarisi, Erişim Tarihi 25.04.2017.

Erdoğan'dan Simitis'e "Rakip Değil Ortak Olalım" (18.11.2002). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/erdogandan-simitise-rakip-degil-ortak-olalim-110370, Erişim Tarihi 30.03.2017.

European Council At Corfu 24-25 June 1994 Presidency Conclusions (t.y.), European Parliament sitesi, http://www.europarl.europa.eu/summits/cor1_en.htm, Erişim Tarihi 10.03.2016.

European Court Of Human Rights Landmark Cases Filed Against Turkey By Cyprus/Cypriot Citizens (t.y.), Cyprus Embassy sitesi, http://www.cyprusembassy.net/home/index.php?module=page&pid=1049, Erişim Tarihi 18.11.2016).

European Parliament (1990). Declaration On Cyprus (SN 60/1/90). http://www.europarl.europa.eu/summits/dublin/du2_en.pdf/ Erişim Tarihi 10.03.2016.

Greece Offered Military Support To Cyprus In 1983-Reports (07.07.2015), Famagusta Gazette sitesi, http://famagusta-gazette.com/greece-offered-military-support-to-cyprus-in-reports-p28726-69.htm, Erişim Tarihi 08.03.2016.

Hala İzolasyon ve Ambargo Altında Tutulmamız Haksızlık (16.09.2014), Haberler sitesi, http://www.haberler.com/basbakan-davutoglu-kktc-de-6490822-haberi/, Erişim Tarihi 11.04.2017.

Hatipoğlu, Mehmet (02.02.2015). Kıbrıs'ta İki Bölgeli Federal Bir Çözümü Destekliyoruz, AA sitesi, http://aa.com.tr/tr/dunya/kibris-ta-iki-bolgeli-federal-bir-cozumu-destekliyoruz/78341?amp=1, Erişim Tarihi 30.04.2017.

Helsinki European Council 10 And 11 December 1999 Presidency Conclusions (t.y.), European Parliament sitesi, http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm, Erişim Tarihi 12.03.2016.

Hristofyas İle Eroğlu 2 Yılda 76 Kez Görüştü (01.05.2015), Milliyet sitesi, http://www.milliyet.com.tr/hristofyas-ile-eroglu-2-yilda-76/dunya/detay/2052464/default.htm, Erişim Tarihi 20.04.2017.

Issues of Greek - Turkish Relations (t.y.), Yunanistan Dışişleri Bakanlığı sitesi, http://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/, Erişim Tarihi 14.04.2017.

Kambas, Michele (04.12.2003). Greek Cypriots See Partial Victory In Loizidou Case, Ekathimerini sitesi,

http://www.ekathimerini.com/19057/article/ekathimerini/news/greek-cypriots-see-partial-victory-in-loizidou-case, Erişim Tarihi 07.12.2016.

Karamanlis: Kıbrıs İçin Tek Garantör AB (23.04.2009), NTV sitesi, http://www.ntv.com.tr/dunya/karamanlis-kibris-icin-tek-garantor-ab,s_cDsnr1xEqEdAO9WMhEXA, Erişim Tarihi 28.04.2017.

Karamanlis Rum Meclisi'nde Konuştu (24.04.2009), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/karamanlis-rum-meclisinde-konustu-11501355, Erişim Tarihi 28.04.2017.

Karamanlis: Türkiye'nin AB Süreci Kıbrıs'a Bağlı (13.11.2004), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/karamanlis-turkiyenin-ab-sureci-kibrisa-bagli-272903, Erişim Tarihi 27.04.2017.

Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı (t.y.), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sitesi, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa, Erişim Tarihi 31.12.2016.

Kıbrıs Sınır Kapılarında Vize Uygulaması Kalkıyor (15.05.2015), Sabah sitesi, http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/15/kibris-sinir-kapilarinda-vize-uygulamasi-kalkiyor, Erişim Tarihi 23.04.2017.

Kıbrıs'ta Çözümün Adresi AKP'dir (02.01.2003). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/kibris-ta-cozumun-adresi-akp-dir-38526222, Erişim Tarihi 28.03.2017.

Kırbaki, Yorgo, Yunanistan'ın AB Öyküsü (t.y.), NTV sitesi, http://arsiv.ntv.com.tr/news/82833.asp, Erişim Tarihi 07.03.2016.

"KKTC Su Temin Projesi" Hizmete Alındı (17.10.2015), Sözcü sitesi, http://www.sozcu.com.tr/2015/ekonomi/kktc-su-temin-projesi-aciliyor-962092/, Erişim Tarihi 13.04.2017.

KKTC'de Yeni Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı Oldu (26.04.2015), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/kktcde-yeni-cumhurbaskani-mustafa-akinci-oldu-28839813, Erişim Tarihi 22.04.2017.

Kopenhag Zirvesi (12-13 Aralık 2002), (t.y.). Erişim Tarihi 26.03.2017 http://www.mfa.gov.tr/kopenhag-zirvesi-12-13-aralik-2002.tr.mfa

Kuzey Kıbrıs'a Doğrudan Uçuş (28.07.2005), DW sitesi, http://www.dw.com/tr/kuzey-k%C4%B1br%C4%B1sa-do%C4%9Frudan-u%C3%A7u%C5%9F/a-2524266, Erişim Tarihi 07.04.2017.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti İle Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Bir Ortaklık Konseyi Kurulmasına İlişkin Anlaşma (t.y.), KKTC Cumhuriyet Meclisi sitesi, www.cm.gov.nc.tr/dir_docs/09-1998.doc, Erişim Tarihi 13.03.2016.

Libya, KKTC'yi Fiilen Tanıdı (31.10.2011), Sabah sitesi, http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/10/31/libya-kktcyi-fiilen-tanidi, Erişim Tarihi 08.04.2017.

List Of Prime Ministers Of Greece (t.y.), Wikipedia sitesi, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Prime_Ministers_of_Greece, Erişim Tarihi 29.12.2016.

Madrid European Council 15 And 16 December 1995 Presidency Conclusions (t.y.), European Parliament sitesi, http://www.europarl.europa.eu/summits/mad1_en.htm, Erişim Tarihi 11.03.2016.

Missile Dispute Threatens Cyprus Truce (10.01.1997). CNN sitesi, http://edition.cnn.com/WORLD/9701/10/cyprus/index.html?iref=newssearch, Erişim Tarihi 11.12.2016.

NATO ve AB'den S-300'ler İçin Baskı (18.07.1998). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/nato-ve-abden-s-300-ler-icin-baski-39029382, Erişim Tarihi 11.12.2016.

Northern Cyprus (t.y.), Wikipedia sitesi, https://en.wikipedia.org/wiki/Northern_Cyprus, Erişim Tarihi 07.03.2016.

Papandreu Kıbrıs'ta Çözüm İçin Seyirci Kalmayacak (20.10.2009), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/papandreu-kibrista-cozum-icin-seyirci-kalmayacak-12733817, Erişim Tarihi 29.04.2017.

Recep Tayyip Erdoğan: 2015 Yılının Kıbrıs'ta Çözüm Yılı Olabileceğine İnanıyoruz (07.05.2015), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/recep-tayyip-erdogan-2015-

yilinin-kibrista-cozum-yili-olabilecegine-inaniyoruz-28936181, Erişim Tarihi 26.04.2017.

Reports: Turkish Soldier Killed In Cyprus (08.09.1996). CNN sitesi, http://edition.cnn.com/WORLD/9609/08/cyprus/index.html?eref=sitesearch, Erişim Tarihi 17.11.2016).

Rumlara "Evet"çi Başkan (24.02.2013), NTV sitesi, http://www.ntv.com.tr/dunya/rumlara-evetci-baskan,LCneB8xnakiHIiQw2b0zKQ, Erişim Tarihi 20.04.2017.

Samaras: Amacımız Türk İşgalin Sona Ermesi Ve Kıbrıs Sorununa Bir Çözüm Bulunması (07.02.2014), Kıbrıs Haber Ajansı sitesi, http://www.cna.org.cy/webnews-tr.aspx?a=843f33dab53e491c9915d57ef348fa45, Erişim Tarihi 30.04.2017.

Samokhvalov, Vsevolod (2013). "Cyprus", Şu kitapta: Haz/Ed Heiko Biehl, Bastian Giegerich, Alexandra Jonas. Strategic Cultures in Europe: Security and Defence Policies Across the Continent, [https://books.google.com.tr/books?id=uWdEAAAAQBAJ&pg=PA61&lpg=PA61&dq=common+defence+doctrine+greece+1993&source=bl&ots=_Cfk27pQxJ&sig=Y-rBQRLcciYkqV9Ctl6wyC_BE3I&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwiairqcicvKAhVCFSwKHfuaCvEQ6AEIPTAF#v=onepage&q=common%20defence%20doctrine%20greece%201993&f=false]. Springer, s. 55-69, Erişim Tarihi 10.03.2016.

S-300'ler Kıbrıs'a Gelmiyor (30.12.1998). Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/s-300ler-kibrisa-gelmiyor-39055532, Erişim Tarihi 11.12.2016.

Şarman, Kansu, Kıbrıs Kronolojisi (t.y.), NTV sitesi, http://arsiv.ntv.com.tr/news/118205.asp, Erişim Tarihi 15.11.2016.

Tarihin En Düşük Katılımlı Seçiminde Talat Cumhurbaşkanı Seçildi (18.04.2005), Haber Vitrini sitesi, http://www.habervitrini.com/gundem/tarihin-en-dusuk-katilimli-seciminde-talat-cumhurbaskani-secildi-155313, Erişim Tarihi 18.04.2017.

The Cyprus Issue, Yunanistan Dışişleri Bakanlığı sitesi (t.y.), http://www.mfa.gr/en/the-cyprus-issue/, Erişim Tarihi 26.04.2017.

The Parliament: The Political System: Elections (t.y.), Hellenic Parliament sitesi, http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/#Per-3, Erişim Tarihi 07.03.2016.

Türkiye Cumhuriyeti; Dışişleri Bakanlığının, AB Lüksemburg Kararı İle İlgili Açıklaması, 14 Aralık 1997 (t.y.), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sitesi, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-_disisleri-bakanliginin_-ab-luksemburg-karari-ile-ilgili-aciklamasi_-14-aralik-1997.tr.mfa, Erişim Tarihi 13.03.2016.

Türkiye'den KKTC'ye 10 Yılda 9 Milyar Lira (01.05.2015), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/turkiyeden-kktcye-10-yilda-9-milyar-lira-28891001, Erişim Tarihi 12.04.2017.

Türkiye'nin Kıbrıs'ta Çözüm İçin 10 Maddelik Eylem Planı (24.01.2006), Hürriyet sitesi, http://www.hurriyet.com.tr/turkiyenin-kibrista-cozum-icin-10-maddelik-eylem-plani-3837883, Erişim Tarihi 24.04.2017.

Uluçevik, Tugay (21.02.2010). Orams Kararı Hukukun Kötüye Kullanılmasıdır, TASAM sitesi, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/87/orams_karari_hukukun_kotuye_kullanilmasidir, Erişim Tarihi 03.04.2017.

Yunanistan'a Seyahat Edecek Türk Vatandaşlarının Dikkatine (t.y.), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sitesi, http://www.mfa.gov.tr/yunanistan-seyahat-edecek-turk-vatandaslarinin-dikkatine.tr.mfa, Erişim Tarihi 15.05.2017.

Yunanistan'dan Azerbaycan'a Misilleme (21.07.2005), Vatan sitesi, http://www.gazetevatan.com/yunanistan-dan-azerbaycan-a-misilleme-57363-gundem/, Erişim Tarihi 14.04.2017.

11 February 2014 Joint Declaration On Cyprus (t.y.), UN Cyprus Talks sitesi, http://www.uncyprustalks.org/11-february-2014-joint-declaration-on-cyprus/, Erişim Tarihi 21.04.2017.

2003-04-18 Annan Simitis Görüşmesi-Kibris (04.07.2007). Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı sitesi, http://www.ab.gov.tr/29315.html, Erişim Tarihi 30.03.2017.

2004-01-20 Makedonya Haber Ajansı-1 (04.07.2007). Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı sitesi, http://www.ab.gov.tr/35734.html, Erişim Tarihi 30.03.2017.

2004-05-07 Başbakan Erdoğan'in Yunanistan Ziyareti-Derleme, Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı sitesi (t.y.), http://www.ab.gov.tr/34740.html, Erişim Tarihi 01.04.2017.

2008 Müzakere Süreci (t.y.), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sitesi, http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/kibris-muzakereleri/2008-muzakere-sureci/, Erişim Tarihi 18.04.2017.

ÖZGEÇMİŞ

1990'da Eskişehir'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladıktan sonra 2009 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde İngilizce hazırlık sınıfına başladı. 2010 yılında Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde eğitim görmeye başladı. 2014 yılında lisans mezunu olduktan sonra aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasi Tarih programında yüksek lisans öğrenimine başladı. 2017 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi'nde düzenlenen Geleceğin Sosyal Bilimcileri Ulusal Öğrenci Kongresi'nde "Kıbrıs Türk Ve Kıbrıs Rum Tarafının 2004 Annan Planı'na Olan Yaklaşımlarının İncelenmesi" adlı bildiriyi sundu.